

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Andra kammaren.

Nr 40.

Lördagen den 24 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Lovéns* på kammarens bord liggande motion nr 457.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 47, andra lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26, jordbruksutskottets utlåtanden nr 62 och 63 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

§ 3.

Fortsattes den vid gårdagens sammanträde avbrutna föredragningen av särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 20 angående försvarsväsendets ordnande och nr 21 med förslag till värnpliktslag, ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.

Herr förste vice talmannen **Nilson**, som anförde: Herr talman! Hans excellens herr statsministern underströk kraftigt i sitt anförande i går, att han ville ha regeringens förslag till försvarsväsendets ordnande betraktat såsom ett samförståndsförslag, och han anlade en viss förvåning över att förslaget icke upptagits såsom sådant. Detta tal, som vi ha hört förut, är ägnat att å vår sida framkalla en icke ringa förvåning. Vi undra, om herr statsministern, som ju plägar ibland berömma sig av sin framsynthet, alldeles saknar psykologisk blick för ett betydelsefullt faktum, som ligger såsom ett bestämt hinder för att ett förslag till försvarsväsendets ordnande, som belöper sig till en årskostnad av 138 miljoner kronor, kan komma att betraktas som ett samförståndsförslag. Det var ju dock så, att försvarsrevisionens förslag stannade vid en årskostnad av 120 miljoner kronor. Det fanns reservanter inom revisionen, som hade yrkande på högre belopp; det är sant. Men det fanns även de inom revisionen, som hade yrkanden, som stannade på lägre belopp. Då söker regeringen den ekonomiska samförståndslinjen på ett kostnadsbelopp, som med åtskilliga, ej mindre än 18, miljoner överskrider det som försvarsrevisionen hade kommit till. Och detta gör regeringen utan att, såvitt jag vet, söka på något sätt komma i kontakt med de personer, med vilka samförstånd skall vinnas. Det är enligt min mening icke någon praktisk politik av en regering, som saknar en parlamentarisk majoritet, ty i och med att den naturliga kostnadsramen för en samförståndslinje nedbröts, fick förslaget i den allmänna uppfattningen en annan karaktär. Hans excellens statsministern må bestrida riktigheten av min uppfattning hur mycket som

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

helst, så fick i alla fall förslaget härigenom den karaktären. Det kan också tilläggas, att det är betecknande för läget, att herr statsministern i det anförande som han höll, underkände alla andra ståndpunkter utom den ståndpunkt, som högerrepresentanterna inom utskottet intaga. Det är alldeles uppenbart, att detta sakförhållande avspeglar så klart och tydligt som någonsin kan tänkas, att regeringens utgångspunkt icke varit en samförståndslinje utan en ytterlighetslinje.

Härtill kan läggas en annan betydelsefull faktor. Denna faktor är regeringsskiftet i fjol. Detta har försvårat en god lösning av försvarsfrågan i år. Jag uttalade redan då den meningen, och jag har fått rätt. Hans excellens statsministern uttalade i fjol i första kammaren vid det tillfälle, då den dåvarande regeringens öde avgjordes, att det ansvar, som föll på dens skuldror, som störtade regeringen, var han beredd att bära. Ingen skall bestrida, att icke herr statsministern i redligt uppsåt ej allenast gick in för ansvaret utan även sökt bära detsamma. Men herr statsministern får ej förbise den psykologiska verkan, det otvivelaktigt utövar vid denna frågas avgörande, att regeringsskiftet i fjol ägde rum, och att djupa skikt av vårt folk ej kunnat mot bakgrunden av fjolårshändelserna betrakta regeringen som en samförståndsregering. Jag tror visserligen att detta betraktelsesätt är oriktigt, men det ändrar icke saken lika litet som försäkringarna om den goda viljan till samförstånd från regeringens sida.

Då jag begärde ordet, tänkte jag helt naturligt icke på att påpeka detta. Jag begärde ordet närmast för att avge en förklaring, huru jag betraktar det föreliggande spörsmålet utan att hysa den ringaste förhoppning om att med detta mitt uttalande kunna påverka någons mening i denna kammare. Jag utgick ifrån att en och var hade sin egen mening såsom redan bildad klar och tydlig. Då riksdagen nu skall gå att besluta om den nya gestaltning av vårt försvarsväsende, som från alla håll anses erforderligt, så är läget det, att alla de politiska partierna med undantag av det kommunistiska ställt sig på den plattformen, att vi, sådant läget i världen är, icke kunna ställa oss utan försvarsmedel. Det kommunistiska partiet har ställt sig på den plattformen, att det vill ha en försvarsorganisation först då den kommunistiska staten blivit förverkligad, men då anser även det partiet försvarsväsendet vara behövt till skydd för det kommunistiska statssamfundet — hotet mot dess bestånd må komma inifrån eller utifrån. En försvarsorganisation är intet självändamål, har det sagts under debatten i går, och jag understryker detta och tillägger, att den upprätthålles ej heller för traditionens skull. Dess syfte och enda syfte, vad vårt land angår, är att vara yttersta värnet för statens liv, därest detta hotas av inkräktare. Vi ha inga aggressiva planer. Vi hysa icke agg till ett enda främmande folk. Vi nära ingen erövringshåg. *Vi vilja* leva i *fred* med hela världen. Denna vår fasta fredsvilja är inga tomma deklARATIONER, och det ha vi vid upprepade tillfällen så klart ådagalagt, att ingen med skäl kan draga den i tvivelsmål. Denna vår fredsvilja har icke haft och har icke sin rot däri, att vi varit eller äro i saknad av militära maktmedel. Sådana ha vi haft och ha vi i dag. Nej, den har sin rot i folkets djupa och fasta fredskärlek, och denna fredskärlek — denna fredsvilja — har särskilt fått sin avspegling i gällande grundlag och värnpliktslag. Utan riksdagens medgivande kan sålunda trupp, vari ingå värnpliktiga, icke i aggressivt syfte föras utom rikets gränser. Tydligare kan man knappast markera, att syftet med våra försvarsanstalter är av rent defensiv karaktär.

De olika förslag till försvarsväsendets ordnande, som nu föreligga, grunda sig givetvis på en olika uppfattning om vad som erfordras för att dels avvisa de angrepp eller neutralitetskränkningar, som vi kunna bli utsatta för, dels tillgodose de förpliktelser, som åligga oss i vår egenskap av medlem av Nationernas förbund. Att utveckla innebörden av dessa senare kan icke komma i fråga,

och det är mycket svårt att bestämma. Jag vill endast understryka, att vi ha vissa förpliktelser av såväl formell som moralisk innebörd — solidaritetsförpliktelser, om man så vill kalla dem. Dessa förpliktelser förutsätter jag, att ingen anser, att vi icke böra infria, därest så skulle krävas. Hedern och den mellanfolkliga rättsordningens samt solidaritetens bud bjuda oss att infria dem helt och fullt. Jag förutsätter vidare, att ingen anser, att vi på vårt försvarsväsende böra offra mera än som efter moget övertvägande anses vara oundgängligen av nöden.

Beträffande försvarsanstalterna råder enighet därom, att vi behöva såväl lantstridskrafter som sjöstridskrafter och stridsmedel i luften. I fråga om härens storlek anser jag avgörande skäl tala för att vi vid en mobilisering kunna uppställa flera operativa enheter än som skulle bli möjligt med utskottets förslag. Nu kunna vi, såsom framgår av den kungl. propositionen, uppställa 12 sådana. Men ingen lär väl kunna förneka — åtminstone vill jag icke göra det — att redan en minskning av dessa till hälften är avsevärd och kan endast motiveras med en uppfattning om väsentligt minskade risker. Att bestrida att riskerna äro minskade men samtidigt vara med om att skära ned våra försvarsmöjligheter såsom det från regeringsbanken ifrågasatts hänger icke tillsammans.

I fråga om fredsorganisationen för denna nyss nämnda mobiliseringsorganisation är jag för min del så litet dogmatisk, att jag kan vara med om vilken organisation som helst, som har betingelser för att vid behov ge den erforderliga elasticiteten utan alltför stora slitningar och svårigheter. Och det var med stor tillfredsställelse, jag kunde konstatera, att försvarsministern i den delen strängt taget anslöt sig till samma uppfattning. Det måste följaktligen vara praktiska och icke dogmatiska skäl, som böra vara avgörande i fråga om fredsorganisationen. Dess yttre ram bestämmes av värnpliktskontingentens storlek och antalet årsklasser. Rörande dessa förefinns det ju olika, ehuru ej så skarpt framträdande meningsskiljaktigheter i fråga om värnpliktskontingenten, under det enigheten är fullständig beträffande årsklasserna. Skarpast framträda emellertid meningsskiljaktigheterna rörande organisationens inre ram, d. v. s. organisationen av de enheter, som skola mottaga och utbilda värnpliktskontingenterna. Där borde det dock enligt min mening vara de praktiska skälen, som finge vara avgörande. Det är praktiska skäl, som synas mig tala för att man gör de lägre enheterna d. v. s. truppförbanden mindre och flera än tvärtom. De operativa enheterna bliva härigenom även flera och visserligen — det medger jag — svagare, men i sin helhet blir organisationen smidigare och mera elastisk. Härtill kommer, att de värnpliktigas utbildnings- och utrustningsorter närmare sammanfalla med deras hemorter, och att allenast ett fåtal platser, om ens någon, kan göra anspråk på ersättning på grund av regementsindragningar. Härigenom vinnes en viss besparing, som emellertid icke kan för närvarande till siffran bestämmas. Kadern för infanteriet blir i sin helhet större än såväl enligt utskottsförslaget som den reservation, som står utskottsförslaget närmast och därigenom liksom även genom en förskjutning söderut av förlägnings- och utrustningsorterna underlättas härens mobilisering och utsvällning till det antal operativa enheter, vartill värnpliktskontingenten lämnar tillgång. Det uppstår därigenom en viss kostnadsökning — det medger jag villigt — men den kostnadsökning, som genom denna omgruppering av organisationen uppkommer, är icke så avsevärd och är väl motiverad av de väsentliga fördelar, som vinnas. Skall det vara någon verklig mening med ett lantförsvar, så får man väl tillse, att sedan vederbörliga styrkor avdelats till bevakningsuppgifter och fästningsbesättningar m. m. man dock har till förfogande en fälthär av den storlek, att den kan kasta tillbaka en inkräktare. Ty det vill jag i detta sammanhang säga, att en sådan flotta, som landet tryggt kan lita på att den skall hindra

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

en invasion över havet, ha vi icke ekonomisk kraft att kunna bygga och vidmakthålla. Icke ens det mäktiga Storbritannien vågar helt lita på att dess väldiga flotta kan utan stöd av en här hindra en invasion över havet. På sin tid tillsatte den dåvarande engelska regeringen därstädes den kända »Committee of Imperial Defence». I anledning av det av lord Roberts framkastade spørsmålet, huruvida England vore i tillfälle att hindra en snabb invasion över havet, avgav kommittén den 22 oktober 1908 ett svar på detta viktiga spørsmål. Svaret vore intressant nog att bringa till kammarens kännedom i dess fullständighet, men det vill jag icke trötta kammaren med. Det innehåller i korthet, att en dylik invasion icke var möjlig, så länge den brittiska flottans övermakt vore garanterad mot varje antaglig kombination av andra staters flottor, men att, om Storbritannien förlorade herraväldet till sjöss, landets blottställande för fienden vore oundvikligt. Emellertid erfordrades även lantstridskrafter till antal och organisation, tillräckliga icke allenast för att avvisa strövkårer utan också för att tvinga en fiende, som ämnade företaga en invasion, att komma med en så väsentlig styrka, att det bleve omöjligt för honom att undkomma Storbritanniens flottor. För att trygga en tillräcklig säkerhetsmarginal borde lantstridskrafterna beräknas så, att den fientliga invasionen måste tänkas utföras med en styrka av 70,000 man. Den tanke, som ligger bakom denna Storbritanniens försvarsplan, är givetvis den, att en invasion genom mindre truppstyrkor med viss tids mellanrum kan icke ens Storbritanniens sjömilitära övermakt med visshet hindra. Härför behövs en här av den storlek och organisation, att en fiende ej riskerar ett invasionsföretag med en ringare styrka än 70,000 man. Men då sväller fiendens transportflotta till en sådan storlek och kräver eskort av så ansefliga sjöstridskrafter, att ingen möjlighet föreligger att undkomma de brittiska örlogsflottorna. På denna plan till samverkan mellan här och flotta är det, som det mäktiga Storbritannien har byggt sitt hemlandsskydd. Av detta framgår enligt min mening, att det finns en viss överensstämmelse mellan det problem, som föreligger för England, och det, som föreligger för vårt lands vidkommande, och det framgår även, att det för oss är nödvändigt att äga en fälthär av sådan styrka, att en mot oss fientlig makt måste räkna med denna.

Beträffande flottans organisation och sammansättning ansluter jag mig principiellt till den i den socialdemokratiska motionen framförda tanken, som nu också är utskottets. Men jag vill genomföra tanken konsekvent och måste följaktligen i tre hänseenden avvika från utskottets förslag. För det första erfordras en viss kaderförstärkning, och vidare måste man klart se den sanningen i vitögat, att med ett ersättningsanslag av 5 miljoner kronor kan ej flottan, även med de blygsamma mått vi vilja ge den, förnyas. Övningsanslaget måste även bättre tillgodoses. Slutligen bör bemanningen å flottans fartyg hädanefter som hittills utgöras av såväl stammanskap som värnpliktiga. I följd härav kan stammanskapet minskas i förhållande till utskottets förslag. Härigenom vinnes också någon minskning av de årliga kostnaderna. Genom ett förslag i överensstämmelse med den nu av mig framförda tanken, som är densamma, som innefattas i herr Hellbergs reservation, skulle anslagsökningar å 801,829 kronor uppkomma, men med de värnpliktigas användande följer en kostnadsminskning av 325,000 kronor, vadan kostnadsökningen i sin helhet stannar vid 476,829 kronor. Det synes mig, att den kostnadsökningen är särdeles väl grundad. Jag vågar göra det uttalandet, att det förslag, som innefattas i herr Hellbergs reservation, med frejdigt mod skurit bort det, som kan skäras bort av mindre väsentliga ting, men däremot sökt att tillgodose krav av väsentlig vikt och betydelse för sjöförsvaret.

Jag kanske i sammanhang härmed bör erinra om att herr försvarsministern i sitt anförande i går visade, hur omöjligt det är att uppgöra en något så när

hållbar sannolikhetsberäkning för sjöförsvarets kostnader med mindre man gör klart för sig storleken och sammansättningen av den flottan, man vill ha. Ingen ifrågasätter att skrota ned den stridsdugliga flytande materiel, som nu finns. Den saken kunna vi således fullständigt lämna å sido. Vad vi däremot måste klarera för vårt medvetande är, hur den flotta skall se ut, som vi vilja bygga. Dess storlek och sammansättning är fullständigt avgörande för hela sjöförsvarsorganisationen. För min del tvekar jag icke att bestämt uttala, att för vårt lands vidkommande är artillerifartygens tid förbi. Vårt sjöförsvaret måste bygga på torpeden och minan som grundvalen för detsamma.

I fråga om flygvapnet är det med tillfredsställelse jag konstaterar, att utskottet kunnat ena sig om den tanke, som fanns redan i den kungl. propositionen, ehuru propositionen ej följdriktigt utförde den. Den skedd emellertid av en motionär i första kammaren, och tanken har nu slagit igenom. De skäl mot ett enhetligt lett och utbildat flygväsen, som utvecklats av herr Lindman i hans reservation och sedermera här i kammaren, äro så fullständigt vederlagda i den kungl. propositionen, att jag kan låta därvid bero. Det är nog att hänvisa till de principiella uttalanden, som finns i den kungl. propositionen.

Återstår då för mig att i största korthet yttra mig om de värnpliktigas utbildningstid. Jag skall därvidlag begränsa mig till utbildningstiden för huvudvapnet, infanteriet.

Den ingående utredning, som försvarsrevisionen ägnat denna sak, visar otydligt, att man ej kan på 140 dagar utbilda en god infanterisoldat. Jag skall ej heller försöka mig på med den alldeles omöjliga uppgiften att bevisa, att det är möjligt att åstadkomma en för vår tids förhållanden fullständigt utbildad infanterist under 140 dagar. Sanningen synes mig kräva, att man öppet erkänner detta. Men läget är sådant, att jag anser, att man nödgas räkna med de 140 dagarna. Det är en politisk realitet, som man har att räkna med. Åtskilligt kan ju även vinnas till förmån för utbildningen därigenom, att ingen del av den tillmätta knappa tiden skall tagas i anspråk för handräckningsarbeten och dylikt. Den ärade talare, som avslutade gårdagens debatt, yttrade en gång om utbildningstiden i en pressfejld, att det fanns en undre gräns, varunder man ej kunde gå. Under erinran att det klart framgick av den pressfejden, att den ärade talaren då hade en något längre utbildningstid i tankarna än de 140 dagarna, befarar jag, att gränslinjen är nästan genombruten, och jag vill, därest en ny värnpliktslag antages, fördenskuil rikta en varm vädjan till alla dem, som få med utbildningsarbetet att skaffa, att lägga all omsorg därpå, att den tillmätta tiden omsorgsfullt utnyttjas. Därjämte vill jag uttala den förhoppningen, att även kommande riksdagar skola bevilja erforderliga belopp till upprätthållande av den frivilliga skytterörelsen, varigenom även en viss förstärkning kan åstadkommas.

Till vissa detaljer i värnpliktslagen torde det bli anledning återkomma sedermera.

Herr talman! Skall en försvarsorganisation kunna bli bestående någon tid framåt, så måste den byggas upp på ett sådant sätt, att det icke sker i rak strid med en inom vida kretsar rådande uppfattning. Vidare bör man i fråga om organisationen gå fram med en viss varsamhet. Nedbrytandet av ett flertal nu bestående truppförband ha på de orter, som därav skulle beröras, framkallat allvarliga bekymmer. Även i anledning härav synes det mig, att i fråga om lantförsvarets organisation en större varsamhet bör iakttagas. I fråga om sjöförsvaret har jag redan uttalat mig och vill endast tillägga, att såväl den kungl. propositionen som de reservationer, som principiellt ansluta sig till denna, äro belastade med en så betydande överorganisation, att den enligt min mening icke kan förnuftigtvis upprätthållas. I den av herr Hellberg till utskottets utlåtande fogade reservationen har organisationen resolut skurits ned,

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

såsom förut angivits. Härigenom kan man få medel att förnya och vidmakthålla en visserligen liten med god flotta. Detta är enligt min mening en sund och praktisk försvarspolitik.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall i den nu föredragna punkten till den av herr Hellberg vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Södertälje och *Osberg*.

Vidare yttrade:

Herr *Jönsson* i Revinge: Herr talman, mina damer och herrar! När den 12 september 1914 den Hammarskjöldska härordningen antogs av riksdagen, hembar den militära sakkunskapen en av sina allra största triumfer. Det stora kriget hade ju också nyss börjat med seger på seger för det fulländade militära maskineri, som länge stått såsom idealet för varje äkta militärs uppfattning här i landet. Stora och små tidningar voro uppfyllda med strategiska utläggningar av militära fackmän, enligt vilka en överväldigande centralmaktsseger var så gott som given. Men när till stor överraskning det tyska nederlaget kom på sommaren och hösten 1918, verkade dessa militära tidningsmän nästan som nedramlade från månen. Jag antar, att ingen skall motsäga mig, då jag gör gällande, att vid fredsslutet och fredsförhandlingarna i Versailles hade de tyska underhandlarna ingen som helst nytta av att Tyskland tidigare disponerat över världens starkaste armé och världens näst starkaste flotta. Det är ju mänskligt att misstaga sig, och jag vill visst icke klandra militärerna, men jag gör verkligen gällande, att när man icke visat sig besitta bättre insikter vid bedömandet av förutsättningarna i ett krig, där styrkeförhållandena och de strategiska förutsättningarna voro någorlunda kända, ha vi icke anledning att taga det alltför allvarligt, när dessa militärer göra sina utläggningar om vårt militärpolitiska läge.

På direkt fråga av försvarsutskottet, var ett eventuellt reducerat antal regementen lämpligen skulle förläggas, har chefen för generalstabens svarat med en kritik av dessa indragningar med hänsyn till Sveriges möjligheter att i så fall försvara sig. Han gör gällande, att med ett reducerat antal linjefördelningar skulle hela den mobiliserade styrkan åtgå till uppsättandet av skyddstrupper för södra och mellersta Sverige. Vad nu beträffar detta behov av skyddstrupper, är det ju beroende på vilka eventualiteter man räknar med, och vilka möjligheter man anser sannolika visavi krig med främmande makter. Enligt en av generalstabens allra främsta spetsar har man därvidlag att räkna med sådana möjligheter som ett norskt-engelskt eller ett norskt-danskt krig, och jag medger gärna, att från sådana utgångspunkter behövs det ett avsevärt antal stridskrafter i södra och mellersta Sverige. I allmänhet torde vi dock icke här i landet räkna med något sådant, och därmed förfaller behovet av trupper för mötande av sådana eventualiteter. Vad stormakten i öster beträffar, som numera torde vara den enda, vilken skulle kunna tänkas benägen att anfalla oss, är det ju på det sättet, att under den närmaste tiden torde väl sovjetmakten näppeligen ha några möjligheter att föra krig, och även om den hade sådana, så kan den ändå icke på grund av bristen på tonnage och krigsfartyg som skydda detta tonnage, överföra en armé till en fientlig kust, och vi behöva därför icke heller räkna med en sådan möjlighet såsom sannolik.

Man får för övrigt icke förglömma, då man talar om de faror, som kunna hota vårt land, att vi i över hundra år haft en oavbruten fred. Därest det verkligen har legat något under det myckna talet om hotet österifrån, kan ju denna hundraåriga fred omöjligen ha berott på det förhållandet, att våra militära försvarsanstalter under förra århundradet tedde sig till den grad skräckinjagande

för en eventuell angripare, att han hellre än att utsätta sig för den risk, ett överfall skulle medföra, lät oss vara i fred. Under denna tid hade vi indelningsverket plus en värnpliktsarmé med 14 dagars övningstid, där skjututbildningen bestod i lossandet av tre skarpa skott med biträde av korpralen vid laddningen. Det svenska riksförsvaret kunde omöjligen från militär synpunkt sett utgöra något så respektingivande, att man häri har enda förklaringsgrunden till den mycket långa freden.

När hans excellens herr statsministern under gårdagen skildrade den oro, som fanns i Europa och som utgör en direkt följd av världskriget, skadeståndsförhandlingarna och sådant, medgav han emellertid, att en ljusning hade inträtt i förhållandena till följe de franska valen, vilka som bekant gått i radikal riktning. Det var ju skada, att hans excellens icke samtidigt talade om, vilken uppfattning han, beträffande följderna för samförståndet i världen, hade om den samtidiga tyska valsegern för ett parti, som bär samma stolta namn som hans eget här i Sverige. På den punkten iakttog emellertid hans excellens en fullständig tystnad.

Nu tror jag för min del, att man har anledning att motse en avspänning i det internationella läget under den närmaste tiden. Och som en viktig faktor härvidlag räknar jag verkligen med, att de ärftliga självhärskardömena blivit avskaffade i Europa. Man har inte längre några oansvariga monarker, på vars blotta ord ett krig kan sättas i gång. Visserligen har en ledamot av denna kammar gjort gällande, och han har bevisat sin sats genom att gå tillbaka till antiken, att även republiker kunna vara krigslystna. Men jag menar, att man har möjlighet att bevisa ungefär vad som helst på det sättet, och jag tror verkligen, att man ändå får göra en skillnad mellan folken i våra dagar och i de gamla republikerna i Rom och Aten på sin tid. Jag skall gent emot den ärade talaren, professor Lindskog, citera en auktoritet, som eventuellt kan mäta sig med hans, nämligen Bismarck. Bismarck yttrade i ett tal i tyska riksdagen 1884, att folken voro fredsvändiga, under det att härskarna och deras generalstabers voro de, som i allmänhet framkallade kriget. Nu ha vi inte längre några sådana oansvariga härskare, som äro i stånd att tända krigslågan. Och eftersom nu, enligt själve Bismarck, folken i allmänhet äro fredligt sinnade, så bör väl rätt så goda förutsättningar finnas för en utveckling i fredlig riktning under den närmaste tiden. Skulle motsatsen inträffa — eftersom ju egentligen allt stillestånd är omöjligt — och således en kapprustning åter börja, vilket i sin ordning naturligtvis medför ett nytt världskrig, mera fasansfullt än det förra — ja, i så fall finns det sannerligen intet hopp om framtiden.

Beträffande de förslag, som förelagts oss till antagande av försvarsutskottet, är jag egentligen inte fullt nöjd med något. Försvarsrevisionen behandlade frågan ur den synpunkten, att den ville åstadkomma ett litet, men effektivt och gott försvar. Det lyckades emellertid en energisk tidningspress att fullständigt omöjliggöra den så kallade kategoriklyvningen, vilken dock faktiskt hade den fördelen — att den medgav en organisation, god utbildning för linjen utan att alltför mycket betunga de värnpliktiga. Jag vill framhålla, liksom herr Hamrin gjorde i går, att försvarsrevisionens förslag innebar genomsnittligt kortare övningstid för infanteriet än de nu aktuella 140 dagarna. Och därtill kommer, att i samtliga förslag har man ju alldeles för mycket linjeutbildat folk. Man kan inte använda allt detta manskap vid en mobilisering, eftersom man saknar den nödiga befälsstillgången. Jag tror därför, att det från försvarets egen synpunkt var att beklaga, att man inte gick på en kategoriklyvning, även om denna hade nödvändiggjort ett enligt mångas mening så osympatiskt förfarande som lottning. Men med det av försvarsrevisionen föreslagna förfaringsättet, att först avskilja alla, som hade familjeskäl och andra skäl att åberopa för befrielse, så tror jag verkligen inte, att lottningen skulle ha blivit så farlig, att

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

man därför hade anledning att slopa densamma. Försvarsrevisionen var nödsakad, helt enkelt, att upptaga lottningen, eftersom den hade att räkna med ett antal värnpliktiga, som var långt utöver behovet. Jag vill nämligen framhålla, att 1914 års härordning räknade med 34,000 inskrivna, varav 29,000 vapenföra, och dessa beräknades då räcka för en mobilisering av 6 linjefördelningar och 6 reservfördelningar. När man nu hade att räkna med 52,000 inskrivna värnpliktiga, fanns ingen annan utväg, när målet var en nedskrivning av försvarsbördorna, än att upptaga klyvningen, och detta blev också försvarsrevisionens enhälliga beslut. Jag är övertygad om, att lottningen hade betydligt större förutsättningar att vinna förtroende hos de värnpliktiga än ett eventuellt åläggande för en inskrivningsnämnd att uttaga de behövliga värnpliktiga.

Nu fasthåller jag emellertid min tidigare mening från försvarsrevisionen, att fyra linjefördelningar kunna vara tillräckliga för den närmaste tiden. Jag är emellertid övertygad om, att vid ett försvagande av armén blir det nödvändigt att ha ett något starkare sjöförsvar än det, som är innefattat i herr Roséns reservation, och sålunda skulle jag för min del vara benägen att beträffande sjöförsvaret rösta för det yrkande, som framlagts av herr Hellberg. Jag är nämligen övertygad om att den ram, som herr Rosén föreslår för flottan, är alldeles för vidlyftig i förhållande till nybyggnadsanslaget. Man kan med ett så litet nybyggnadsanslag absolut inte vidmakthålla en så stor flotta, som han föreslår, och detta är ju en betydande brist i hans förslag.

Vidare har en motion behandlats i försvarsutskottet, vilken av förslagsstäl-laren ansågs på sin tid vara så betydelsefull, att den framlades innan Kungl. Maj:t framlagt sin proposition. Man skulle kunna säga, rent av, att Kungl. Maj:t senare framlade propositionen med anledning av bondeförbundets nådiga motion. Och det stora i den motionen skulle vara, att man återupplivade det forna indelningsverket, som på sin tid, tror man nu, var en mycket populär institution. Om man emellertid i riksdagsprotokollen läser igenom, vad de gamla lantmannaledarna yttrade om denna indelningsinstitution, så är det omöjligt att få den uppfattningen att dessa, som ju bäst kände till densamma, voro så synnerligen förtjusta i inrättningen. Men här gäller det, säger man, ett förändrat indelningsverk, det är inte fråga om att man skall ha rust- eller rotehållare, som hålla torp, utan man skall endast ha ett jordavlönat befäl. Emellertid säga motionärerna själva i sin motivering, att bland vådorna med det nuvarande värnpliktsystemet är den största den, att »*vår landsbygds unga män, genom en efter våra förhållanden och vårt kynne alltför långvarig kaser-nering i eller invid stad för fullgörande av värnpliktsutbildning, i stor utsträckning börjat förlora viljan att sedermera fortsätta sina fäders arbete på och vård om Sveriges hårdskötta jord*».

De värnpliktiga, säger man fullt riktigt för övrigt, taga skada till sin själ, om de alltför länge ligga i kasern. Men samtidigt göra ju motionärerna gällande, att de mennar, som ligga inne i sex år, icke alls taga skada härav, utan att de skulle bli alldeles utmärkta småbrukare, när de lämnat militärtjänsten. Huvudmotionären har vid ett tillfälle gjort gällande, att detta är något annat. De tjäna, frivilligt, sade han, för Rakel, och Rakel skulle väl i detta fall vara de 7,000 kronor, som de få som dusör, när de lämna militärtjänsten. Jag för min del svarade den gången, och jag kan upprepa det nu, att en Rakel skaffa nog korpralerna sig i staden under tjänstetiden, men att denna Rakel lämpar sig för småbruket, det tvivlar jag verkligen på. Därmed förfaller ju en hel del av institutionens företräden, ty det äro vi alla ense om, som känna till dessa förhållanden, att vad som framför allt är viktigt för en småbrukare, det är, att hustrun också förstår sin sak och kan sköta sina åligganden.

Vidare har ju denna inrättning det mycket svåra felet, att den är alldeles ofantligt dyr. Det vill till en verklig entusiasm för att våga sig på att föreslå,

att en militär, som tjänat i sex år och som haft full och god lön under tiden, skulle få en avskedsdusör på 7,000 kronor och därjämte förmånsrätt att erhålla egnahemslån. Och de, som icke finge denna utomordentliga förmån, de skulle beredas civil anställning, och detta icke allenast i statens verk, utan de skulle genom rekryteringsnämndens försorg även beredas civil anställning hos enskilda och kommuner. Såvitt jag kan förstå, kan man icke nå det målet, med mindre än att riksdagen fattar ett särskilt beslut, varigenom man frångår kommunerna och även de enskilda självbestämmanderätten i fråga om att antaga folk. Jag vet icke, om bondeförbundarna äro böjda för att gå den vägen.

Vidare innehåller motionen den egendomligheten, att det föreskrives, att länsnämnderna, som tillsätts för att sköta rekryteringen, skulle, så snart det från ett regemente anmäles, att det behövs en rekryt, skaffa denna rekryt. Men det talas icke alls om, hur man skall gå till väga vid anskaffningen. De äro ålagda att skaffa folk, men de ha inga medel till sitt förfogande för att verkligen skaffa rekryten, ifall icke någon kommer och frivilligt anmäler sig. De kunna icke gå och hugga folk i nacken och säga, att nu skall du bli rekryt antingen mot jordavlönings- eller civilanställningskontrakt. Jag vet icke om det är meningen att dessa inskrivningsnämnder skulle få göra på samma sätt, som de gamla rusthållarna och rothållarna, som fingo tjänstgöra själva, om de icke kunde skaffa någon karl. I så fall förmodar jag, att det icke blir lätt att få folk som åtaga sig dessa tjänster.

Det förvånar mig för övrigt, att herr Johansson i Kälkebo, när han i dag hade ordet i kammaren, icke gick in på att närmare utveckla de synpunkter, som ju äro företrädade i bondeförbundets försvarsmotion, utan snuddade förbi dem så mycket som möjligt. Det beror kanske på att han för sin del icke är så värst övertygad om att denna jordavlöningsform är den efter nuvarande förhållanden mest lämpliga, ty han kunde naturligtvis icke ha värijt sig mot den förebräelsen, att förslaget är ofantligt dyrbart i förhållande till försvarseffektiviteten, och man måste ju taga hänsyn till ekonomin. Det är de ekonomiska möjligheterna, som måste vara de bestämmande, jämväl när man bedömer försvarsfrågan.

För min del tror jag verkligen, att man nu kan göra en försvarsnedskrivning. Ett sådant resonemang som herr statsministerns under gårdagen kan givetvis föras av en ansvarig regeringschef i varje land och vid varje tillfälle, men skola de utgångspunkterna ligga till grund för bedömandet av möjligheten att nedskryta försvarsväsendet, skulle man icke i något land på jorden kunna komma till en sådan, ty det är klart, att alltid kan man göra gällande, att man hotas av de och de eventualiteterna. För vårt eget lands vidkommande tror jag verkligen icke på några överhängande faror under den närmaste tiden, ehuru jag i likhet med herr Hellberg gör gällande, att vi icke alls skola krypa bakom Finland såsom någon skyddsmur mot en eventuell rysk fara, så måste jag hålla på möjligheten av försvarsbördornas lättande. Jag tror för övrigt uppriktigt sagt icke så mycket på den ryska faran, och det är anledningen till att jag för min del biträder förslaget om en effektiv nedskrivning av försvarskostnaderna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena frih. Marks von Würtemberg: Herr talman! Det stora spörsmål, som nu är föremål för kammarens behandling, har under de långa överläggningar, som redan ägt rum, blivit belyst från olika synpunkter. En av de viktigaste sidorna är naturligtvis den utrikespolitiska. Frågan, huruvida vi överhuvud behöva ett försvar och huru detta i så fall bör vara beskaffat, beror ju i själva verket på det omdöme, man bildar sig om tillvaron och vidden av yttre faror för vårt land. Det är då naturligt, att den, som för närvarande har att inom regeringen särskilt bevaka landets utrikespolitiska

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m
(Forts.)

angelägenheter, uttalar sin mening om denna sida av det stora försvarsspörsmålet. Jag skall nu i största korthet utveckla den syn på saken som jag bildat mig.

I en fråga, där så mycket beror på individuell uppskattning av svårbedömda förhållanden, kan ju jag, lika litet som någon annan, göra anspråk på något slags ofelbarhet. Måhända borde jag dock så till vida ha några förutsättningar för hithörande frågors bedömande, som jag av omständigheternas makt sedan åtskilliga år tillbaka kommit att praktiskt deltaga i handläggningen av vissa viktiga internationella spörsmål; och från den post jag nu bekläder har jag haft en viss möjlighet att i det hela följa den europeiska politiken i dess senaste utvecklingsskede.

Jag måste redan från början tillstå, att jag icke kan dela den ljusa syn på den allmänna internationella situationen eller på Sveriges utrikespolitiska läge, som man nu för tiden ofta möter i vårt land och som även spåras i riksdagen.

Alla veta vi, hur man under det stora världskriget hörde från båda de stora lägren — om också kanske mest från det ena — proklamera att vad man i själva verket stred för, var ett framtida, bestående freds- och rättstillstånd mellan folken. I många fall låg häri naturligtvis ej annat än en art av krigspropaganda, bedriven liksom mycket annan liknande verksamhet endast i tanke på att slå blå dunster i ögonen på den stora, enfaldiga hopen. Men det kan knappast betvivlas, att bland förkunnarna av detta evangelium också funnos rätt många uppriktigt troende. Bland de mera nyktert tänkande, som insågo att den goda vilja bland människorna, som skulle ha varit den bästa garantien för en bestående fred, icke så lätt kunde skapas, fanns det många, som menade, att i den allmänna utmattning, som kriget fört med sig, låge en ganska säker borgen för en period av relativt lugn och stabilitet, liknande den som rådde för hundra år sedan efter de Napoleonska krigens avslutande. Slutligen funnos ej så få, som hoppades, att det i sammanhang med freden tillkomna folkförbundet skulle redan från början lyckas fylla sin stora uppgift att utjämna slitningar mellan folken.

Alla dessa förhoppningar ha slagit fel. Människorna ha ej med ett slag blivit benägna att för världens och mänsklighetens eller grannsämjans bästa sätta de individuella eller nationella intressena i bakgrunden, eller att för andra syften på lång sikt uppgiva en eller annan omedelbar fördel av underordnad vikt. Icke heller har den allmänna utmattningen eller utarmningen förmått åstadkomma det lugn varpå man hoppats. Tvärtom har denna gång den genom kriget framkallade fattigdomen varit en kraftigt bidragande orsak till de slitningar, som gjort tillståndet mellan vissa av de största bland Europas folk till ett mellanting mellan krig och fred. Och Nationernas förbund, som efter vad man alltjämt får hoppas, en gång skall bli en fredsfrämjande faktor av första ordningen, har hittills endast i ganska ringa grad varit i stånd att stifta fred och sämja eller hindra övergrepp.

Såsom i går framhölls av statsministern, måste det erkännas, att det allmänna internationella läget på sista tiden visat en ljusning, såtillvida som en lösning av det tyska skadeståndsproblemet synes ligga inom räckhåll, därest de s. k. expertkommissionernas förslag bli va utan förbehåll antagna av alla vederbörande stater. Skulle, såsom man livligt må hoppas, detta bli va fallet och skulle, såsom man även hoppas, de ifrågasatta villkoren visa sig möjliga att uppfylla samt god vilja att uppfylla dem vara för handen, har onekligen den mest i dagen liggande av de europeiska oroshärdarna försvunnit. Men en var, som någon smula känner förhållandena, vet att den ingalunda är den enda. Tvärtom förhåller det sig så, att de stater i Europa äro lätt räknade, som icke äro mer eller mindre belastade med ömtåliga, i vissa fall synnerligen brännande frågor av internationell art. Den omkastning av sekelgamla förhållanden, som

kriget och frederna fört med sig, har, ehuru ofta nog innebärande framsteg av glädjande art, dock skapat en sådan mångfald av spänningsmoment, att en bristning på en eller annan punkt ej kan anses utesluten, och varthän även en konflikt av mera lokal art i sin utveckling kan föra, därom göres oss knappt vittne behov. Man har gjort gällande, att utsikterna till allvarliga konflikter skulle minskas genom demokratiens, särskilt socialdemokratiens, växande inflytande, vilket skulle vara ägnat att motverka den krigsbefrämjande faktor som låge i storkapitalismen eller i de styrandes oskicklighet eller maktlystnad. Ett dylikt påstående innebär emellertid helt visst en mycket långt driven förenkling av fredsproblemet. Även om storkapitalet icke kan frikännas från delaktighet i skapandet av misshälligheter eller till och med väpnade konflikter mellan folken, och även om missgrepp eller övergrepp av regeringar eller styrande klasser mången gång givit upphov till sådana konflikter, kan dock en opartisk iakttagare aldrig slå sig till ro med den tanken, att folkens bredare lager alltid äro fria från skuld. Historien och ej minst den nyare visar, att det många gånger är folkstämningen som framdriver krig, likasom att regenter och folkledare, när de för avledande av uppmärksamheten från inre förhållanden eller eljest för bibehållande av sin prestige önska uppegga folkstämningen, såtillvida hava en mycket lätt uppgift. Masspsykosens mystiska och allmänfarliga naturlagar låta sig knappast på något område konstateras så lätt som på det internationella.

För min del kan jag alltså icke, hur varm fredsvän jag än är, invagga mig i den tanken, att Europas fred nu är säkert tryggad under den närmare framtiden. Jag går naturligtvis ej så långt, att jag anser ett nytt europeiskt krig vara övervägande sannolikt — de fredsbefrämjande faktorer, som alltjämt verka kan jag ju ej förbise — men att tanken på ett mera omfattande krig nu skulle falla utanför verklighetens mark kan jag ej medgiva.

Icke heller kan jag instämma med dem, som mena att vårt avskilda läge befriar oss från att i förväg träffa verkligt effektiva åtgärder för vår säkerhet mot angrepp eller neutralitetskränkningar. Att i ett offentligt uttalande inlåta sig på frågan om de eventualiteter, under vilka en konflikt för oss kan uppstå, är icke lätt. För en person i min nuvarande ställning är det nästan omöjligt. Att emellertid dylika eventualiteter ligga inom området för det praktiskt tänkbara är min bestämda övertygelse. Exempelvis må här allenast antydast de svårigheter i neutralitetshänsende, som under vissa ej alltför otänkbara förhållanden kunna följa av vår egenskap av strandägare vid en av Europas mera viktiga internationella farleder.

Om jag alltså ej vågar hysa någon säker tro på en fredens era eller på vår förmåga att hålla oss utanför tänkbara konflikter, innebär detta ingalunda, att jag skulle anse allt praktiskt arbete i fredens tjänst vara meningslöst, och att vi alltså borde hålla oss borta från sådant arbete. Jag anser tvärtom, att vi efter förmåga böra deltaga i alla strävanden av denna art, som äro av någon praktisk betydelse. Vad särskilt angår Nationernas förbund är jag beredd att med glädje och tacksamhet konstatera, att denna sammanslutning, på vars möjlighet knappast någon för ett tiotal år sedan skulle hava trott, likväl kommit till stånd samt att den alltjämt lever och trots åtskilliga motgångar och svårigheter dock lyckats uträtta åtskilligt för fred och samförstånd. Måhända kan det utan allt för stor förmåtenhet påstås, att Sveriges uppträdande inom förbundet icke varit alldeles utan betydelse för dess verksamhet i den anda som förbundsfördraget anger. Särskilt sedan vårt land kommit att tillhöra förbundets råd hava vissa möjligheter och förpliktelser i detta avseende yppats, och det är endast en gärd av rättvisa när jag framhåller den ingalunda obetydliga insats, som vår representant i rådet härvid presterat med det stöd han vetat sig hava i den hemmavarande regeringen. Jag skulle gärna önska, att han och hans regering också kunde uträtta något för genomförande av den allmänna nedrust-

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
svärendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

ning, som enligt förbundsfördraget utgör en bland förbundets huvuduppgifter. Tyvärr har något sådant hittills icke kunnat åstadkommas. En dylik allmän nedrustning, genomförd under tagen hänsyn till de särskilda staternas särskilda förhållanden, vore enligt min uppfattning ett av de största framsteg för fredstanken, som nu kunde ifrågakomma, och hoppet om dess åstadkommande må man ju i det längsta söka bevara.

Däremot kan jag omöjligen ansluta mig till dem, som tro, att fredstanken i världen skulle vinna på att en eller annan av Europas mindre stater på egen hand beslöte sig för avrustning eller nedrustning. Vad man säger om att genom ett av oss fattat beslut av denna art militarismens »trollring» skulle brytas beror helt visst på ett fullständigt oriktigt bedömande av situationen. I den mån man överhuvud nere i Europa skulle fästa uppmärksamheten vid ett dylikt beslut, skulle efter min tanke uppmärksamheten utlösa sig i ett slags axelryckning, uttryckande en medlidsam ringaktning för ett folk, som så lågt värdesatte sitt oberoende. För min del skulle jag vara benägen att gå än längre. Så länge de stora stater som tillhöra Nationernas förbund icke kunna förmås att genomföra den väsentliga nedrustning, till vilken de utfäst sig genom förbundsfördraget, anser jag att det för varje mindre stat i viss mån är en plikt icke allenast mot denna stat själv, utan ock mot det allmänna att icke ställa sig värnlös och därigenom framkalla ett slags vakuum, som står öppet för andras fria göranden och låtanden. Länder sådana som exempelvis Schweiz och Holland göra sig förtjänta om det allmänna genom att icke lägga sina områden öppna för främmande stater. Fall skulle väl även kunna nämnas, där i själva verket en liten stat genom att till det yttersta försvara sig mot ett inträffat örfall måste i en mera vidsynt betraktares ögon anses hava gjort sig långt mera förtjänt om fredssaken än fallet skulle blivit, om denna stat motståndslöst priggivit sig åt inkräktaren.

Att, såsom i går antyddes av en ärad talare, vårt land genom att, såsom orden föllo, »blåsa upp sig» skulle kunna reta andra länder, tror jag ej vara att befara. Vår fredsvilja och rättskänsla hava under långa tider dokumenterats på ett sätt, som efter min tro utesluter varje misstanke för krigiska tendenser.

Från de utgångspunkter jag nu antytt måste jag för min del anse att — med mindre allmän minskning av rustningarna skulle komma till stånd — Sverige bör åtaga sig den försvarsbörda, som kan bäras utan eftersättande av andra nödiga statsutgifter; och då jag, utan att göra anspråk på vare sig statsfinansiell eller militär fackkunskap, dock tror mig förstå, att det framlagda regeringsförslaget eller den av reservationerna, som nära sammanfaller med detta förslag, härvid erbjuder en antaglig lösning, följer härav att jag måste livligt önska, att en sådan lösning må komma till stånd.

Herr Fjellman: Herr talman, mina damer och herrar! Nyss ha vi av hans excellens herr utrikesministern fått höra, att han för sin del ej har fullt samma optimistiska syn på tingen som vissa av de talare, som under gårdagen uppträtt här. Ingen har väl dock på allvar velat förneka, att den nuvarande världssituationen innebär avsevärda risker. Men somliga synas vilja taga dessa risker med lätt hjärta, andra åter vilja eller våga ej göra detta. De förra räkna icke med, att situationen — såsom historien vid mångfaldiga tillfällen visat — blixtnabbt kan utveckla sig efter fullständigt oförutsedda linjer. I en oberäknelig situation måste man vid planläggandet av ett lands försvar räkna med de större riskerna och avpassa organisationen så, att dessa risker kunna mötas och avvärjas. Sker detta ej, står landets självständighet alltid i fara och den risken får icke tagas. Vi hava ärvt ett fritt och självständigt rike, vi äro skyldiga våra efterkommande att lämna det arvet obeskuret från oss. Inför denna vår plikt som svenska folkets representanter få vi icke vika.

Vårt lands läge i militärpolitiskt avseende har tvivelsutan förbättrats genom uppkomsten av nya självständiga stater vid Östersjön och genom den makt-reducering, som kriget tillfogat våra närmaste stora grannstater. Men situationen är icke stabil, den kan och kommer väl snart att förändras. Kunna vi taga ansvaret att grunda en härordning, eller som det heter, lösa vår försvarsfråga för en avsevärd tidrymd framåt på en sådan icke stabil situation, om härordningen icke tager hänsyn till de risker en förändrad situation kan bjuda?

Ryssland kommer med sannolikhet att snabbt utveckla sin sjömak i Östersjön — det vore dåraktigt att hängiva sig åt en sådan förmodan, som att ett rike med Rysslands resurser skulle prisgiva sina sjöförbindelser med Västerlandet endast för att dokumentera sin fredsvilja. Men en rysk flotta i Östersjön kräver rörelsefrihet, den kan ej nöja sig med en instängning i Finska vikens innersta del. I besittning av Ålandsarkipelagen äger den både denna rörelsefrihet och nyckeln till Finska viken samt därtill låset för den Bottniska. Men besittningstagandet av Åland innebär konflikt med Finland. Skall Ryssland taga denna konflikt för att nå Åland? Vetskapen om att Sveriges militära makt kan stå bakom, kan hålla ett krigslystet Ryssland tillbaka, förutsatt att Sveriges militära makt är något att räkna med. I samma stund Sverige försvagar sin krigsstyrka, växa riskerna för Finland och därmed för ofred i Norden.

Går man så långt, att man i väsentlig grad rubbar Sveriges 6 linjearméfördelningar, vilka äro ramen för folkkraften, har man rubbat grunderna för Nordens fred. Ty bevara vi icke möjligheterna att tillvarataga landets levande kraft, är försvarsorganisationen av intet värde. Allt tal om 3 eller 4 arméfördelningar såsom all vid mobilisering tillgänglig krigsstyrka är från militär synpunkt — och vid krig får man väl anlägga uteslutande sådana — ett nonsens. Det socialdemokratiska förslaget om 3 fördelningar, vilka vid krigsutbrott icke kunna kompletteras med reservtrupper, är icke en nedskärning, det är i praktiken en fullständig avrustning. Med 3 eller 4 fördelningar kan landet icke försvaras. De miljoner, som anvisas för en sådan försvarsorganisation, äro till ingen nytta bortkastade — hellre må man då utan tvekan slopa det hela. Alla utgifter för en försvarsorganisation, som icke i krigstid kan svälla ut, äro att betrakta som grov misshushållning med folkets pengar. Ett lyxförsvar, som det socialdemokraterna föreslå, har föga med värnandet av landets självständighet att göra, det fyller icke försvarets ändamål att genom sin tillvaro bevara freden.

Tydligen har man på socialdemokratiskt håll haft en tanke på att de 3 fördelningarna skulle kunna vakta exempelvis vår norra landgräns, under det flottan skulle förhindra en invasion över havet. Men ingen inom de ekonomiska möjligheternas ram liggande flotta är ensam mäktig att fylla en sådan uppgift. Följden härav är, att en i norr koncentrerad här om 3 à 4 fördelningar när som helst kan avskäras från sina förbindelser med de delar av landet, varifrån den hämtar sitt underhåll, sina förnödenheter, sin kraft. En landstigning på den oskyddade Norrlandskusten medför i ett sådant läge kapitulation för en norr därom koncentrerad armé. Redan härav framgår, att med 3—4 fördelningar måste Norrland uppgivas. Detsamma blir förhållandet även med andra viktiga delar av landet. Frågan är väl om icke rent av Stockholms borgmästare finge göra sig beredd att överlämna stadens nycklar till den främmande general eller amiral, som utan att hejdas av en inuti landet koncentrerad armé eller av en inom sina baser instängd flotta, anländer till den av befästningar oskyddade huvudstaden. Denna situation med alla dess konsekvenser är värd ett allvarligt begrundande.

Ett starkt flygvapen och en tillräcklig flotta äro visserligen nödvändiga och ytterst viktiga komplement till armén, men intetdera kan ersätta ett antal ope-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsändets
ordnande
m. m.
(Forts.)

rationsdugliga truppförband. Den tanken, att flygvapnet skulle kunna förhindra en invasion eller avsevärt påverka fiendens operationer, den tanken kan först som sist hänvisas till de lösa hugskottens, de fria fantasiernas område. Flottans öde kan gentemot en överlägsen dylik vara avgjort på en mycket kort tid, flottan kan ingalunda säkerställa den tidsfrist, som kräves för att organisera ett lantförsvar, vilket tack vare otillräckliga fredsförberedelser icke genast är berett att möta en invasion. Arméns natur är seghet, den kan under månader fördröja ett avgörande, vilket kunnat falla hastigt nog, om riksförsvaret vore baserat på flottan som huvudvapen.

Hittills har Sverige genom tiderna varit den starkaste makten i Norden. Det socialdemokratiska förslaget skulle göra det till den svagaste. Norge anses vid mobilisering kunna uppsätta 7—8 divisioner (arméfördelningar), något svagare än våra, och Finland ett något mindre antal. Med det socialdemokratiska förslaget skulle Sveriges krigsstyrka bli ungefär hälften av Finlands och Norges var för sig. Alla förslag, som icke medgiva uppsättandet av reservtrupper, försvaga den svenska krigsstyrkan, så att i varje fall Sveriges dominerande ställning i Norden bleve ett minne blott.

Vill man alltså inse, att vår krigsstyrka icke är som den bör vara, om den allenast uppgår till samma antal fördelningar som fredsstyrkans, kan frågan endast gälla, huru många reservarméfördelningar vi böra och kunna omedelbart uppsätta vid krigsutbrott. En minskning av det nuvarande möjliga antalet skulle komma till synes i en uttunning av de aktiva kadrenas. Dock bör man taga i betraktande, att befälskadrenas måste — särskilt vid en kort utbildningstid — beräknas främst efter mobiliseringsbehovet. Detta är ofrånkomligt. Frågar man ovan angivna grundsats vid nyorganiseringen av vår armé, är man inne på orätt väg. I de här föreliggande huvudförslagen har detta fel blivit begånget. De fylla därför enligt min uppfattning icke det främsta kravet på en ändamålsenlig försvarsorganisation, nämligen det att kunna omedelbart vid ett krigsutbrott svälla ut och tillvarataga den levande försvarskraften och nyttiggöra densamma för värnandet av landets oberoende.

För egen del kan jag icke ansluta mig till ett förslag till en försvarsordning, som omöjliggör försvarskraftens tillvaratagande, som i farans stund skulle innebära icke blott nederlag och utrymmande av landsdelar, utan även upplösning, flykt och alla krigets fasor, med andra ord en försvarsordning, som icke motsvarar sitt ändamål.

I den reservation, som framföres av herr Lindman, möjliggöres en utsvällning av armén vid krigsutbrott, varigenom en av de största bristerna, som enligt min åsikt vidlåder samtliga huvudförslag, avhjälpes. Jag ber därför, herr talman, att vad beträffar organisationen av armén få yrka bifall till herr Vennerstens reservation med det tillägg, som därtill fogas av herr Lindman beträffande reservtrupperna.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Beskow**: Herr talman, mina damer och herrar! Den som haft nöjet att helt åhöra den försvarsdebatt, som nu här i kammaren har pågått, har ju fått ett mycket klart intryck av i huru hög grad försvarsfrågan är en utrikespolitisk angelägenhet, och har också fått en stark uppfattning av, vilken betydelsefull organisationsfråga försvarsangelägenheten är. Men att det också här gäller en fråga, som står i det mest intima sammanhang med vår ekonomiska bärkraft och med våra statsfinansiella förhållanden, det har man icke haft mycken känning av under debatten. I själva verket har man i allmänhet endast snuddat vid dessa förhållanden. Under de 9 $\frac{1}{2}$ timmar, som debatten redan har varat, tror jag icke, att man sysslat med den ekonomiska sidan av saken under längre tid än låt oss säga 10 eller 20 minuter. Under sådana förhållanden anser jag mig knappast

heller ha någon anledning att närmare gå in på försvarsfrågan sedd mot bakgrunden av de statsfinansiella förhållandena och landets ekonomiska läge, allra helst som jag i ett tal i Göteborg ganska ingående berörde den frågan. Detta tal tycks ju vara kammarens ledamöter bekant. I varje fall hava ju herrar Thorsson och Kilbom vid tidigare tillfällen visat ett välvilligt intresse för vad jag anfört i Göteborg. Under sådana förhållanden kan jag ju tillåta mig taga upp till granskning den kritik, som herr Thorsson riktat mot en punkt i mitt tal, nämligen den, som rörde det militära värdet av dels Kungl. Maj:ts förslag till försvarsorganisation och dels det socialdemokratiska förslaget. Herr Thorsson citerade efter Nya Dagligt Allehanda — som, inom parentes sagt, ser ut att ha blivit liv- och husorgan i vänsterkretsar — vad jag hade anfört i Göteborg, nämligen följande: »Den fråga, varje svensk man och kvinna bör göra sig, är därför: skola vi offra 138 miljoner kronor om året för ett försvar, som bereder oss möjlighet att värna vår självständighet samt skydda vårt land och folk för krigets förödelse, eller skola vi offra inemot 100 miljoner kronor för en försvarsorganisation, som alldeles säkert icke skänker oss en sådan möjlighet? Svaret på denna fråga borde aldrig kunna bli annat än ett.» Och herr Thorsson fortsatte: »Om jag kan läsa rätt innantill, så menar finansministern, att det socialdemokratiska förslaget icke bereder oss någon som helst trygghet, under det att med Kungl. Maj:ts förslag» — jag tror, att jag citerar något så när ordagrant — »saken är ganska klar».

Ja, jag tror, jag kan konstatera, med ledning av vad som verkligen står i mitt anförande, vad jag verkligen sagt i Göteborg, och med ledning av vad herr Thorsson sade i går, att i går kunde icke herr Thorsson läsa innantill. Jag hoppas, det var på grund av en tillfällig indisposition, såvida det icke var vad herr Hansson i går kallade »en politisk argumentation». Att Kungl. Maj:ts förslag verkligen bereder möjlighet för oss att försvara oss, det är ju här framfört av personer, som äro så mycket mera sakkunniga än jag, att jag icke har någon närmare anledning att gå in på den punkten, lika litet som jag har anledning bevisa, vad som, såvitt jag förstår, redan är bevisat, nämligen att det socialdemokratiska förslaget, d. v. s. utskottets förslag här, icke bereder denna möjlighet.

Men jag skulle i alla fall vilja fästa uppmärksamheten på en punkt, nämligen den, att möjligheten att försvara sig icke står i direkt proportion till den kostnad, som man lägger ned på försvaret, eller, rättare sagt, i direkt proportion till försvarets styrka. Utan möjligheten tillväxer i mycket stark *progression* i den mån man utökar försvarets styrka eller i den mån man lägger ned ökade kostnader på detsamma. Och det är en synpunkt, som jag anser det vara av värde att framföra med hänsyn till vad herr Hansson i går anförde om att försvaret skall tjänstgöra som ett avskräckningsmoment, detta gällande även för det s. k. neutralitetsförsvaret.

Jag skall emellertid syssla något med de budgetära och statsfinansiella förhållandena. Och jag skall då först och främst be att få tacka utskottets ärade ordförande för den förklaring, han i går gav mig rörande begreppet »en abnorm budget», ett uttryck, som jag länge gått och funderat på. Herr Thorsson anförde — det är icke ordagrant, men jag tror, det kan något så när motsvara vad han sade — att »budgeten icke var normal, eftersom förutsättningen för budgeten icke var normal efter den skakning, man varit utsatt för. Efter så många års ekonomiska svårigheter kunna vi icke hava en normal budget. Det behövs icke några långa utredningar för att klarera, att vi icke hunnit ur svårigheterna och måste hushålla efter sparsamhetsprinciper.» Ja, herr Thorsson drog icke någon slutsats ur detta. Men jag erinrar mig, att herr Lindman förde precis samma resonemang, då försvarspropositionen remitterades till försvarsutskottet, och herr Lindman drog den slutsatsen, att eftersom här vore

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

fråga om att göra upp en organisationsplan, som icke skulle gälla i ett eller två år utan för en avsevärd tid framåt. finge man utgå från den omständigheten, att man haft vissa svårigheter att få budgeten att gå ihop, och att detta berott på att den ekonomiska situationen i landet på grund av depressionen varit svår, men att i samma mån som vi komma längre bort ifrån svårigheterna, beredes det ökade möjligheter att anslå medel till försvaret. Det var herr Lindmans slutsats av det resonemang, som herr Thorsson förde i går, och den förklaring han gav av begreppet »en abnorm budget». Jag överlåter åt herrar Lindman och Thorsson att göra upp sinsemellan, huruvida den slutsatsen är riktig eller icke.

Men budgeten är icke bara abnorm, det är en »nödbudget», i varje fall efter herr Hamrins åsikt. Herr Hamrin påstod bland annat, att på denna budget, som nu är framlagd, har det prutats på utgifter för verkligt produktiva ändamål i en skala, som icke borde ha förekommit. Herr Hamrin anförde ett par exempel på denna sats. Ett av dessa exempel gällde anslaget till våra vägbyggnader, som herr Hamrin påstod hade nedsatts på grund av statsfinansiella svårigheter. Herr Hamrin meddelade riktigt nog, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen begärt 7,500,000 kronor för detta ändamål, men att regeringen begärt endast 3,000,000 kronor. Jag skall emellertid tillåta mig läsa upp den motivering, som departementschefen består sitt ifrågavarande anslagskrav. Departementschefen säger: »Emellertid torde man kunna säga, att inom vissa delar av landet vägbehovet under de sista åren blivit tillgodosett i en utsträckning, som under normala förhållanden icke varit tänkbar. Under denna tid har nämligen vägbyggnad i betydande omfattning ägt rum med tillhjälp av anslag till arbetslöshetens bekämpande. Enligt vad jag inhämtat, hade i oktober 1923 sålunda utförts eller voro då under utförande nybyggnad och förbättring av allmänna vägar med en sammanlagd längd av omkring 2,300 kilometer, och hade vid berörda tid å dessa arbeten nedlagts arbetslöshetsmedel till belopp av över 53,000,000 kronor, varjämte till slutförande av då pågående dylika arbeten beräknades åtgå omkring 4,700,000 kronor. För framtiden torde anslagsbehovet till förbättring och omläggning av vägar till en del komma att tillgodoses med automobilskattemedel, vilka bliva tillgängliga första gången i början av år 1924. I än högre grad kommer detta att bliva fallet, därest, såsom är ifrågasatt, automobilskatten i en eller annan form kommer att höjas.»

En sådan höjning av automobilskattemedlen är ju nu i form av bensinskatt av riksdagen beslutad. Departementschefen slutar visserligen: »Med hänsyn till vad sålunda anförts och av allmänna sparsamhetsskäl anser jag mig böra föreslå, att förevarande anslag för nästa budgetår uppföres med 3,000,000 kronor.» Jag tror, herr Hamrin, att det exemplet var ganska olyckligt valt.

Herr Hamrin valde ett annat exempel, nämligen anslaget till kalkfrakterna, och man kan ju förstå, att det kan vara populärt i vissa kretsar. Men jag vill erinra därom, att när regeringen föreslagit 250,000 kronor för detta ändamål, så har det icke varit på måfå och icke uteslutande förestavats av statsfinansiella skäl, utan kammaren vet nog från tidigare behandling av denna fråga, att detta anslag har kommit åtskilliga till del, för vilka det egentligen icke varit avsett. Detta och andra synpunkter ligga till grund för att Kungl. Maj:t endast begärt 250,000 kronor. Och jag skall begagna tillfället att uttala den förhoppningen, att det också får stanna vid 250,000 kronor.

Herr Hamrin lever högt på det förhållandet, att departementscheferna i allmänhet, när de komma med sina anslagskrav, ha gråtit en vers och klagat över, att inkomsterna i budgeten icke lämnat tillräckliga medel. Men, som jag redan sade under remissdebatten, har jag för min del i allmänhet visserligen icke reserverat mig mot denna motivering, men inom mig har jag reserverat mig. Jag anser för min del icke alls, att budgeten kan anses vara någon »nödbudget» eller

någon »abnorm» budget. I själva verket är det nog så, att vi ännu hava kännning av efterdyningarna av det slöseri med statens medel, som under en ganska lång tid pågått. I själva verket är det nog också så, att herr Thorsson hade rätt, när han härom dagen skildrade den lidandesväg, som varje besparingsförslag måste undergå. Över huvud är det utomordentligt svårt att få till stånd några besparingar. Huru lätt det däremot är att öka utgifterna i budgeten vet var och en. Och jag skulle för herr Hamrin kunna påpeka, att även denna riksdag, som levat i sparsamhetens tecken, har beslutat anslagsbelopp på hundratusentals kronor efter ganska ofullständiga utredningar och för ändamål, som strängt taget icke varit absolut nödvändiga.

Herr Thorsson var inne på en jämförelse mellan ökningen i kostnader för försvarsväsendet och för andra statsutgifter. Och med utgångspunkt ifrån de siffror, herr Lindman anfört angående försvarskostnadernas procentuella andel i budgeten, så menade herr Thorsson, att man i stället skulle taga de absoluta talen, och anförde då, att försvarsbudgeten från 1901 hade vuxit till två gånger sitt dåvarande belopp. Om den siffran var osäker, så är det i alla fall så, att från 1914 har försvarsbudgeten vuxit 1,7 å 1,8 gånger — det beror på hur man räknar — under det att övriga statsutgifter vuxit i allmänhet mycket, mycket mera. Herr Thorsson anförde i detta sammanhang, att man får taga hänsyn till att budgeten är uppställd på annat sätt nu. Ja, det är riktigt. Men jag har låtit göra en beräkning, där man tagit hänsyn till detta förhållande, och resultatet av densamma visar, att exempelvis tredje huvudtiteln ökat 2,8 gånger, under det att fjärde huvudtiteln ökat, som redan anförts, 1,8 gånger, d. v. s. ungefär vad som motsvarar ökningen i levnadskostnader. Femte huvudtiteln har ökat, om vi räkna på *ett* sätt 4,5, och om vi räkna på ett annat sätt 3,7 gånger, åttonde huvudtiteln har ökat 4 gånger, och elfte huvudtiteln har ökat 3,6 gånger, beräknat på *ett* sätt, och 3,7 gånger, när man räknar på ett annat sätt. Så att icke kan man säga, att försvarsbudgeten under de senare åren på något särskilt sätt varit gynnad.

Om vi nu skulle tänka oss, att man gjorde en besparing på försvarsbudgeten på, låt oss säga 10 å 20 miljoner kronor — det är ett fullkomligt teoretiskt antagande detta; utskottet föreslår ju 40 miljoner — så skulle jag vilja fråga: tro herrarna, att det skulle märkas något vidare, om man kunde åstadkomma denna besparing? Det skulle betyda, att de ordinarie utgifterna i genomsnitt skulle kunna ökas med högst 10 %. Det är icke mycket. Och om man tar hänsyn till att en del av detta belopp skulle gå till statstjänstemännen, frågar jag: tro herrarna, att även om de fingo sina löner ökade, på grund av att man kunde göra besparingar på försvaret, tro herrarna, att de skulle märka detta synnerligen mycket? Efter kort tid skulle det icke märkas, och alldeles säkert skulle det icke göra dem mera nöjda, än vad de äro för närvarande.

Ett antagande av Kungl. Maj:ts förslag skulle enligt min åsikt icke hindra en skäligen utveckling av de statsutgifter, som falla inom exempelvis de sociala och kulturella områdena. Och jag anser det ingalunda uteslutet, att herr Hamrins krav på en minskad statlig beskattning skulle kunna uppfyllas, även om Kungl. Maj:ts förslag till försvarsorganisation skulle antagas, även om sålunda vår nuvarande kostnad för försvaret skulle bibehållas, nota bene om vi icke ställa högre anspråk på vår levnadsstandard och under förutsättning, att vi icke för mindre nödvändiga och mindre nyttiga ändamål offra de medel, som eljest skulle befordra vår nationalförmögenhets tillväxt, och genom ökade anspråk på bekvämlighet motverka den produktionsökning, som eljest skulle kunna uppnås.

Till slut endast några ord med anledning av herr Thorssons, som vanligt, gemytliga anmärkning om att om kostnaderna för försvarsorganisationen sätts

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

för högt, riskera vi att komma i fattigdom och anarki. Jag tror för min del icke på den där fattigdomen. Det är länge sedan man hade anledning här i landet sjunga visan om att »vårt land är fattigt och skall så bli». — Det var förresten på en tid, då det icke talades om någon anarki. — Utan jag har den bestämda uppfattningen, att under de årtionden, som vi senast hava tillryggelagt, har vår levnadsstandard högst väsentligt förbättrats, vår nationalförmögenhet har ökat, och vi befinna oss nu i ett i ekonomiskt och materiellt avseende helt annat läge, än vad vi gjorde för några år sedan. Var och en, som ser sig omkring och tänker det allra minsta efter hur förhållandena gestaltade sig i hans ungdom, måste ge mig rätt i den saken. Det är i varje fall min bestämda uppfattning, att vi ha råd att bekosta en försvarsorganisation, som icke ställer sig dyrare än den, Kungl. Maj:t här har föreslagit.

Herr Kilbom: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag i går satt och lyssnade på herr statsministerns stora anförande och hade hört den första delen av detsamma, nämligen den angående vårt militärpolitiska läge och läget ute i världen, så kunde jag icke underlåta att göra mig den frågan: vad skall egentligen komma efter denna brett anlagda och i svart hållna målning? Jag hade väntat mig att hans excellens skulle säga, att regeringens eget förslag är alldeles för blygsamt tilltaget. Ty man måste ju ändå hava klart för sig, att är det så, att vi vänta krig praktiskt taget när som helst — och det var ju åtminstone innehållet i den första delen av herr statsministerns tal, liksom det också, tyckte jag, var den genomgående tanken i herr utrikesministerns tal nyss — då är det väl ändå underligt att slutligen komma och säga: men vi ha ändå icke råd att offra mer än 138 eller 139 miljoner om året till militärväsendet, ehuru vi veta att försvaret därför icke blir tillräckligt starkt. Då är det mera konsekvent att som generalstabschefen säga: »Här är icke fråga om kostnaderna. Här skola vi ha ett militärt försvar, som kan möjliggöra för oss att trygga landets självständighet.» Det är dock underligt att av en av landets ledande politiker, statsministern, få höra: »Kriget står för dörren», vilket var den ledande grundtonen i hans anförande, och samtidigt få höra att statsministern icke vill dra de logiska slutsatserna från sin egen ståndpunkt.

Nå, man fick ju emellertid av statsministern själv förklaringen till en dylik motsägande ståndpunkt. Han berättade en historia om ett ordenssällskap av studenter från förra århundradet, där ledarna hade utkrävt en massa medlemsavgifter och där som vederlag för dessa hade utlovats, att medlemmarna så småningom skulle få del av den stora ordenshemligheten. Denna inskränkte sig dock till följande förklaring från ledningen: »Ja, mina herrar, vi hava använt edra avgifter till att betäcka kostnaderna för många intressanta överläggningar, vilka dock till intet resultat hava fört.» Den historien äger sin tillämpning, ehuru på ett annat sätt, än herr statsministern trodde. Europeiska statsmän av det snitt, som herr Trygger representerar, hava haft mycket intressanta överläggningar — åtminstone är jag övertygad om att de tyckt det själva. Men till vilket resultat hava de fört? Jo, till ett resultat, som herr statsministern också själv angav, då han — jag förstår icke, varför denna självkritik — förklarade, att statsmännen av gårdagen hava helt och hållet *förlorat sin auktoritet*. Det finns icke mera några ledande politiker i världen. Det är väl då också fallet för Sveriges vidkommande? Ett förhållande, som förklarar de inkonsekventa ståndpunkter som i denna debatt företratts av ledarna. Kanske är det som herr Trygger säger, icke ens i vårt land finnes någon ledande politiker, till vilken folket förtroendefullt ser upp, till vilkens ord det lyssnar. Och i varje fall är herr Trygger själv och den politik han representerar ett bevis för riktigheten av hans omdöme. Jag tyckte att genom hela hans tal gick en ström, som förde mig i minnet Hjalmar Söderbergs ord från »Det mörknar över vägen». Söderberg låter där en av sina figurer använda orden: »Det är

skönt att bli gammal, att vara ung det var för svårt.» Det var tröttheten, uppgivelsen av de egna tidigare ståndpunkterna, saknaden av de friska tonerna, som var det genomgående draget i herr Tryggers anförande, därav en slutsats, som icke stämmer med hans utgångspunkter.

Jag är övertygad om, att om man tar ett koncentrat av huvudinnehållet i den debatt, som förts sedan i går middag jämte av de förslag som föreligga och frågar allmänheten i landet, vad den tycker om det hela, frågar om den icke tycker, att det är en utmärkt och levande statsmannatanke i alltsammans, så skola de skratta en mitt i ansiktet. Vad är det som här föreligger? För de borgerliga partierna en samling underliga bastarder av å ena sidan önskan att bibehålla gamla ideal och å andra ändock icke gå för långt ifrån de krav, som valmännen ställa. Vilket av de föreliggande förslagen representerar sanningen i försvarsfrågan? Vilket representerar det starka försvaret, både absolut och relativt? Är det utskottets förslag, för vilket herr Thorsson i går bröt en lans med sina 99 miljoner kronor, i vilken summa man dock icke inräknar pensioner och dyrtidstillägg, med vilka vi enligt herr Thorssons egna beräkningar, för någon tid sedan framlagda i ett föredrag i Stockholms län, säkerligen skulle komma upp till en årskostnad för militärväsendet på 110 å 115 miljoner kronor om året? Inom parentes: varför tar man då man anger dessa kostnader icke med *alla* kostnader? Varför tar man med endast de årliga organisationskostnaderna, varför tager man icke med kostnaderna för övergångsstaten samt pensionskostnader och dyrtidstillägg? Är det måhända därför, att det icke är lämpligt för allmänheten att få klart för sig de *verkliga* kostnaderna, som de olika förslagen skulle medföra, om de bleve genomförda? Men vidare: Är det starka förslaget måhända regeringens förslag med 129 miljoner kronor, med pensioner och dyrtidstillägg säkerligen bortåt 140 å 145 miljoner kronor om året? Är det högerns förslag, som skulle bli ännu några miljoner dyrare, framför allt om man följer herr Lindman? Är det de frisinnades förslag på säkerligen, med den beräkningsgrund jag håller mig till, 125 å 130 miljoner kronor? Eller är det herr Hellbergs förslag, denne Hellberg för övrigt, som i går i första kammaren höll ett stort tal, däri det enda mera remarkabla, såvitt jag kunde döma, var, att han förklarade, att en av de verkliga reformerna, som han velat vara med om, åtminstone hade man sagt det i pressen, i fråga om militärväsendet, nämligen skytteanslagets strykande, var *ett misstag*. Eller är det manne bondeförbundets förslag på officiellt 131 miljoner kronor, men med den beräkningsgrund som är den riktiga på bortåt 150 miljoner kronor? Eller är det generalstabschefens förslag, eller för att gå vidare i texten och hålla sig till bondeförbundet, är det herr Nilssons i Vibberbo önsknings i fråga om militärväsendet eller herr Wohllins, eller för att gå till högern, är det herr Lindmans, herr Hermelins, herr Vennerstens eller herr Tryggers? Eller vilket förslag är det, som här i ordets absoluta mening representerar »starkt försvar», ett försvar som »i farans stund garanterar landets självständighet»? Vem ger svaret?

Jag såg förresten i en tidning i går ett referat från ett högermöte här i Stockholm, varav framgick, att förvirringen bland högern t. o. m. är allmänare än som framgår av den relation jag har givit. Det var på K. F. U. M., där professor Hallendorff höll ett föredrag. Och vad säger han där?

»Högerfolket i Stockholm kan icke heller godkänna den lösning, som majoriteten av utskottets högergrupp förordnat.» — Där hör herr Lindman! — »Vi högermän utom riksdagen förklara oss icke bundna av vad partiets representerar i försvarsutskottet åstadkommit», — jojomensan! — »vi måste kräva ett återvändande till den sakliga grunden» — *den sakliga grunden!* — »senast hävdad genom högermäns tidigare under riksdagen väckta motioner.»

Alla dessa ståndpunkter påminna om historien i folkskolans läsebok, där det

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

talas om »hunden på katten, katten på råttan» o. s. v. Det är herr Hallendorff på herr Lindman, herr Lindman på herr Trygger, med hjälp av generalstabschefen. Det är det ena förslaget på det andra så att man vet sannerligen icke var det hela slutar. Tycka icke herrarna, att det är naturligt om allmänheten i landet vid läsandet av alla de statsmannatankar, som här uttalats till försvar för de föreliggande förslagen till det borgerliga militärväsendets ordnande, icke i beundran faller på knä med pannan mot marken och säger: »Se detta är allt ganska gott!»

Om jag nu tittar på det socialdemokratiska förslaget, tycker jag icke enigheten är så stor där heller. Herr statsministern hade, förklarade han, — jag vet nu icke vem som kommer att få rätt, — en dans i går med herr Rydén. Herr Rydén förklarade, att dansen icke börjats, utan att han allenast är upp-bjuden. Vi få väl då se kanske i morgon eller på måndag, huru dansen kommer att te sig. Men herr Rydén förklarade också, ehuru för någon tid sedan i Malmö, att hans ståndpunkt var, såsom den sanne demokrat herr Rydén nu är, *uppskov till efter valen*. Valmännen skulle få uttala sig om denna fråga. Nå, allting rör sig här i världen, och så förhåller det sig tydligen också med herr Rydéns ståndpunkt i denna fråga. Han har i försvarsutskottet icke hållit på bragelöftet från arbetarekommunens möte i Malmö. Vi få väl i morgon eller när hans anförande kan komma att hållas se vilken ståndpunkt herr Rydén *slutligen* kommer att intaga. Jag ber från början att få försäkra honom, att jag med tillfredsställelse skall enrollera honom i skaran av dem som visa sig i handling hålla på demokratien, d. v. s. de som vilja hänskjuta frågan till folket i val.

Herr Lindberg från Västerbotten förklarade i går, att strängt taget är heller icke han nöjd med den socialdemokratiska ståndpunkten. Han ville avrustning, verklig avrustning. Visserligen icke omedelbart och i ett sammanhang, utan till en början skulle han väcka förslag *under en annan punkt*, och detta förslag skulle inskränka sig till att »riksdagen skulle uttala att avrustningen redan nu vore en praktisk angelägenhet för Sveriges vidkommande». Jag är rädd för att han i *praktisk* politik kommer att närma sig socialdemokraternas officiella ståndpunkt.

Emellertid är det ett problem som här i dag icke nämnvärt har berörts och det är frågan: varför skola vi *realiter* hava ett militärförsvar? Man har rört sig med svävande talesätt om att läget i världen är oerhört riskfyllt, och naturligtvis är det riktigt, kommer att bli riktigt så länge den kapitalistiska produktionen står, men är det måhända det verkliga skälet, varför vi skola offra många tiotals miljoner årligen på det nuvarande militärväsendet? Varifrån skulle Sverige kunna bli anfallet? Jag tror icke jag begår någon indiskretion, om jag berättar en liten historia från en utvald krets, i vilken jag hade nöjet att komma på yttersta sladden, en historia som nyligen inträffat. Där behandlade man frågan, varifrån anfall kunde komma på Sverige, och efter att många visa män haft ordet steg en representant för »sakkunskapen i min armé och min flotta» upp — jag tror han är någonstans norr om Stockholm ifrån — och förklarade, att från Norge trodde han icke på något anfall, men sade han: Norge är ett smalt land och det kan tänkas, att England sätter i land trupper på Norges västkust, trupper som marschera genom Norge och anfälla Sverige. Men då var det andra i den utvalda kretsen, som förklarade, att de tillhörde samma meningsriktning, som den siste talaren, men det där trodde de icke ett ögonblick på, och jag misstänker, att kammarens ledamöter säga detsamma. Är det så, att »sakkunskapen i min armé och min flotta» icke kan komma med några starkare argument, än att England skulle sätta i land trupper på Norges västkust och marschera genom Norge in i vårt land, då är det dåligt ställt med den sakkunskapen. Men det visste vi för resten förut. Ånej, det är nog icke från det

hållet, det är österifrån som man utan varje omsvep, för att gå saken in på livet, har förklarat att vi skulle kunna riskera ett anfall. Beträffande krigens orsaker i allmänhet, förklarade hans excellens herr utrikesministern, — det var ett underligt talesätt från en man, som bekläder utrikesministerposten — att masspsykos var en av orsakerna till krig. Förlåt, är det verkligen möjligt, att en excellens i Sveriges rike 1924 icke känner hithörande saker bättre, än att han skall skylla krigen på masspsykos. Skulle icke hans excellens kunna ställa sig frågan: vilka faktorer skapa då masspsykos? Är det något som kommer av sig självt, eller varpå beror det? Skulle icke måhända denna masspsykos i den mån den är orsak till krigsutbrott kunna återföras till ekonomiska förhållanden i samhället, som jag här icke behöver gå in på, därför att de tidigare många gånger hava blivit berörda?

Men ett kapitel, som jag skall beröra och vilket säkerligen har mycket med masspsykosen och dess krigsbefrämjande verkan att göra, är den borgerliga pressens uppträdande i alla länder. Det stod i en tidning — som oavsett namnet representerar gammal daglig enahanda lögnspredning — för någon tid sedan en artikel om »inferniska krigsplaner av Trotskij, avslöjanden om bomber och giftgaser mot västerlandet, kavalleri mot österlandet, allt kombinerat med organiserandet av förräderier i de angripna länderna». Jag misstänker, att hjärtat flög upp i halsgropen på borgarna den middagen, då de läste den artikeln. Artikelns påstods vara hämtad ur ett angivet nummer av *Isvestia*. Det göres gällande, att Trotskij i ett föredrag i militärakademien i Moskva hade lagt upp riktlinjer för huru den ryska armén skulle gå till kamp dels österut och dels västerut med användandet av de metoder som angivits. Jag har vederbörande nummer av *Isvestia* med mig här, där Trotskijs tal i generalstabsakademien är refererat, jag har till ytterligare visso en autentisk översättning till svenska av talet, och jag måste konstatera, att en klass, som håller sig med en press, så frigjord från sanningen som denna Allehandas artikel visar, den klassen och dess mer eller mindre äkta representanter skola sannerligen icke komma och tala om masspsykos som orsak till krig. Ty sådana artiklar äro — utom att de naturligtvis, som någon också alluderade på i går, förgifta folkstämningen — av den art att de medvetet driva folken emot varandra, driva dem till ett tillstånd där »hat och avundsjuka» är rådande. Men det var ju det som vi, enligt statsministerns förklaring, skulle arbeta bort. Jag gratulerar f. ö. Allehanda till att hava fått denna ordentliga lugg av statsministern, ty ingensans har hans i det avseendet manande ord träffat rättvisare och riktigare än hos herr Ljunglunds Allehanda. Jag står till tjänst med både tidning och översättning jämte Allehandas artikel för den som vill titta på saken. Jag måste till sist konstatera, att Allehandas artikel är bevis på en icke skickligt, men väl samvetslöst driven agitation för att skapa stämning för ett militärförslag, som från början är dödfött, nämligen regeringens.

Jag skall härefter med ett par ord beröra det socialdemokratiska neutralitetsförsvaret. Jag kan icke hjälpa, att jag icke är övertygad om alla dessa motiv för ett s. k. neutralitetsförsvaret. Man måste ju ändock fråga sig: om detta neutralitetsförsvaret skall tjäna till att hålla vår neutralitet i helgd, var går då gränsen vid en dylik situation mellan neutralitet och självständighet? Om vi skola tvingas, sade herr Hansson i går i sitt anförande, att försvara vår självständighet, så är vårt neutralitetsskydd så starkt, att det vid ett angrepp ger tid till förberedelser. Vad har man nu sagt med detta omdöme? Såvitt jag kan bedöma ingenting annat, än att man räknar med att vi förr eller senare kommer till en situation, då vi behöva ett självständighetsförsvaret, ett starkare försvaret. Men då är också den socialdemokratiska ståndpunkten ohållbar från sina *egna* utgångspunkter. Räknar man med, att neutraliteten kan bli så hårt angripen att striden gäller vår självständighet, då borde väl socialdemo-

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

kraterna taga steget fullt ut och från en sådan utgångspunkt hamna i ett försvar, som icke kallas neutralitetsförsvar utan ett försvar för vår självständighet. Jag kan, herr talman, alltså icke finna annat än att denna ståndpunkt är ohållbar. Måhända är man emellertid villig att rucka på den en liten smula som det f. ö. redan gjorts med den socialdemokratiska motionen. Jag erinrar om, hurusom i denna Gotland var, för att citera högerpressen, lagt försvarslöst. Herr Hansson fann sig, han flyttade hux flux en del trupper från Västerbotten till Gotland, och därmed var den svårigheten klarad. Det blev också ett fasligt liv i vissa städer, från cigarrhandlares, mjölkhandlares och andras sida, allesammans dirigerade genom allmänna valmansförbundet och svenska folkförbundet — herr Norman bör ju ha en liten smula med av äran — därför att man ville taga bort vissa regementen. Bl. a. blev det ett sådant bråk i Skövde, men — hast du mir gesehen — herr Hansson reste ned till Skövde och förklarade flott som han är och som skåningarna bruka vara: bråka inte, ni skall få ha ert regemente kvar. Men tänk om allmänna valmansförbundets redaktör Pettersson med herr Normans assistens skulle göra en sådan där stark opinion i varenda stad, där det finns regementen! Då kunde det hända, att herr Hansson icke hann syssla med något annat än att resa till de olika förläggnings-orterna och utlova: rösta bara med oss, så skall ni få ha kvar er militär. Det är ju emellertid glädjande, att man låter tala med sig, men jag är icke så säker på att det blir glädjande i längden.

Nu kan jag emellertid icke, då jag är inne på det intressanta kapitlet om socialdemokratins ställning till militärfrågan, underlåta att beröra dels denna ställning *internationellt* och sådan den var *tidigare* och dels *nationellt*. Det har, såsom det också framhållits i medkammaren, på de internationella socialdemokratiska kongresserna antagits resolutioner alltifrån den andra internationals första kongress i Paris och fram till Köpenhamnskongressen 1910, i vilka resolutioner man förklarat, att det vore de socialdemokratiska representanternas plikt att rösta mot varje anslag till det bestående militärväsendet. Nå, det är tydligt, att man också här och var sökt efterfölja detta. I Danmark t. ex. har nu den socialdemokratiska statsministern förklarat, att en av den nu sittande regeringens viktigaste uppgifter — för att icke säga *den* viktigaste — är att skriva ned Danmarks försvar till någonting som innebär, att det praktiskt taget icke existerar annat än en gränspolis. I Danmark kostar militärväsendet 60 miljoner danska kronor om året — lägg det vid sidan om den summa, som den svenska socialdemokratin nu vill tillmätta försvaret i Sverige! Man frågar sig: varför skola vi, från socialdemokratisk utgångspunkt, ha ett så mycket dyrare försvar i Sverige än i Danmark? Är vårt läge mera utsatt än Danmarks? Motsatsen torde väl vara fallet. Är vår ekonomi procentuellt taget så mycket bättre, att vi kunna offra vida mera för militärväsendet än vad man gör i Danmark? Detta är ej händelsen. Ånej, det är bara det, att den svenska socialdemokratin icke följt maningen från de internationella kongresserna om att »vägra varje anslag till militärväsendet»; den har intagit en helt annan ståndpunkt. Ut i Köpenhamnskongressens beslut säges det — och jag citerar i detta fall en broschyr, som jag antager min gode vän Arthur Engberg känner till (han har ju anmält sig såsom talare efter mig och jag bugar mig för den stora ära, som därmed vederfares mig); en broschyr av f. d. statsrådet Richard Sandler, som heter »Den internationella antimilitarismen, fredens och nationalitetens värn» — att kongressen fasthåller vid den flera gånger uttalade förpliktelsen för de socialistiska representanterna i parlamenten att med all kraft bekämpa rustningarna, förvägra medlen till dem och tillse att allt framgent förnyas motioner, som gå ut på allmän avrustning. (Det säges också något rätt så intressant om att man fordrar avskaffande av den hemliga diplomatin. Förlåt, men vad har socialdemokraterna i Sverige gjort för detta; huru

långt ha vi hunnit i fråga om den hemliga diplomatins avskaffande?) Om allt detta säger nu f. d. statsrådet Sandler: »Ett sådant uttalande kan icke negligeras. Bakom detsamma står 25 miljoner organiserade arbetares vilja. Vad som framför allt ger Köpenhamnskongressen dess världshistoriska betydelse är dess oförtydbara proklamerande av att tiden nu är inne för en positiv antimilitaristisk politik.» Och huru ser då denna positiva antimilitaristiska politik ut i den svenska riksdagen, från socialdemokratins sida? Året efter Köpenhamnskongressen, som hölls år 1910, motionerades i den svenska riksdagen om militärväsendets nedskrivande — icke avrustning — till en kostnad av 65 miljoner kronor. 1914 krävdes det 70 miljoner kronor och i år äro vi uppe vid 110—111 miljoner kronor. Huru var det det stod i det socialdemokratiska partiprogrammet: »Successiv minskning av militärbördorna fram mot avvärjningen»? Det är möjligt, att jag har dåligt förstånd, men jag kan icke finna, att socialdemokratins ståndpunkt i Sverige är annat än *successiv ökning av militärbördorna* fram mot militärväsendets stärkande. Jag är övertygad om, att vandrar den svenska socialdemokratien i fortsättningen på denna väg, skall det nog bli ett resultat av den samförståndets politik, som i går predikades från regeringsbänken.

Emellertid förklarade herr Hansson i går: socialdemokratien sätter en ära i att gå från ord till handling i fråga om avrustning. Det var i går natt mellan kl. 11 och 12, men i går morse kom det ut en tidning här i staden, som kallas Socialdemokraten, och i den ledande artikel, som förekommer där, heter det i en polemik mot högerpressen på följande sätt — artikeln ger nyckeln till förståndet av vad socialdemokratien menar med avrustning: »Om Sverige skaffar sig ett försvar, som i fråga om kostnaderna reduceras till ungefär samma nivå som flertalet europeiska småstater, dock väsentligt högre än våra nordiska grannländers nivå, så innebär det alltså enligt högerpressen, att vi lägga landet försvarslöst som ett lättfångat byte för vilken ovän som helst. Sveriges folk är icke dummare, än att det frågar sig, huru övriga europeiska småstater, vars militärpolitiska läge är ofantligt mycket ogynnsammare än Sveriges, då kunnat bestå genom tiderna.» Jag är rädd för att Sveriges arbetare icke nöja sig med denna förklaring. Jag misstänker, att de också komma att säga sig: »om socialdemokratien i Sverige endast vill bidra till nedskrivande av vårt lands militärbördor till samma nivå som övriga europeiska småstater, trots *långt mindre utsatt militärpolitiskt läge*, kunna vi icke kalla detta ens *början* till avrustning?» Emellertid, enligt herr Hanssons ord är detta att gå från ord till handling i fråga om avrustning? Det första steget på denna avrustningens väg är alltså att taga bort de för var och en påtagliga överdrifterna i vårt militärförsvar. Siktar socialdemokratien icke längre, måste jag verkligen säga mig, att det är begripligt, att arbetarorganisationerna ute i landet i sådan massa ansluta sig till de huvudtankar, som vid årets riksdag framförts i den kommunistiska motionen. — Ja, jag antager att de som skratta inte ha *sett* dessa organisationers uttalanden — det är ju också ett sätt att avlyssna folkmeningen, men jag trodde icke, att det var en metod, som var rekommendabel för socialdemokratien.

Herr Lindberg nämnde i går — och jag noterar det med tillfredsställelse — att socialdemokratien, så långt han representerade densamma, förordade ett bifall till kraven på fredsgarantier. Jag skulle i anledning därav kunna ställa till borgarna den frågan: om herrarna å ena sidan anse, att vårt lands militärpolitiska läge är ogynnsamt och om ni ändå å andra sidan mena, att vi icke ha råd att hålla oss med ett försvar, som enligt den s. k. sakkunskapens uppfattning är tillräckligt starkt, varför söka då herrarna icke att förstärka våra fredsgarantier genom ingående av fredstraktater? Varför har t. ex. högerregeringen icke, nu då den slutit ett handelsavtal med Ryssland och erkänt

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

sovjetregeringen de jure, även inlett förhandlingar med Sovjetryssland om ingående av en fredstraktat, en fullständig fredsöverenskommelse? Dock, kanske jag ställer alltför stora anspråk: varför ha de borgerliga partierna börjat en sådan fredspolitik gentemot sina grannländer? Men av de borgerliga kan man måhända icke vänta något dylikt — vi få väl emellertid snart en socialdemokratisk regering — vad ha vi att förvänta av denna i detta hänseende? Ha vi att förvänta av en kommande socialdemokratisk regering t. ex. ingående av fredstraktater med grannländerna, inklusive Sovjetryssland och Tyskland exempelvis? Här blir det ett tillfälle för den svenska socialdemokratin att i handling, herr Hansson, visa, vad den vill i fråga om verklig fredspolitik. Det vore ju synnerligen lämpligt, om den svenska socialdemokratin som en av sina första åtgärder i utrikespolitiskt avseende, droge försorg om, att vi ställde oss här i Norden som inbjudare till en konferens med våra grannländer, däri då inräknade Sovjetryssland och Tyskland, för att skapa ett verkligt fredstillstånd, med andra ord, att vi följde i det fotspår, som Sovjetrysslands regering var inne på i december 1922, då den, trots allt vad man säger om dess krigsvilja, inbjöd grannstaterna till Moskva och omedelbart vid konferensens öppnande framlade ett förslag, som förpliktigade dem själva att på två år nedskriiva sin armé till 200,000 man, d. v. s. med hänsyn till Rysslands gränsers längd till praktiskt taget en gränspolis. Svaret på alla dessa frågor kommer väl att lämnas inom den närmaste tiden. Kanhända för övrigt herr Engberg kan lämna svar på dem, vilket ju vore nyttigt, då de äro av stort intresse. Jag är övertygad om, att framför allt arbetarklassen är intresserad av att få besked i dessa punkter. Det kan ju ändå icke i evighet skyllas på den stygga högern. Socialdemokratin vid makten måste ju söka omsätta vad den tidigare velat, och här finns ju ett sätt att göra det — fredsförbindelsernas stärkande är ju bästa medlet för avrustning.

Försvarsväsendets och militärväsendets verkliga uppgifter, såsom vi se dem, äro i det nutida samhället alldeles otvetydiga. Det finns förvisso planer på att vi skola tjänstgöra som brickor i stormakternas spel, om förutsättningarna för en invasion i Sovjetryssland bleve gynnsammare än de för närvarande äro. Det talades under gårdagen liksom tidigare därom, att vi ha skyldighet att hjälpa det stackars Finland och randstaterna i öster. Den gången, man från den europeiska imperialismens sida anser situationen lämplig för att söka slå ned sovjetregeringen i Ryssland, skola vi säkerligen också se, att det blir »nödvändigt» för oss att hjälpa det »stackars Finland», som självklart anses överfallet. detta Finland som bevisligen självt redan två gånger provocerat krig med Sovjetryssland men misslyckats på grund av sovjetregeringens fredsvilja. Varför skulle man för övrigt, om det icke vore denna uppgift vårt militärväsende skulle ha, kombinera alla militära planer och diskussioner med Ryssland? Vårt flygvapen t. ex. skall ju ha en radio, som börjar, säger man, i Hägerstalund och slutar i Leningrad. Varför just i Leningrad? Varför använda detta talesätt — skapar det icke till sist samma psykologiska stämning som Nya Dagligt Allehandas förutnämnda artikel avsåg att skapa?

Men det svenska militärväsendet liksom militarismen i alla kapitalistiska länder har även en annan uppgift, nämligen att användas i det egna landet mot dess arbetarklass. Om någon skulle sväva i tvivelsmål om att dylika planer finnas — ty jag antager, att det finns sådana som mena, att denna fara nu är mera överklig än någonsin, då man i värnpliktslagen fått bort den s. k. upprorsparagrafen — skulle jag kunna hänvisa till en artikel för någon vecka sedan i det högst allvarliga Svenska Dagbladet av en man, von Rosen, som säger tämligen öppet, att naturligtvis skall svensk militär, för den händelse arbetarklassen ställer till uppror, användas för att slå ned detsamma. »Naturligtvis». Det finns ju för övrigt tillräckligt med belägg, bekanta för var

och en, för att man skall vara på det klara med bourgeoisiens uppfattning angående militärens uppgifter. Herr statsministern gav klart besked för några dagar sedan, i debatten om polissändningarna till Sundsvall. Han sade: »Ordningen skall upprätthållas.» »Ordningen», den stackaren har alltid fått sitta emellan, då myndigheterna i det bestående samhället, representanterna för fåtalet, provocerat arbetarklassen genom polis- och militärsändningar, genom användande av de maktmedel, de våldsmedel, som det borgerliga samhället har till sitt förfogande.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Det är med utgångspunkt från angivna skäl, som vi kommunister gå emot varje som helst bidrag till det nuvarande militärväsendet. Vi äro emellertid icke pacifister. Vi äro beredda att försvara oss. Arbetarklassen är för övrigt icke pacifistisk — den visar det snart sagt dagligen genom den kamp som den för icke minst genom sina fackorganisationer, den kamp som den för vid öppna och icke öppna konflikter ute på arbetsmarknaden. Denna kamp är motsatsen till pacifism och varför? Jo, därför, att borgarna *tvinga arbetarna* att *icke* vara pacifister. Våldet härskar i världen. Med dess tillhjälp hålles arbetarklassen runt om nere i förtryck. Våldet tager sig visserligen olika uttryck i skilda länder, beroende på huru skarpt klasskampen är tillspetsad, men med dess hjälp härskar bourgeoisien. Det är hänsynen härtill och till kontrarevolutionens kamp — t. ex. genom sådana organisationer som fascisternas — mot det socialistiska samhällsbyggnadsarbetet, som tvingar arbetarna, tvingar oss kommunister i varje fall, att draga den slutsatsen: i det borgerliga samhället, allt efter som klasskampen skärpes, bliva arbetarna tvungna att skapa sina egna skyddsorganisationer. Senare, då arbetarna hålla på att bygga ett socialistiskt samhälle, bl. a. genom en arbetarregering, måste de skaffa sig den arbetarnas och böndernas milis, som skall utgöra skydd för den socialistiska politiken.

Herr Thorsson tillät sig vid ett tidigare tillfälle att giva mig ett vänligt råd. Han förklarade, att om herr Kilbom sätter vapen i händerna på Sveriges storbönder, sådana som herr Olsson i Kullenbergstorp och herr Poppius, så blir det snart slut med både herr Kilbom och hans parti. Ja, det är jag också övertygad om, och till yttermera visso skall jag trösta herr Thorsson med att jag tycker det vore ett rättvist straff för en så horribel dumhet. Men, herr Thorsson, det är bara det lilla felet med argumentet, att det är nättopp dessa bönder, som vi *icke* skulle sätta vapen i händerna på. I Sverige finnas 400,000 industriarbetare, herr Thorsson, och det finns, om jag icke misstager mig, nära 500,000 fattiga lant- och skogsproletärer därtill. Detta är 900,000, herr Thorsson, — bilda ni bara en regering som icke tar till uppgift att hjälpa vissa banker och dem närstående att kratsa kastanjerna ur elden för deras brottsliga politik, utan tar till uppgift att förverkliga ert eget program, så skall ni få se, att ni behöver skydd för en sådan politik! Det skyddet blir arbetarmassorna och ni kommer då att tvingas beväpna dem, för den händelse ni inte vill, att vi också i vårt land skola få se samma sorgespel som det vilket t. v. segrat i Tyskland. Vi skulle emellertid kunna säga vis à vis arbetar- och bonde-milisen, att vi icke under alla förutsättningar hålla på den. Är det så att borgarna vilja avväpna och förstöra alla sina vapen, så finns det möjlighet att även annars komma till rätta med detta samhällssystem, detta orättfärdighetens samhälle, som fåtalet uppehåller.

Herr Engberg kommer nu alldeles visst att säga: här hör man huru dessa våldsmän ådagalägga kärleken till våldet. Nej, visst inte, vi ta blott hänsyn till *realiteterna*, nämligen att bourgeoisien för närvarande *besitter vapnen*. Herr Engbergs demokrati synes mig visa, att när det kommer till avgörande kamp, är det inte så mycket bestämt med densamma. Huru har det t. ex. varit i Tyskland, huru långt har demokratin skyddat arbetarna där? Jag skulle f. ö. också vilja fråga: huru långt har *social*demokratin räckt i Tyskland? Jag tyc-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

ker, att det är en tämligen svag och dålig position som både demokratin och socialdemokratin intaga i våra dagars Tyskland. Därtill säger herr Engberg måhända, att det är så tack vare kommunisterna. I så fall måste jag väl anmäla mig för en replik för att tala om, vilka det var som skickade riksvärnstrupper mot t. o. m. den sachsiska arbetarregeringen. Jag kan emellertid redan nu säga, att det var bl. a. den tyska socialdemokratins medlemmar i riksregeringen.

Jag skulle emellertid, då socialdemokraterna under alla omständigheter, så vitt jag förstår, avvisa arbetarnas tillgripande av våld eller i varje fall avvisa en arbetarklassens förberedelse för en sådan eventualitet, önska ställa några frågor till socialdemokraterna. Om borgarna tillgripa våld, hur skola ni då göra? Skola ni mana arbetarna att försvara sig eller inte? Skola ni tillåta att arbetarna slås ned med det borgerliga samhällets våldsmedel eller de borgerliga partiernas eventuella *speciella* våldsmedel? Antag att arbetarna genom en lång svältperiod bringas till förtvivlan och resa sig i revolutionär kamp mot hela den bestående ordningen, skall då socialdemokratin skicka militär emot dem eller ej? Eller skall socialdemokratin tvärtom hjälpa arbetarna att organisera sig för erövrandet av hela makten? Med den allt starkare konkurrens som uppstår å världsmarknaden och därav följande massarbetslöshet i sikte är icke överkligt att förutsätta en sådan utveckling. Om den, som vi tro, bringar arbetarna till uppror, vad skall då socialdemokratin göra — — —

Talaren avbröts här av herr *talmannen*, som yttrade: Då så många talare, icke mindre än 34, äro anmälda, så finner jag mig böra hemställa till talaren att mera hålla sig till det föreliggande ämnet.

Herr *Kilbom* fortsatte: Så vitt jag kan döma, herr talman, är allt detta berört i vår motion, och då något annat parti icke har vägrats att tala för sin motion, så kan jag följaktligen icke finna annat, än att vi skulle ha full rätt att också tala för vår, och vad jag nu talar om är också en försvarsfråga, arbetarklassens försvarsfråga.

Om alltså militär skickas mot arbetarna, vad skall ni då göra? Eller när bourgeoisie bildar sina egna klassgarden och använder dem mot arbetarna, skall socialdemokratien stillatigande åse, att de användas mot arbetarklassen? Jag tror, att det är av stort intresse för arbetarklassen att få svar på samtliga här uppställda frågor. Hur det handlas i verkligheten ha vi exempel på från Tyskland, Sachsen närmast, där socialdemokratiska och kommunistiska arbetare i förening tvingats, tack vare bourgeoisiens hot och våld, att bilda det arbetarvärn, som vi kommunister framfört såsom en angelägenhet även för de svenska arbetarna, inför vilken de förr eller senare ställas för att skydda sina liv, för att skydda sin rätt att göra sin mening gällande och för att skydda sina egna organisationer och tillhörigheter.

Det är på grund av alla här anförda skäl, som vi alltså gå emot varje som helst anslag till det borgerliga militärväsendet; men det är också på sätt här anförts, som arbetarna, utav borgarnas användande av våldsmedel emot dem, tvingas att förbereda sitt eget försvar, vilket ju för övrigt tidigare utvecklats utförligare.

Därtill kommer nu ytterligare ett skäl, varför vi i dag yrka avslag både på utskottets förslag och samtliga övriga föreliggande förslag, nämligen önskvärdheten av att denna fråga hänskjutes till folket i val.

Herr Engberg har ju ständigt emot mig åberopat demokratin. Jag undrar, om icke enligt demokratiens egen innebörd det skulle vara riktigt, att valmännena om 3 1/2 månader bleve i tillfälle att taga ståndpunkt till en sådan fråga som denna. Man säger måhända, att vi ha rätt att lätta bördorna för folket utan att höra folket, men då det gäller att öka bördorna, ha vi icke rätt därtill

utan att höra folket. Jag skulle då bra gärna vilja efterlysa fullmakten på att folket nöjt sig med den ståndpunkt, som socialdemokraterna nu intagit. Veterligen har det här från samtliga socialdemokratiska talare förklarats, att hela försvarsfrågan ligger så till, att det icke enbart är flertalet av partiets medlemmar, utan det är också flertalet av arbetarevalmännen, som äro missnöjda med t. o. m. det socialdemokratiska förslaget: utgifterna till militärväsendet vill man ha ännu mera beskurna. Om det är riktigt, så kan jag icke karakterisera ert handlingssätt att utan folkets hörande i val vilja trumfa igenom en ny härordning såsom annat än ett försök att lura valmännen.

När man genomförde 1892 års härordning, då skrev herr Branting en artikel i Socialdemokraten, där han förklarade, att det var en skandal, att man genomförde 90 dagars värnplikt utan att höra folket i val. Jag minnes icke, huru mycket 1892 års härordning kostade oss årligen, men jag har hört, om jag icke minnes fel, att det var 54 miljoner kronor — 90 dagars övnings tid och 54 miljoner kronor! Vi hade icke den nuvarande rösträtten på den tiden, ändå säger herr Branting, att det var en skandal, att folket i val då icke hördes före avgörandet i en sådan fråga. Nu är det fråga om 140 dagars värnpliktstid med enligt socialdemokraternas yrkande 110 miljoner årliga kostnader för militärväsendet; nu ha vi mera allmän rösträtt än 1892, åtminstone borde den nuvarande rösträtten vara allmän, därför att herr Branting har själv varit med att genomföra den tillsammans med herr Trygger. — Att då under nuvarande förhållanden icke överlämna frågan till folket i val vore väl en tiodubbel skandal och ingenting annat.

Det är klart, att antingen ha vi rösträtt i detta land, och då är väl meningen, att folket därigenom skall bli i tillfälle att uttala sig om en så pass viktig fråga som denna, eller också är det *icke* meningen, att folket skall uttala sig i en så viktig fråga, men då tjänar den allmänna rösträtten endast ett bedrägeri, men då tror jag också, att demokratien i det borgerliga samhället bra mycket närmar sig den karakteristik, som vi kommunister givit av densamma: den är icke annat än ett spegelfakteri.

Ännu en gång, om det är riktigt, att ert eget partis medlemmar äro missnöjda med er ståndpunkt, därför att den ger för mycket; om det vidare är riktigt, och jag skulle tro, att det är så, att valmännen ute i landet äro missnöjda med detta schackrande i militärfrågan, med detta försök att genomtrumfa densamma 3½ månader före lagtima val, hur blir då framför allt karaktistiken av socialdemokratiens sätt att före valen vilja genomtrumfa militärfrågan? Jag tror icke någon svävar i tvivelsmål om svaret, och följaktligen behöver det icke heller av mig ges.

Jag ber, herr talman, med stöd av vad jag sålunda anför, att få yrka avslag på såväl utskottets som samtliga övriga föreliggande förslag till det nuvarande militärväsendets positiva ordnande vid denna riksdag.

Med herr Kilbom förenade sig herrar *Spångberg, Samuelsson, Molander, Karlsson* i Grängsberg och *Dahlén*.

Herr **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Regeringsorganet Stockholms Dagblad skrev härom dagen en ledare under rubriken: »Den sista skansen», och skall jag be att ur denna ledande artikel få uppläsa följande: »Författningar ha stöpts om, gamla institutioner ha förvandlats, snart sagt allt som rör sig inom de av statsmakterna utstakade gränserna har förlänats nya former; men militärväsendet är sig till det yttre i stort sett likt som det var före demokratiens tid. Det finnes t. ex. alltså 6 arméfördelningar och 28 regementen. Man märker just ingenting av nya kvastar och nya idéer.»

Herr talman! Regeringsorganet har med all säkerhet avsett att här ge en iro-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

nisk framställning, men ironien tycks vara av det bumerangartade slaget: den återvänder och träffar, såvitt jag kan se, med utomordentlig styrka hela den position, som organet i fråga försvarar, och träffar den position, som också den nuvarande regeringen har gjort till sin. Ty därom råder väl intet tvivel, att om man skulle försöka taga fasta på ett bestående intryck utav vad som givits i den redan hittills förda debatten, så vore det detta, att bakom de olika partiståndpunkterna, bakom de många olika förslagen, så skymtar man, trots allt, liksom en tvekan och famlan ifrån olika sidor, huruvida det ändå inte är på det sättet, att även militärväsendet, alldeles såsom den citerade tidningen skrivit, varit i alltför hög grad skonat ifrån nya idéer och nya kvastar. Det är särskilt en punkt, som jag för min del ville peka på, när jag begärt ordet, och det är den, att alla partier inom försvarsutskottet ha varit eniga i ett avseende, nämligen att ge åt *flygväsendet* den organisation, som här föreslagits, och att markera dess betydelse. Jag skulle tro, att jag icke gör mig skyldig till någon överdrift, om jag säger, att nog hade man också inom alla partier i försvarsutskottet det intrycket, att flygvapnet träder in på arenan såsom icke blott det nya utan även det revolutionerande vapnet. De omkring 20 år som förgått, sedan bröderna Wright gjorde sina första blygsamma försök att hålla sig uppe i luften några minuter, ha medfört en fullständig omvälvning; och jag tror man har rätt att säga, att flygvapnet blir framtidens vapen, morgondagens vapen, liksom kanske i grund och botten, med den utveckling detta vapen haft under de senaste tre åren, detsamma är *dagens* vapen. Men vad blir under sådana förhållanden, herr talman, resultatet av den politik, som föres utav regeringen, högerpartiet, bondeförbundet och det liberala partiet? Jo resultatet blir, att man hindrar den förskjutning mellan vapnen som den tekniska utvecklingen har gjort nödvändig; det betyder, att man binder sig fast vid en stor arméorganisation, som blir blacken om foten och som hindrar, att man ger åt det nya vapnet vad det bör tillkomma under avvecklandet av de gamla.

Om jag alltså skulle ställa mig på den allmänna positiva ståndpunkt beträffande själva försvarsfrågan, som herrarna av regeringspartiet företräda, så skulle jag utifrån denna ståndpunkt nödgas säga mig, att det är en förvänd militär politik, som vill binda fast huvudmassan av kostnaderna vid lantarmén och där behålla en stor och obeskuren organisation, som slukar lejonparten av kostnaderna, medan de vapen, som ur försvarssynpunkt ha någon mening och framtid, få endast den mindre delen. Jag erinrar, mina herrar, därom, hur exempelvis Storbritannien, som för några år sedan fördelade endast $\frac{1}{10}$ av sin militärbudget till flygväsendet, nu ger detsamma drygt $\frac{1}{5}$; och intrycket från dessa stora länders militärdebatter, så långt en lekman kan uppfatta deras ekon, är detta, att förskjutningen är oerhört snabb åt detta nya vapen och att lantarmén träder allt mer och mer tillbaka såsom en något museiartad företeelse.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om regeringen gjort hela det försvarsväsende, som den vill tjäna, en grundlig björntjänst genom att hålla kvar hela denna ofantliga arméorganisation, som gör det omöjligt att utveckla det nya vapnet. Och hans excellens herr statsministern skall icke inbilla sig att riksdagen går utanför en viss given kostnadsram, och då blir det en förnuftig politiks uppgift att inom ramen vidtaga de omgrupperingar, som äro nödvändiga med hänsyn till de olika vapnens inbördes betydelse. Då är det, enligt mitt sätt att se, klart, att det förslag utskottet kommit med eller 3 arméfördelningar, det är för arméns vidkommande med hänsyn till teknikens utveckling, redan det, ett förslag i överkant. Det är därför jag tror, att vi snart borde kunna vara färdiga att fullständigt draga de praktiska konsekvenserna av den inträdda förskjutningen i själva försvarsbilden. Men naturligtvis måste vägen

dit tagas i etapper. Detta stämmer nu icke med deras ståndpunkt, som utan vidare anse, att vi i all framtid skola bygga vårt lands självständighet på det väpnade försvaret, dess vidmakthållande och utveckling. Men det är å andra sidan lika uppenbart, att här går en ny och stor principiell skiljelinje.

I det sympatiska och väl genomtänkta anförande, som herr Lindberg i går höll här i andra kammaren, tonade igenom en uppfattning, som säkerligen icke är en isolerad, utan som otvivelaktigt bäres upp av stora massor av den svenska nationen; en uppfattning, som icke har det bittersta gemensamt med den åskådning, som herr Kilbom gjorde sig till tolk för, när han angrep den pacifistiska åskådningen som sådan. Det sades förra gången den saken var på tal av herr Thorsson, att denna pacifism, som kommunismen nu förkättrar, den är och har varit en moralisk tillgång av sådan betydelse, att det är rent groteskt att höra representanter för arbetarklassen uppträda och häna densamma.

Jag vill säga herr Kilbom, att jag betraktar icke honom och hans kamrater här i kammaren såsom några farliga våldsmän, därtill äro de alltför obetydliga, därför är det alltför mycket teater i hela deras åskådning. Jag måste dock säga, att det är beklämmande att nu efter världskrigets erfarenheter och efter allt, som skett där ute i världen, höra representanter för ett parti, som skryter över att vilja samla den svenska arbetarklassen kring sig, träda i breschen för den mest brutala och cyniska våldsåskådning *i princip*.

Jag vill erinra den föregående ärade talaren om det faktum, att det går icke för sig att å ena sidan glorifiera den »röda armén» med alla dess militära parader, som vi sett återgivna i stora reklambilder på första sidan i det bolsjevikiska huvudorganet och samtidigt bluffa med sin fredskärlek här hemma. Det går inte att å ena sidan göra sig till målsman för den direkta avväpningen i vad gäller Sverige men betrakta det som den självklaraste och naturligaste sak i världen, att ett grannland skall bära och utöka sin rustning.

Jag har aldrig sett den tidning, som kallar sig »Folkets Dagblad Politiken», ge ens den minsta yttring av missnöje ifrån sig över dessa militärparader, som vi äro lyckliga nog att här få se återgivna i tidningens fotografier. Och när herr Kilbom patetiskt frågar, vad vi skola använda försvaret till, så vill jag inte svara honom men hänvisa honom och hans parti till *herr Trotskij!* För min del vill jag ärligt säga ifrån, att jag befinner mig i den situationen att jag står mycket mycket tveksam, icke emellan herr Kilboms linje och vår utan mellan den principiella linje, herr Lindberg företrädde och den linje, som tagit sig uttryck i utskottets förslag. Men den tveksamheten gäller, det vill jag uttryckligen betona, själva principen, ty i praktiken blir det ingen annan möjlighet än att på detta område göra vad man får göra på alla andra områden, nämligen att taga ett steg i sänder mot det mål, man så småningom vill ernå. I det stycket kan jag för min del icke dela den nu för tredje gången, tror jag, i denna kammare framburna uppfattning, som tolkats av hans excellens herr statsministern. Han gick i sitt stora och skickligt lagda anförande förbi de huvudpunkter, som man dock hade väntat, att han skulle beröra. Han förbigick nämligen med tystnad, att genom de genombrott, som ägt rum i de två länder som äro de utslagsgivande i Nationernas förbund, nämligen Storbritannien och Frankrike, har en helt ny pacifistiskt betonad politik inaugurerats. Det är uppenbart, att det instrument, vars svaghet hans excellens klandrade, får en helt annan styrka, att förbundet får en helt annan anda och kan föra ett helt annat språk i samma ögonblick som en engelsk arbetarregering och en fransk verkligt folklig regering där tager itu med de stora internationella problemen. Jag får för min del säga, att utom alla de ljuspunkter, jag hade tillfälle att tala om, när vi remitterade försvarspropositionen till utskottet, ser jag i vad som under de sista dagarna skett i Frankrike, sammanställt med den nya regimen i England, en så

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
sväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

ofantlig ljusning, att jag icke kan förstå annat än, att det är ett rent förfelat konsekvensmakeri av hans excellens statsministern, när han alltjämt hårdnackat vidhåller den uppfattning, han redan i sitt Uppsala-tal tecknat av läget.

Jag skall icke, herr talman, låta förleda mig att giva mig in på frågan om det militärpolitiska läget. Jag vill emellertid beröra några punkter av hans excellens utrikesministerns anförande. Detta anförande speglade å ena sidan, förklarligt nog, den största kollegialitet, men det gav å andra sidan uttryck åt en uppfattning, som icke oväsentligt stack av mot regeringschefens. Det var en annan anda, en annan grundåskådning, som kom till tals. Det fanns emellertid i utrikesministerns anförande ett par saker, som icke böra få gå oanmärkt förbi. Vad jag därvid närmast tänker på var vad han sade om folkstämningen och dess betydelse, om den roll, masspsykosen spelar, då det gäller krigiska förvecklingar. Ja, det är uppenbart, att när en gång kriget brutit ut, när kriget är ett fullbordat faktum, då går det — som vi sågo under världskriget — med de stora massorna som med vilken som helst enskild individ. De ryckas med i häxdansen och där dränkas eftertanke och sunt förnuft liksom i en virvel. Men försök att föra en politik, som för dessa massor med öppna ögon in i kriget! Försök att föra en sådan politik i länder, som ha en fullt demokratisk författning och som ha möjlighet att genom sina parlament utöva en fortgående kontroll över utrikespolitiken! Jag skulle för min del, herr förste vice talman, tro att lika väl som det kan vara sant, att, när kriget en gång brutit ut, även massorna kunna ryckas med, lika litet är det sant, att massorna i demokratiska länder med öppna ögon skulle kunna ryckas med i en politik, som äsyftar krig.

Herr Kilbom tror emellertid tydligen helt annorlunda. I sin och sin grupp motion, i det anförande, han höll i denna kammare vid remissen av försvarspropositionen och nu senast i dagens debatt har han gjort sig till målsman för en besynnerlig åskådning, som går ut på införande av en bonde- och arbetaremilis. Det är visserligen sant, att han i sitt anförandes sista vändning tappade bort bönderna, men de voro med både i motionen och i första delen av anförandet. Jag förstår livligt, att herr Kilbom i slutet av sitt anförande glömde bort bönderna. Jag skall heller icke ett ögonblick dröja vid den absurda tanken att sätta vapen i händerna på Sveriges bondeklass, Sveriges högerbönder och bondeförbundare, dessa som i år motionera om återupplivande av skattestrecket, som varit hans excellens statsministerns trognaste tjänare i kampen för vidmakthållandet av den 40-gradiga skalan och herr Lindmans bästa livvakt, då det gällt att med tullar beskatta detta land och gå fram med klasslagstiftning. Det är till dessa bönder, herr Kilbom väddar för att de tillsammans med honom icke blott skola bilda regering utan också ingå ett fostbrödralag, som skulle innebära, att man med vapen i hand skulle gå till storms mot andra. Jag får sannerligen säga, att herr Kilboms betraktelsesätt vittnar om, hur långt i träldom, man på herr Kilboms sida sänker sig, när det gäller att följa vissa en gång för alla utstakade schabloner, som kanske äro naturliga för andra länder, men som äro absolut omöjliga att tillämpa hos oss.

Herr Kilbom erinrade om kongressen i Köpenhamn 1910. Han klandrade socialdemokratien för att den icke gått fram efter parollen: »Icke en man, icke ett öre åt militärväsendet.» Ja, herr Kilbom, i den kongressen deltog bl. a. Lenin såsom ombud för Ryssland. Det skulle vara intressant att höra, vad herr Kilbom tror hans ryska partivänner skulle svara, ifall han till dem ställde frågan: »Hur ha herrarna följt budet från kongressen i Köpenhamn 1910?» Det budet var naturligt i den situationen, som 1910 rådde, särskilt i Tyskland. Det är väl emellertid icke för mycket sagt, om jag påstår, att det var en i hög grad tyskt färgad formel, som på den tiden knäsatte som undret av all radikalism och rätlinighet. I sina praktiska konsekvenser ledde denna formel, mina herrar, till något helt annat. Ty vad blir den enkla följden, om arbetarklassen i ett land

avhåller sig från positiva motförslag? Jo, så länge arbetarklassen icke har majoritet i parlamentet, komma de andra partierna att mitt för arbetarklassens näsa lösa försvarsfrågorna. Mitt för näsan på August Bebel och hans väldiga skara i tyska riksdagen, mitt för näsan på den socialdemokrati, som var den bäst disciplinerade av alla i Europa, löste den tyska bourgeoisie försvarsfrågan. Socialdemokratien fick maktlös åse alla de åtgärder, som bildade upptakten till det stora dramat 1914. Det visade sig också hur rätt och riktigt Jaurès såg 1904, när han förklarade, att en dylik negativ politik från arbetarklassens sida ofelbart spelar makten över i händerna på borgardömet, och att det var just den *politiska* inflytelselösheten hos Tysklands arbetarklass, som var den största faran för freden. Jag tror, att ett närmare studium av vad som ägde rum 1914 skall visa detta. Det är alltså en falsk och oriktig väg, herr Kilbom är inne på, när han vill mana till en sådan politik, som här i Sveriges riksdag i praktiken skulle få till följd, att det största partiet komme att stå *fullständigt utanför* händelsernas utveckling, i saknad av varje inflytande och utan att ens göra ett försök att utöva något inflytande på frågans lösning. Jag tror icke att man bedriver god politik på den vägen, utan man måste gå den motsatta vägen.

Det förslag, särskilda utskottet nu kommit med, och som är utformat i överensstämmelse med den socialdemokratiska motionen, borde, som redan påpekats, kunna bilda en samlingspunkt för alla dem, som dela den allmänna utrikespolitiska uppfattning, som exempelvis min högt ärade vän herr Jönsson i Rivinge gjort sig till tolk för, en uppfattning, som jag för min del delar, och som jag vet, att vi allmänt dela på vänstersidan i denna kammare. Utifrån denna uppfattning borde verkligen ett sådant förslag som det av vårt parti framlagda kunna utgöra en naturlig samlingspunkt, ty förslaget har den förtjänsten, att på samma gång det åstadkommer en nödvändig reduktion av militärbördorna, tillgodoser det också icke blott en nyorientering inom försvarsväsendet, utan även kravet på ett steg fram emot rustningarnas avveckling.

Jag vet mycket väl, herr förste vice talman, och det har ju även kommit till synes under hela debatten, att man gent emot vår uppfattning gjort gällande, att ett sådant försvar blir ett dyrt försvar och icke duger någonting till. Ja, det är redan klarlagt både här i kammaren och i medkammaren, att samma omdöme, samma dom, kan, därest den militära sakkunskapen får föra talan, fällas om samtliga de nu framlagda förslagen. När man inom försvarsrevisionen lyssnat till den militära sakkunskapens omdöme om de där framlagda linjerna, när man tagit del av generalstabens mening om det nu framlagda förslaget, är det uppenbart att det är ingenting annat än ren *humbug*, när det pekas på det ena eller andra förslaget såsom ur *sakkunskapens* synpunkt mest tillfredsställande.

Det är ju så, att, om en lösning av försvarsfrågan skall ha någon mening, skall den icke äga rum mot majoriteten av landets befolkning. Hans excellens statsministern har med uttrycklig och obestriddlig skärpa förklarat, att icke bara *vårt* förslag utan även *de folkfrisinnades* förslag är fullständigt oantagligt och att lösningen måste sökas på ett annat håll. Det betyder, ers excellens, i så fall, att en lösning skall sökas *mot den stora massan av detta lands befolkning*, och jag gratulerar den sittande regeringen, om den skulle umgås med tankar att få en sådan lösning till stånd. Den tanke, som fördes fram från vänsterhåll 1914, och som hans excellens då så ivrigt bekämpade, nämligen tanken att lösa frågan i samförstånd med nationens flertal, håller alltså streck och kommer att hålla streck så länge vi bedriva svensk försvarspolitik. Men när hans excellens statsministern i gårdagens stora tal uttryckligen förklarade, att han icke kunde vara med på sådana förslag, som omfattades av den överväldigande majoriteten av den folkvalda kammaren, då skulle jag vilja säga, att den bild, hans excellens kommer att se stiga upp ur höstens valurnor

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

nog blir sådan, att de planer, han för ögonblicket törhända bygger på, få skrinläggas.

Jag vill för min del, i olikhet med herr Hamrin och herr Rosén i första kammaren, icke göra något uttalande om, huruvida man står fast eller icke står fast vid sina ståndpunkter. Det får man på alla håll rannsaka själv. Men så mycket skulle jag tro, jag vågar påstå, att därest det nu skall bli ett avgörande av frågan inför folket i val, då kommer den politik, som regeringen har gjort sig till målsman för, obönhörligen att visas tillbaka, och herr Lindman, som här har gått ett stycke längre, kan vara övertygad om, att de åskådningar han företräder, skola ha ganska litet resonans, när folket får säga sin mening vid valurnorna. Jag har härmed, herr talman, i den ringa mån, jag förmår, velat varna för föreställningen, att *dagens formationer i denna kammar skulle vara morgondagens*. Jag tror för min del snarare tvärtom, att man får vara på det klara med, att med den föråldrade inriktning, som alltjämt de olika linjerna inom försvarsutskottet med undantag av utskottets förslag representera, med det starka accentuerande av det mest föråldrade vapnets, infanteriets, betydelse som skett, tecknar det sig till, att striden emellan en stor och väldig opinion i landet, som kräver ännu längre gående reduktioner, och den motsatta meningen, den striden blir också upptakten till en strid om, hur de olika försvarsgrenarna skola avvägas mot varandra, och då inställer sig självklart för varje tänkande medborgare och särskilt för varje tänkande riksdagsman det problemet, huruvida regeringen kan berömma sig av att ur sina utgångspunkter ha främjat denna fråga med den politik, som kommit till uttryck i det tal, hans excellens statsministern höll i Auditorium. Jag ber hans excellens om ursäkt, om jag använder ett hårt uttryckssätt, men jag tror, det är många, som anse, att detta uttryckssätt är exakt, och det är: Regeringen står i dag inför slutet på en misslyckad politisk spekulation. Det var från början en felaktig spekulation, som regeringen här gav sig in på, och jag tror, att, innan detta dygn gått till ända, skall hans excellens statsministern också vara på det klara med, att den väg han valde, när han hade möjlighet att släppa generalstabskretsarna men ändå icke gjorde detta, var en oriktig väg och att han därmed försuttit den möjlighet, han ägt, att föra försvarsfrågan i hamn. Det är visserligen sant, att man från generalstabens sida fällt hårda omdömen om regeringsförslaget, men det duperar åtminstone icke mig, ty jag föreställer mig, att man i generalstaben är ense med statsministern i den punkt, som är den centrala, nämligen i sin strävan att söka rädda den militära organisationen. Hans excellens hade strukit de 195 dagarnas honung på försvarskakan för att göra den aptitligare för svenska folket. Jag har en gång förut sagt — och jag upprepar det nu — att lika gärna skulle statsministern kunnat bjuda på 14 dagars eller 1 veckas övningstid, ty bakom detta spårar man hela tiden ett försök att rädda försvarsorganisationen med alla de ofantliga mångskiftande intressen, som därtill äro knutna. Men vill man verkligen i riksdagen sluta med denna politik, vill man slå in på vägar, som kunna föra framåt, och vill man samla svenska nationen kring en sådan lösning av försvarsfrågan, som innebär att den har folkets förtroende, och som innebär, att man kan samlas på linjer, som också ur teknikens egen synpunkt peka åt det riktiga hållet, vore det, efter mitt sätt att se, orimligt att icke utnyttja det utrikespolitiska läge, vari vi nu befinna oss, och göra en nyorientering av försvarsbilden samtidigt som vi lättade folkets bördor.

Herr finansministern, som kastat sig in i denna debatt, liksom i den debatt, som fördes härom dagen, då ett utrikespolitiskt spörsmål stod på dagordningen, hade några hänfulla och, förlåt uttrycket, klumpigt valda ord angående svenska folkets fattigdom. Han förklarade, att det icke längre fanns någon anledning att sjunga sången »Vårt land är fattigt o. s. v.» nu för tiden. När

man sjöng den, tillade han, fanns ännu icke någon »anarki». Jag är icke på det klara med innebörden av det orakelmässiga i det sista uttrycket, men jag får verkligen tillkännage min förvåning, över att en svensk finansminister — år 1924, efter den fruktansvärda medfart svenska medborgare och icke minst Sveriges arbetarklass, under detta år fått röna, och då man sett hur förmögenhetsanhopningen på de få händerna tilltagit och hur läget i stort sett försämrats för massorna i jämförelse med läget för tio år sedan — kan påstå att det icke längre finns någon fattigdom i Sverige. Man skall verkligen ha en förunderligt förbenad uppfattning för att våga påstå, att det icke längre finnes anledning att tala om ett fattigt Sverige.

Det är möjligt, herr förste vice talman, att finansministern har rätt i sitt påstående, om man endast tager i betraktande storleken av vår nationalförmögenhet. Men det är icke detta det beror på. Jag trodde en svensk finansminister skulle tänka också på medborgarna, på de stora massorna i landet, som sannerligen aldrig kunna instämma i ett yttrande i den riktningen, utan som alltjämt måste vidhålla, att det är fattigdomen, de stora massornas fattigdom, som utgör vårt lands stora förbannelse.

Jag vill i detta sammanhang tillägga, att när herr statsministern i sitt anförande förklarade, att han var övertygad om, att det icke fanns någon statstjänare i detta land, som skulle vilja vara med om att, till förfång för försvaret, naturligtvis då i den gestalt, statsministern tänker sig det, propa på några dyrtidstillägg, så tror jag, att detta omdömes riktighet eller motsatsen helt och hållet sammanhänger med den krets av statstjänare, som man närmast haft för ögonen. Det är ju möjligt att, om det gäller den närmaste regeringskretsen, hans excellens statsministerns omdöme kan vara riktigt. Men det är min övertygelse, att om man tager den stora mängden av små statstjänare i detta land, så skola de ha en helt annan mening än hans excellens på den punkten. Ty det finns i denna fråga två stora psykologiska ståndpunkter, som stå emot varandra: vi ha å ena sidan den som företrädes av professor Reuterskiöld och bondeförbundet, och vi ha å andra sidan den som företrädes av den svenska arbetarklassen och närmast här det socialdemokratiska partiet. Den förra ståndpunkten, den ser på den personliga börd, som drabbar drängen eller pojken, när det gäller att draga bort honom från arbetet och föra honom till exercisen, den frågar icke så mycket efter vad det kostar, dess huvudfråga är värnplikten, övningstidens längd; därom vittnar herr Reuterskiölds motion, som då den omräknades, visade sig gå upp till sådana kostnader, att under de sju sammanträden, som saken var föremål för debatt i försvarsutskottet, hann herr Reuterskiöld att gå från 12 arméfördelningar ned till 5, det gör, att han avverkade en arméfördelning per dag; och man har verkligen rätt att draga den slutsatsen att, om förhandlingarna fortsatt längre på denna punkt, så hade också herr Johansson i Kälkebo, hans partivän här i kammaren, kunnat gå med på vår motion. Men det visar sig alltså, att den gamla bondepsykologiska uppfattningen, när den avklädes hela sin orimlighet med en kostnadssumma på 166 miljoner, såsom den först uppenbarade sig, den kunde icke hålla sig ens på bondehåll. Den andra ståndpunkten, det är den som har sinne för att det icke kan vara rimligt att under en tid, då man vill pruta både på det ena och det andra, då man vill draga in på statstjänarnas löner, då man har prutat på arbetslöshetsanslaget, då man gått fram med hårdhandskarna på alla andra huvudtitlar, under en sådan tid skulle militärhuvudtiteln alltjämt vara benädd och få svälla, och detta trots att den i den bild regeringen givit är av den gamla typen, om vilken den tidning som jag först citerade sade, att där hade man icke haft någon kännning av några nya kvastar och några nya idéer. Nej, det är alldeles riktigt, det är detta det är fråga om; det måste komma nya kvastar

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

och nya idéer in i svensk försvarsorganisation. *Den nuvarande regeringen torde icke förfoga över de kvastarna, än mindre över idéerna.*

För min del, herr förste vice talman, ber jag att få förena mig i det yrkande, som framställt av herr Thorsson.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Sjöblom, Paulsen, Leo, Wagns-son, Söderberg och Höglund.*

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr förste vice talman! Det har uti detta ärendes behandling varit åtskilligt, som har varit beklämmande. Det torde dock knappast vara något som på mig verkat så beklämmande som de båda sista talarnas anföranden. Här har vår regering sökt att lyfta fosterlandets sak — ty det är dock det det gäller — har sökt att lyfta den ur partiintressena, det skulle kunna sägas ur de allt uppslukande partiintressena, och lyfta den upp på ett högre plan genom ett ärligt samförståndsförslag. Nu ha vi fått höra, det vi förut redan visste, hur regeringen har talat för döva öron, hur ett sådant tal är något som man icke begriper i den svenska riksdagen. Och här har sagts, att det skulle vara en »misslyckad politisk spekulaton» av regeringen, som skulle ha uppenbarats genom vad som nu sker. Det är underligt, mina herrar, att vi nu skola ha blivit vad vi dock aldrig tillförne varit, en sådan krämarnation, att, när regeringen lägger fram ett förslag, där det icke har lämnats någon prutmån, där man icke är beredd på någon köpslagen om nationens värnkraft, ja, då kan riksdagen omöjligt förstå att det *kan* ligga ett ärligt uppsåt bakom, utan antingen måste det vara enfald eller någon slags spekulaton, även om man själv icke förstår vad spekulatonen skulle äsyfta.

Nu har denna fråga kastats in här i partiernas — skall jag säga — *lekstuga*. När jag ser på försvarsrevisionens yttranden och hör hur dess män stå här i dag, måste detta hårda uttryck sannerligen vara alldeles befogat! Och när jag hörde hotet av den siste ärade talaren, att formationerna för i dag skulle icke bli formationerna för i morgon, utan försvaret skulle än ytterligare deformeras, då får jag säga, att vi hunnit ganska djupt ned: Man anser sig böra *hota* för att få igenom ett förslag, som man annars icke tror, att man skall lyckas driva igenom.

Det kanske låter hårt, men jag tror, mina herrar, att den nuvarande svenska riksdagen har visat sig oförmögen att lösa denna fråga. Jag tror, att vi utan att säga för mycket kunna våga hoppas, att det svenska folket skall åtminstone begripa den lika mycket, som den nuvarande uppsättningen av dess representanter gör. Herr Engberg hotade med att ur valurnorna skulle framgå ett förkrossande nederlag för högerns politik i detta stycke —, eller han kanske sade regeringens politik. Jag är icke så alldeles viss vilketdera. För mig vore det helt naturligt, och jag skulle helst se, om vi kunde göra *rent bord på alltihop*, så när som på flygvapnet, om vilket enighet råder. Och jag skulle icke annat än med tillfredsställelse hälsa ett sådant steg från regeringen, att en riksdagsupplösning kunde giva nationen tillfälle att själv yttra sig i denna fråga. Man kan ju säga, att då kanhända går det riktigt illa, då går det sämre, än »ni vill». Kanske herr Engberg har rätt. Ja, mina herrar, har herr Engberg rätt i det stycket, så måste nationen taga ansvaret för sin framtid och icke vi, som sitta här, utan att dessa förslag, som nu föreligga, ha varit för nationen framlagda vid vårt val. Är det verkligen så, att folket skulle följa blindas blinda ledare, när det gäller folkets frihet och framtid, då är det visserligen bittert, om gamla Sverige skall ställas på avskrivning, det är dock till sist lagen, att det folk, som inte längre *vill* värna sin frihet och sitt liv, det är icke heller längre värt

att leva! Och huru bittert det än är för dem, för vilka folkets välfärd kanske är hela livets djupaste och största intresse, så kunna de icke hindra denna väg mot ofärd. Ty vi kunna icke se annorlunda än att raserandet av rikets för-svar i denna oroliga tid bär ofärd med sig.

Jag hoppas, att den svenska riksdagen icke skall taga på sig ansvaret för en lösning genom någon slags »kohandel», som skulle ställa oss inför en fait accompli, utan att landet fått uttala sig inför en lösning, som vi icke kunna *finna tillfredsställande, därför att det icke är fråga om en nedrustning, utan i själva verket fråga om avvapning, ehuru man stannar på en första eller andra etapp.*

Nu vill jag här genast säga, att jag hör icke till de »rustningsgalna», som uttrycket förr i världen löd — jag har icke hört det dess bättre i dag. Jag är alldeles övertygad om att all så kallad krigsentusiasm är av ondo, att krig hör till de olyckliga och onda tingen här i världen. Men kriget med all dess ohygglighet, som vi nu upplevat på avstånd, kriget är icke det värsta, herr talman, utan det finns det som är svårare: att ett folk förlorar sin frihet, ej får leva sitt eget liv och fylla sin säregna uppgift i mänskligheten.

Det finns ingen människa med sitt vett i behåll i detta land, som tror att vi rusta för att angripa ett annat land. Och är det någon, som vill göra detta gällande, så representerar han den obotliga enfalden, eller gör han det mot bättre vetande. Och jag vill icke fördölja, att, försåvitt man säger det till ett främmande folk i vårt grannskap, betraktar jag det utan all tvekan såsom ett förräderi mot det egna landet! Vi äro ett fredens folk sedan hundra år, och, herr talman, det är icke bara i ord vi visat detta, utan vi ha bestått så hårda prov, att det knappast är något folk i Europa, vars fredskärlek prövats som vårt folks, och det icke längre borta än i mans minne. *Freden är ögonmärket för all vår försvarsvilja. Och det att vi vilja rusta oss, så att vi kunna bevara freden, det betyder, att vi icke släppa idealet, att vi en gång skola komma dithän, att vi skola få uppleva åtminstone en långvarig fredsperiod bland folken och att vi vilja vara med om allt, som i verkligheten kan främja »frid på jorden».* Men vi leva icke i den blånande luft som dessa svärmare, som tro sig i sin lilla vrå redan få börja uppleva det tusenåriga riket, där ko och björn gå i bet tillsammans och där lamm och vargar bo tillsammans. Nej, vargarnas tjut höra vi runtomkring och björnarna riva! Ett annat ord i detta sammanhang tycker jag mig dock känna något igen: ordet om det späda barnet som leker vid huggormens håll! Ormen har nog gadden kvar men det svenska barnet, som inte ser något av »den-na snöda världs besvärigheter», som gamle Axel Oxenstierna, om jag minns rätt, en gång sade, leker sorglöst vid huggormens håll! Nej, det gäller för oss som en liten nation att värna oss själva, ty det är ingen annan som gör det. Lika visst som vi ha nödvärnsrätt, då det gäller hus och hem och hustru och barn, likavisst har *ett folk* samma nödvärnsrätt, där gäller det ock ansvar för kommande släkter.

Jag har begärt ordet icke endast för att säga detta närmast med anledning av de näst föregående talarnas anföranden, utan huvudsakligen för att peka på ett par mig närliggande detaljer i detta förslag. Jag vill då genast säga, att efter de anföranden som hållits av åtskilliga talare, hans excellens herr statsministern, herr Lindman m. fl., så är själva den stora frågan, sådan vi se den, klart framlagd. Och jag vill säga ifrån gentemot den siste talaren och andra, som försökte spela ut en splittring mellan regeringen och oss, som här ha gått på en något litet annan linje, eller mellan de olika punkterna i högerns förslag med de små avvikelser, som dessa innebära, det är ett misstag och lyckas icke, ty i fråga om det stora hela stå vi i alla fall så nära varandra, att detta försök att splittra och därmed härska redan från början är fallet till marken.

Jag vill därför icke uppehålla mig vid de stora dragen av försvarsorganisa-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

tionen, jag skall peka på några visserligen icke små frågor, men i varje fall några detaljer däruti. Jag hade icke ämnat röra vid vad jag vill kalla den nya »upprorsrätten», om icke herr Kilbom hade gått in därpå. Vi ha nämligen fått »upprorsrätt» fastslagen genom den värnpliktslag, som här föreslagits och där det stadgas, att icke vår armé skall kunna användas för stillande av uppror inom landet. Det har talats mycket skarpa ord om det förment oriktiga i sådan användning av militärmakt. Men vad bleve följden av dess borttagande? Jo, att i vår urgamla germanska rättsstat — det är dock sedan urminnes tider vår heder, att vår stat varit till för att värna och skydda rätten i landet — där hade man undanryckt regeringen, vad den än månde heta, möjligheterna att upprätthålla rättstillståndet i landet.

Här talades ohyggliga ord nyss, som det kostade på mig att nödgas sitta här och höra, utav representanten för landet där borta i öster. Vi betrakta numera hans uppträdande som något som sker på befallning »å dragande kall och ämbetets vägnar», även om han emellanåt ger intryck utav den som skall hålla muntrationerna uppe i cirkusen. Jag skulle icke ha nu ånyo upptagit detta ämne, om det icke så nära berört den fråga, som det här gäller. Jag fick nämligen i min hand en tidning för i dag, lördagen den 24 maj 1924, en tidning som inte torde vara okänd, den heter Stormklockan, och där står det en mötesresolution för *Sveriges kommunistiska ungdomsförbund*. Jag skall bara anföra några satser ur den: »*Inte en man och inte ett öre till det borgerliga samhällets försvar. — — — — Ett skärpande av den revolutionära propagandan inom armén och flottan utan hänsyn till det borgerliga samhällets lagar. Disciplinen inom armén och flottan måste systematiskt undergrävas. Lärandet av vapnens bruk skall alltid ske i arbetarklassens intresse mot borgarklassen. — — — — En revolutionär kamp nalkas.*» Det är bara, herr talman, några stänk ur detta aktstycke. Under det att man således öppet och cyniskt utmanar rättssamhället, så vill försvarsutskottet avhända statsmyndigheterna det yttersta maktmedlet att hävda lag och ordning. Jag vill säga herr Kilbom, att det är på samma gång högst oförsynt mot Sveriges arbetarklass — däri instämmer jag med den siste talaren — att försöka identifiera sådant som detta med Sveriges arbetares intressen. Talaren är själv utgången ur ett svenskt arbetarhem, och både han och jag ha haft tillräckligt tillfälle att se svenska arbetare på samma ställe, och jag vågar säga, att *en blodigare förolämpning mot Sveriges arbetare aldrig utslungats i Sveriges riksdag, än att det kommunistiska program, som här framlagts, skulle vara de svenska arbetarnas*. Det är icke för att undertrycka de svenska arbetarna, men det är för att upprätthålla ordning och rätt i det svenska rättssamhället, som detta krav på militära maktmedel måste bibehållas. Ty vad skulle eljest bli följden, herr talman. Jo, följden blir naturligtvis vita garden och röda garden, och därmed inbördeskriget! Låt våra statsmyndigheter — det är icke sagt att ministären Trygger sitter alltid, det kan sitta en annan ministär också — *låt den regering som sitter få möjlighet att upprätthålla ordning och rätt i landet gentemot vettvillingar som dem, som satt sina namn under detta manifest, ty eljest provocera vi fram inbördeskriget i detta land.*

Det är en annan detalj, som gör att jag kommer att rösta för högerens reservation med det tillägg, som gjorts av herr Lindman. Särskilt på den punkt jag nu kommer till följer jag herr Lindman. Om jag fattat saken rätt, skola familjeförsörjare utan vidare bli befriade från värnplikten. Men det underliga, som väl måste vara ett förbiseende, är att till dessa familjeförsörjare räknas i första hand fäder till barn utom äktenskap. Ty inom äktenskap faller det sig svårt på grund av giftermålsåldern att bliwa fri från värnplikt på grund av försörjningsplikt mot barn. Jag skall icke inlåta mig på denna »premiering», men, mina herrar, nog är det ett *originellt och dess värre troligen*

synnerligt effektivt sätt att öka nativiteten i detta land och på samma gång öka försvarsolusten!

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Den stora fråga, som ligger mig nära om hjärtat, hänger samman med att jag har äran att vara representant för Göteborgs stad. Det har väckt mycket stor oro i min hemstad, att man velat förlägga Älvsborgs fästning uti materialreserv, d. v. s. utan bemanning och endast under en viss tillsyn. Nu har till alla ledamöter av riksdagen utdelats en skrivelse, där man uttrycker sina högst allvarliga bekymmer över fästningens förläggande uti materialreserv. Den är undertecknad av 1,500 personer av skilda partier. Jag skall, då den är tillgänglig i original för alla, icke tynga debatten med att föredraga den. Men herr talman, vad skola göteborgarna säga, när de få se verkligheten, denna bistra verklighet, som de aldrig anat eller drömt om, att försvarskottet skulle föreslå, att Älvsborgs fästning, värnet för rikets andra stad, skulle *nedläggas*, att således allt försvar där skall borttagas och Västsverige och dess första stad sålunda alldeles lämnas utan skydd? Man har i utskottet uppenbarligen ensidigt orienterat sig österut. Jag är dock för min del övertygad om att, om också striden kommer att stå mellan öster och väster, så kan det mycket väl hända, att kombinationer uppstå, som göra att Göteborg och området vid havet där nere kommer ganska nära en krigsskådeplats. Det kan hända, herr talman, att Göteborg ännu en gång blir en krigspolitikens brännpunkt.

Det är inte nog med detta, utan man har också blottat västkusten på försvar, därigenom att man dragit in regementena i Västsverige. Även om den frisinade reservationen tages, skulle Västsverige blottas på trupper och det behålla Älvsborg mista sin effektivitet. Nu är icke detta, herr talman, en lokalfråga — ja, för oss som bo där är det naturligtvis också en lokalfråga — utan redan det, att det gäller försvaret av svensk mark, gör saken till ett riksintresse och här är det ett riksintresse såsom få. Göteborg har varit lungan ut mot västerhavet, och, såsom vi kunna lära av den ryska historien under århundraden, finnes det icke möjlighet för ett folk att hålla sina lungor friska, utan att de få andas havsluft. Det är oerhörda värden i rikets andra stad, vilka det gäller att skydda mot brandskattning och ockupation. Redan detta är naturligtvis ett riksintresse, ty vilket utomordentligt påtryckningsmedel skulle icke givas en krigförande makt, som bemäktigade sig Göteborg?

Göteborg är infartsporten för Sverige. Vad detta innebär förstås lätt, om vi tänka oss, att Östersjöns hamnar stängas. Göteborg är vår främsta importhamn, där äro stora skeppsvarv och verkstäder belägna. Där ha vi en flyghamn, bekostad genom enskilda medel, en flyghamn, som vi hoppats få armerad, så att den skulle kunna göra tjänst även för försvaret. Göteborg är en samfärdsels centralpunkt, vi ha järnvägsförbindelser med Malmö, Gävle, Stockholm och för övrigt med hela det mellanliggande området. Staden är ju, för såvitt ett försvar där en gång skulle behöva upptagas, en utomordentlig replipunkt. Nu få vi icke heller något flytande försvar liksom man tar ifrån oss det fasta försvaret och de personliga försvarskrafterna, men herr talman, den dag kan komma, då Göteborg blir en förträfflig bas för en främmande krigförande makt!

Nu skola försvarsanläggningarna där läggas ned. Jag har äran att ha försvarskottets ordförande herr Thorsson här i min närhet, och jag skall därför göra en liten interpellation till honom, en interpellation, som vi göteborgare anse oss böra ha rätt att få ett ordentligt svar på. skall jag våga säga det, *utan alla slingringar*. Vad betyder det i utskottets förslag, att Älvsborgs fästning skall läggas ned? Betyder det, att den skall så småningom få förfalla? Betyder det att den skall nödortfört uppehållas, eller betyder det att *den skall raseras*? Denna fästning, som kostat miljoner, blev färdig 1907, och den har en icke så ringa grad av effektivitet. Den gamle vise sade: »Att bygga upp har sin tid, att riva ned har sin tid.» I detta fall tycker jag dock nästan, att tiderna komma

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

bra nära varandra, eftersom man år 1924 vill riva ned vad man byggt upp 1907. Detta påminner mig om — jag skall tillåta mig att i likhet med vad ett av våra statsråd här nyss gjorde citera Strindberg — vad Strindberg sade om sig själv och sina demokratiska vänner: »Vi voro starka i att riva ned, men bygga upp det förmådde vi icke.»

Man säger, att denna fästning icke är ett tillräckligt effektivt skydd. Jag kan icke döma därom från militärteknisk synpunkt, men det vet jag, att den är ett duktigt lås, och tjuvar bruka ha respekt för ordentliga lås. Men lagen om det minsta motståndet gäller även här, och en motståndare, kanske icke till oss, utan en part invecklad i strid på annat håll, skulle enligt denna lag utan risk här kunna få i sin hand en utomordentligt betydelsefull punkt för sin krigsföring.

Herr Hansson i Stockholm uttalade här i går klara ord, jag nödgas säga klokare ord än vad jag vågat hoppas få höra av honom. Han sade: »Lockelsen är stor för en krigsförande makt att kränka neutraliteten, att vi måste göra försvaret så starkt, att det avskräcker den krigsförande makten därifrån.» Herr Hansson upprepade detta till yttermera visso och sade, att kränkningen måste göras »dyrbar» för den, som försökte något sådant. Förträffliga premisser, men jag beklagar, att talaren är svagare att draga slutsatser än att ställa premisser. Ty utskottet synes avse raka motsatsen, nämligen att denna kränkning skall göras så billig som möjligt, eftersom den icke kommer att kosta en krigsförande makt någonting. — Ja, nu får jag kanske genast svara samma talare på den invändning jag förmodar kommer, nämligen att i och med att Göteborg mister sina befästningar, får man enligt folkrättsliga lagar icke längre bombardera denna obefästa stad, och då är det ju icke så farligt. Tror man det, då underskattar man allt fullkomligt en krigsförande macts förmåga att kunna skaffa sig förevändningar för t. ex. ett bombardemang eller en ockupation. Vi ha ett överflödande åskådningsmateriel från sista kriget, som visar, att när man vill en sak, finner man alltid förevändningar att utföra den. Det behövs bara en sådan förevändning för ett dylikt angrepp, som att i Göteborg finnas varv, vid vilka krigsfartyg byggas. Tro inte herrarna i utskottet att detta är tillräcklig anledning för en krigsförande makt att lägga sig till med Göteborg? Jag nödgas säga, att ingen är så blind, som den som icke vill se.

Är nu detta meningen med utskottets förslag, så finnes det endast en konsekvens, och det är, att *Älvsborgs fästning skall raseras*. Skall den behållas utan att vara bevärad, så kvarstår ju det stora hotet mot oss, att fästningen och staden utsättas för angrepp, ty då äger ju inte nämnda folkrättsliga regel sin tillämpning. Ingen lär väl ändå tro eller tänka, att en fiende skall respektera en förklaring av oss, att vi icke skola lägga in kanoner och manskap i våra fort utanför Göteborg? Vad betyder det, om vår stad skulle ockuperas? Jo, det betyder, att då är det slut med neutraliteten, ty neutraliteten förutsätter, att vi också försvara densamma. På denna väg kunna vi alltså bli indragna i ett världskrig av dimensioner, så oerhörda och så ohyggliga, att kanske icke ens det släkte, som upplevat det senaste kriget, kan göra sig en föreställning därom.

Vem kan då, herr talman, undra på, att vi göteborgare med yttersta allvar och från skilda partier protestera mot möjligheten av att rikets andra stad skulle lämnas som ett försvarslöst byte åt en fiende eller i ett oss ovidkommande krig åt främmande makt, som kanske ansåge sig behöva vår stad? Göteborg är en affärsstad och känd för att icke ha dåligt affärssinne. Här har talats om brandpremier, och någon ärad talare, som bemötte ett tal från stadsrådsbänken, yttrade, att det brukade finnas olika premier allt efter olika brandrisker; men aldrig har jag hört talas om att någon resonerat så, att nu hade det icke brunnit på länge och därför att huset icke brann upp vid sista eldsvådan, skulle vi sluta upp att sedan betala brandpremien! Så resonerar aldrig en klok människa, och ännu mindre fördärvar han brandredskapen eller kastar dem på sophögen. Jag

vill för övrigt erinra de ärade herrar, som bära ansvaret för att ha velat ställa Göteborg i ett så olyckligt läge, därom att det kraftigaste värnets är viljan att försvara sig. I Göteborg finnes både försvarskraft och försvarsvilja icke bara i ord utan också i gärning. Försvarsföreningar ha sedan 1912 med hundratusentals kronor hjälpt ett fattigt fosterland att försvara sin uthamn mot Västerhavet.

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

Riksdagens ledamöter voro allesammans i Göteborg förra sommaren. Jag antar, att en var lade märke till bilden på den ena av minareterna. Den lyste över hela utställningen, bilden av Göteborgs vapen, som vi fingo år 1620 av Gustaf II Adolf. Det var ett gyllene lejon, som stod där uppe, men icke ett av de parlamentariska lejonerna med svansen mellan benen här nere över riksdagshusets portal utan ett lejon väpnat med svärd. Jag försäkrar herrarna att i mycket stora lager av det sanhälle, jag har äran tillhöra, är det icke bara ett heraldiskt vapen för oss, utan en lösen, när det gäller vår fädernestad.

Jag kan icke underlåta att peka på några saker i detta sammanhang. Det är bland annat en jämförelse, som jag måste göra och som ger sig alldeles självfallet i denna stund. Där står på Gustaf Adolfs torg i Göteborg en staty av Gustaf II Adolf. Konungen pekar på Göteborgs jord. Varför? Jo, tanken har varit den att det är Sveriges dyraste jord, den har kostat mera blod och mera pengar än någon jordbit i detta land. I århundraden har man stritt om denna utpost vid Västerhavet. Göteborg har härjats av vender och danskar, och Sverige har kämpat hjältemodigt i århundraden för att hålla det fritt. Göteborg var den enda staden vid Västerhavet efter upphörandet av unionen med Danmark. Så kom vår olyckas dag med freden i Knäred 1613, då var det nära att den gick till Danmark. Då gjorde Sverige sitt tyngsta offer för det Älvsborg, som nu skall skrotas ned d. v. s. för det gamla Älvsborg; i dag står ju striden om det nya Älvsborg. Vad offrade icke Sveriges folk den gången, i denna »Älvsborgs lösen», där det gällde att inom sex år betala en mycket betydande lössumma till danskarna? Ja, det var icke så stora pengar i vårt nuvarande mynt, men oerhört mycket då. Konungen smälte ned sina klenodier och riksråden sände sitt bordssilver till myntverket, bonden fick betala två riksdaler, »en lösgångare och drift- och drängkarl av 15 års ålder och däröver, som tjänte hemma eller hos andra eller var sin egen man» fick betala en riksdaler och »en tjänstehustru eller piga från 15 år» fick betala $\frac{1}{2}$ riksdaler. Denna beskattning varade i sex år, och härtill kom den vanliga skatten. Om jag tillägger, att en riksdaler den tiden var priset på en tunna råg och att en »gill ox» stod i $3\frac{1}{2}$ riksdaler, så förstår man, hur mycket denna lösen kostade de dumma människorna! Ty visst var det väl en dårskap att lägga ut så mycket under landets fattigdom efter hårda krigsår, då folket var nedtyngt av krigsgälder och utskrivningen hade gått hårt fram! En dårskap, eller hur, herr talman? Men jag är glad och stolt över »det folk, som *våra* bördor bar långt före våra dar».

De sveko inte oss!

Vad innebär nu vår värnsskatt för oss? Det har talats så oerhört mycket om vad detta försvar kostar. Jag har gjort ett litet överslag, som kanhända är oriktigt på ett eller annat öre, men som i stort sett torde vara riktigt. Om jag räknar, att en arbetare — och det är ju för dem herrarna Hansson, Thorsson och Engberg kämpa i dag — har en taxerad inkomst av 2,000 kronor, sedan familjeavdrag, avdrag för utskylder och vad han för övrigt har att draga av, frånräknats, och jag sätter honom i den mellersta, tredje, dyrortsgruppen, vad blir då hans skatt till försvaret? Det hade varit intressant, om utskottet hade lämnat även dessa uppgifter i sin utredning. Hela skatten går till 34 kronor 28 öre. Vad kommer nu av detta belopp på försvaret? Jo, efter Kungl. Maj:ts förslag, som räknar med en kostnad av 138 miljoner, blir det 7 kronor 26 öre, efter det socialdemokratiska förslaget 5 kronor 25 öre, efter de frisinnades förslag 5 kronor 83 öre och efter högerförslaget 7 kronor 32 öre. I högsta dyr-

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

ortsgruppen, dit Stockholm och Göteborg höra, blir det icke en tredjedel därav utan endast 2 kronor 24 öre till försvaret efter Kungl. Maj:ts förslag eller ungefär $\frac{2}{3}$ öre per dag. Omräkna denna summa för vårt lands försvar i litern, kaffet och biografbesöken, ställ dessa siffror mot den »Älvsborgs lösen», som vårt folk en gång bar. Jag avstår, herr talman, helst från alla jämförelser i Sveriges riksdag mellan förr och nu.

Varför skola vi bära värnskatten? Jo, herr talman, vi skola bära den, därför att den tanken är dock icke omöjlig, att vi en gång skulle kunna avkrävas en värnsskatt, som vore oändligt mycket större och som skulle kunna komma att användas i annans hand för att smida bojor åt oss själva. Det kan hända, att den stunden kunde komma, då våra söner toges ut till flerårig värnplikt, men under främmande fanor och i fjärran land. Det har hänt andra folk!

Det finnes även en annan fråga, som jag nu skall övergå till och som ligger mitt hjärta nära. Försvarsutskottet har skrivit följande: »Arvoden åt garnisons-, slotts- och regementspastorer beräknas icke. De religiösa behoven hos den militära personalen och de värnpliktiga torde med truppförbandens förläggning till städerna kunna tillgodoses på annat sätt.»

Naket, utan motivering har i tre, fyra rader förslaget om fältprästinstitutionens avskaffande lagts fram. Herr Thorsson gav i går kommentaren, försvarsutskottets och sitt partis kommentar till detta överraskande steg, och hans mening tycktes vara ungefär den: »Pojkarna äro nu för tiden så funtade, att de utan saknad kunna avvara denna andliga vård.» Har utskottet utöver denna enkla motivering — jag skulle vara böjd att kalla den lättsinnig, för att icke använda ett ännu starkare ord — har utskottet då icke ens vårdat sig om att tänka på de rent formella förhållandena i detta hänseende och att undersöka, huru därmed skulle ordnas? Här ha vi ju dessa militärförsamlingar, där prästerna förestå pastorsämbeten och ha att ombesörja de uppgifter, som därifrån skola lämnas, och f. ö. hela kyrkobokföringen. Regementenas fasta personal tillhör dessa exterritoriella församlingar. Hur skall detta ordnas? Intet ord om den saken i utlåtandet. Vad är orsaken till detta? Jag kan icke rannsaka hjärtan och njurar, jag har att hålla mig till herr Thorssons ord — *icke är det de höga kostnader, som härmed följa?* Ty vad ha dessa präster för sitt arbete? Jo, de egentliga regementspastorerna ha ett arvode, som jag undrar, om en industriarbetare skulle vara nöjd med, ja, jag tycker knappt han skulle kunna vara det, ty årliga arvodet utgör endast 1,170 kronor. De äro icke heller ordinarie, dessa präster, utan på extra stat, och när de varit med så länge, att de icke kunna sköta sin tjänst — helt nyligen avgick en regementspastor vid omkring 80 års ålder — måste man gå till riksdagen för att kunna ge dem en extra ordinarie emeritilön på 1,500 kronor. Det är alltså inga lukrativa sysslor, inga märkvärdiga stora löner, och hela besparingen för staten skulle kanske icke uppgå till mer än omkring 65,000 kronor om året.

Nej, mina herrar, efter herr Thorssons förklaring måste jag säga, att orsaken måste sökas annorstädes. Jag finner vissa jämförelsepunkter med detta i vad som en gång skett på samma område i Frankrike. Genom en dépêche ministerielle av den 15 november 1905 förbjöd M. Berteaux religiösa begravingar vid militärsjukhusen i Frankrike, såvitt icke den döde själv eller hans släktingar uttryckligen hade begärt sådan begraving. Vad skedde? Jo, där väcktes en storm av indignation i det Frankrike, som så ofta har varit åberopat som ett föregångsland i Europa, när det har gällt sådana tilltag som detta. Den 24 januari 1906 måste M. Berteaux taga tillbaka detta påbud och låta den gamla ordningen komma igen. Jag är rädd för att försvarsutskottet härvidlag låtit sig behärskas av samma felaktiga syn, vad Sverige angår, som Berteaux beträffande Frankrike, nämligen att religionen var död, och att man i detta stycke kunde handskas med den hur som helst. Man kan räkna miste.

När partiet föreslog att lägga Gotland försvarslöst, växte upp en storm, som förde med sig, att även det socialdemokratiska partiet i försvarsutskottet fann sig nödsakat att böja sig. Jag försäkrar er, mina herrar i utskottet, att den storm, som skulle väckas upp i de svenska hemmen, om detta ginge igenom, i all synnerhet om krigstillstånd en gång skulle inträffa, skulle icke bara tvinga herrarna att ta tillbaka, den skulle *knäcka* herrarna.

Med fyra rader har man avskaffat en vördnadsvärd institution, som har följt med den svenska härordningen från Gustav Vasas tid, och som fick fast form genom Gustav II Adolfs berömda krigsartiklar av 1621. De svenska fältprästers betydande insatser under århundradens krig och deras frivilliga medföljande i fångenskap till de sibiriska ödemarkerna under Karl XII:s tid beteckna de ärofyllaste bladen i de svenska fältprästers historia.

Ja, säga herrarna i utskottet, »det där kan så vara under de gamla förhållandena. Nu är allt annorlunda. Nu kommer ingen att känna avsaknad efter denna institution.» Här har betonats, och jag anser den synpunkten vara fullkomligt riktig, att, när man lägger om vår härorganisation, skall man taga lärdomar från det stora världskriget och vad som där har inträffat och lägga de vunna erfarenheterna till grund för det nya förslaget. Utskottet har emellertid icke ansett sig behöva göra så i detta fall. — Dess ordförande har ju givit mig klaven till utskottets tankegång! Jag skall därför tillåta mig att — i stor korthet — lämna en utredning i denna fråga i stället för den, som försvarsutskottet har alldeles tappat bort. Jag vill därvid meddela, att jag stöder mig på officiella uppgifter och siffror, vilka alltså icke på något sätt äro hemmagjorda. Fältprästinstitutionen har under kriget haft en betydelse, som knappast kan överskattas. Den har spelat en större roll, än man var beredd på.

Jag skulle här vilja hänvisa kammarens ledamöter till ett för övrigt utomordentligt intressant studium av soldatbreven. Det har kommit ut åtskilliga samlingar av sådana från de olika fronterna. Det är från psykologisk synpunkt av sällsamt intresse att se, hur kriget har inverkat på människornas psyke. Där skola herrarna få se, att inför det stora allvaret sopas de materialistiska och mekaniska åskådningarna, för vilka de ekonomiska lagarna voro livets huvudsak och kärna, bort, och i stället framträdde behovet av religion och kravet på mening i tillvaron; det kom, herr talman, en fläkt av evighet in i skyttegravarna trots all dessas ohygglighet. Jag rekommenderar dessa brev till dem, som önska kännedom om, vad som på detta område tilldragit sig i kriget.

Man förde in fältprästinstitutionen överallt, där den icke förut fanns, och där den förut fanns, blev den utvidgad och ännu bättre organiserad. Jag skall be att få lämna några uppgifter från de särskilda landen.

I Frankrike funnos vid krigets början två katolska och en protestantisk fältpräst vid varje armékår. Detta alltså under de första dagarna i augusti 1914. En storm väcktes emellertid snart nog upp i Frankrike både från katolskt och protestantiskt håll med krav på utskickande av större antal själasörjare till fronten. De hemmavarande ingingo »i stigande oro för sina kära, att de icke i offrets stund skulle få religionens tröst», med de allra mest ingående framställningar till vederbörande, och den minister, som en gång i Frankrikes riksförsamling berömde sig av, att han »släckt himlens ljus», auktoriserade under opinionens tryck den 11 augusti 1914 den frivilliga kår, som organiserades och för vilken en insamling av medel startades.

Jag skulle vilja giva kammaren ett enda litet exempel på hur det lät i tack-sägelsebrevet som i massor strömmade in till dem som ställt sig i spetsen för arbetet, för att kammarens ledamöter skola förstå litet av hur man kände det i de tusende hemmen. I ett brev från en mor heter det: »Ni har gjort er till ett eko av vår ångest och våra önskingar, varen välsignade i alla mödrars namn.» Och vilka voro då de, som gävo sin skärv för detta ändamål. Jo, det

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
svärsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

var industriarbetarhustrur såväl som personer ur de högsta stånden, främst de som hade de sina vid fronten, ja, hela nationen tog del däri. På några få dagar blevo nödiga medel anskaffade. Men den 12 november 1914 övertog genom en cirkulaire ministerielle, som var undertecknad av M. Millerand, staten ansvaret för de då frivilligas avlöningar och arvoden till full likställighet med de fast anställda. Den 1 juli 1915 hade antalet militärpräster tredubblats. *Om detta har utskottets ordförande ingen kännedom!*

Jag övergår till Tyskland. Den 1 augusti 1914 funnos i Tysklands armé 150 fältpräster. Den 1 november samma år hade efter påtryckningar från hemmen antalet blivit 249. 1918 funnos 783 av staten anställda präster plus 1,648 från de olika landskyrkorna utom de mobiliserade, och i denna kår av präster utgjorde dessa militärpräster den fasta stommen. — *Det är något annat, än den erfarenhet utskottets ordförande har i denna sak!*

Jag övergår till England. England måste ju nyskapa en armé och därför även fältprästinstitutionen. När England kom in i kriget, anmälde sig genast 7,000 frivilliga som fältpräster och det dröjde icke lång tid förrän 3,060 blevo försedda med fullmakt. Jag skulle vilja citera — tiden tillåter det dock ej — vad man säger om dessas arbete, men det kan kanske vara nog att tala om att 100 av dessa stupade i stridslinjen och 178 blevo invalider under sin uppmuntlande och tröstande verksamhet bland engelska tommies. — *Därom vet det svenska försvarskottet ingenting!*

Hur var det i Amerika? Vid inträdet i kriget funnos där 41 kaplaner. I oktober 1918 utgjorde antalet 2,230 i hären och 196 vid flottan. *Av denna utveckling har utskottet icke tagit någon del!*

Ja, svaras det mig, vi förstå ängsliga fäder och mödrar och hustrur, men jag sade, säger kanske utskottets ordförande, att »pojarna själva i varje fall icke ha något intresse av denna sak, och att det där har man skött hemifrån». Jag undrar, om det kan vara skäl att, om det också vore så, med ett lättvindigt ord allenast avfärda de många tusende hemmens intressen i denna sak! Jag vågar det icke. *Men det är icke så*, herr talman. Ett enda exempel: När den tyska armén redan hade kommit i upplösningstillstånd, anställdes vid den sjuttonde preussiska armékåren en omröstning om soldaternas stämning, huruvida man skulle bibehålla det militära prästväsendet eller ej. Armén var radikaliserad, all auktoritet var, som vi veta, så gott som nedbruten, soldatråd voro organiserade och upprättade, och de deltog i denna omröstning. Fältprästerna hade icke rätt vare sig att yttra sig eller att deltaga i omröstningen, vilken skedde med slutna sedlar. Det var icke bara de gamla veteranerna, som hade varit med om fälttåget, som deltog däri, det var också hela skaror av ungdom, som kommit direkt från hemorten. Hur utföll denna omröstning? Jag skall icke trötta kammaren med siffror. Den utföll emellertid så, att det blev en utan all jämförelse överväldigande majoritet av soldater, som röstade för bibehållande av den militära själavården. Hur var det vid flottan? Sedan den blivit internerad och överlämnad till England — vi veta att flottans manskap var det mest radikaliserade elementet i hela den tyska krigsmakten — anställdes, där den låg internerad vid Scapa-Flow, bland besättningarna på 60 stora fartyg en liknande omröstning. Resultatet blev att 59 av dessa röstade för bibehållandet av marinprästinstitutionen. — *Om sådana erfarenheter vet det svenska försvarskottets majoritet intet!*

Nu frågar man sig: Hur var detta möjligt? Har kammarens ledamöter satt sig in i vad en regementspastors uppgift var i kriget? Jag har nyss talat om, huru de i själva eldlinjen och skyttegravarna hade sin betydelsefulla uppgift. Vad betydde de icke på förbandsplatserna och krigslasaretten! Det stod i vissa reglementen, att de skola »trösta och bistå i dödsstunden». De förmedlade un-

derrättelse till de tusende hemmen och från hemmen ute i landet till soldaterna. De togo emot den sista personliga hälsningen, souvenirerna: klockan, plånboken, dödsbrickan, som genom deras försorg skickades hem. De begrovo de döda. Detta ohyggliga massjordande lär ha varit något av det outhärdligaste av allt, om icke däröver hade lyst en stråle av religionens tröst, hade det blivit ännu ohyggligare.

Och det är så långt ifrån, herr talman, att man nu efter dessa erfarenheter i krigslanden har velat inskränka på denna institution, att man *i stället bygger på den och organiserar den i fredstid, därför att man begriper, att även denna krigsberedskap måste i fredstid vara ordnad för att kunna bli effektiv i kriget. I den frivilliga hjälpverksamhet på detta område, som under kriget kom till stånd, var det dessa fast anställda präster, som bildade stommen. För att institutionen skall väl fungera i fält måste den ordnas i fred.* Jag vill till försvarsutskottets majoritets begrundande erinra om ett ord av en av dem erkänd auktoritet, nämligen Englands nuvarande premiärminister: Han säger: »Det gives ingen lösning för våra samhällsfrågor utanför kristendomen.» Då skall man icke heller försöka att stänga den ute från armén! *Det finnes intet kultur-land i Europa, som har vågat att så obarmhärtigt och hänsynslöst riva ned denna andliga vård i armén* som Sverige i det nu föreliggande förslaget tack vare socialdemokraterna i försvarsutskottet. Jag betonar: »*i försvarsutskottet*». Jag försäkrar er, mina herrar i utskottet, ni ha inte ens bakom er medlemmarna i kammaren av ert eget parti, om de också allesammans skulle instämma med eder i dag, ty när vi komma till edra hem och till folket i landet — jag känner kanske det lika bra, som ni göra — då kommer det att låta annorlunda.

Med avseende å den betydelsefulla verksamhet, som dessa präster i fredstid utföra, vill jag tillägga, att av den har jag själv sett åtskilligt. Liksom överallt är resultatet av denna verksamhet beroende på individuella krafter och gåvor. Jag har sett, hur soldathem rests tack vare enskilda medel. Jag har sett den förtroendefulla samverkan med andra religiösa riktningar. Jag har sett soldathem i Boden, Gävle, Örebro, Skövde, Karlsborg, Västerås och Uddevalla, flera kan jag icke för tillfället erinra mig, men det finns säkert flera. Det arbete, som av dessa regementspastorer utföras, är verkligen sådant, att jag tror, att det är skäl, att man, när man betänker, vilken ringa kostnad som för deras bibehållande erfordras, bör låta denna icke bara religiösa utan även kulturella vård i armén fortgå och jag bestrider på det bestämdaste, att någon opinion i landet föreligger för att avskaffa den. Det skulle tvärtom väcka oro i landet.

Ja, herr talman, jag har länge tagit tiden i anspråk, men frågan är för mig, och jag är övertygad om, att jag därvid har många bakom mig, tillräckligt viktig för att motivera, att jag tagit eder uppmärksamhet. Låt mig säga till sist några ord. Vi tro inte, har det sagts, att vi någonsin komma ut i strid. Mitt hopp är också, att vi ej skola behöva komma ut i någon strid. Men, mina herrar, *om* det skulle bli så, *om* en dag ofärden kommer över oss, tro ni, att vi med våra svärmare, de som i det blånande se så vackra syner, skulle komma att taga vårt underkuvande som något slags martyrium, varigenom vi skulle komma att bli ett slags ställföreträdande folk för att genom vår olycka föra freden fram i världen? Tro ni, att vi motståndslöst skola låta oss underkuvas, eller tro ni inte, att vi vilja skydda våra hem, makar, fäder, barn och gamla? Ja, det finnes inte en människa här ibland oss, som icke tror, att om den stunden kommer, då är det slut med samvetsömheten, och då är det slut med fosterlandslösheten, de sopas bort som spindelvävar, och de gamla missbrukade orden »man ur huse» bli lösen i vårt gamla land. »Vi äro av forno ett kampens folk, och vår börd vi ej kunna fördölja.» Men herr talman, då gäller det att inte kasta ut vår ungdom i kampen utan nöjaktig utrustning, utan tillräcklig utbildning, utan det maskinella stöd, som behöves i en modern strid. Jag är

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

säker på, att om så skulle ske, skulle det släkte, som finge taga konsekvenserna, ja ett helt folk förbanna den riksdag, som hade ställt vår ungdom i det läge, som den en gång stod 1808, en sorgens historia, som Gud give, att vårt folk aldrig mer behövde uppleva. Det sades i går av en talare, att det vore ett stycke historia, som vi gjorde dessa dagar. Det kan hända, herr talman, att det är ett stycke historia, som kommer att te sig som en historiens dom över oss, som voro för små för den allvarliga tiden och det fruktansvärda allvaret, och som voro för lomhörda för att höra suset av den annalkande stormen, som går igenom världen. Ty, herr talman — herr Kilbom må säga vad han vill — den dagen kommer, då den stora kampen skall utkämpas mellan orientalisk bolsjevism och västerländsk civilisation, och då lär gamla Sverige på sin vakt-post här i Norden inte komma undan från att taga sin andel i försvaret.

Låt mig till sist säga ett ord, inte som riksdagsman till riksdagsmän, utan som medborgare och familjefar till fäder och mödrar i Sveriges land, huru vi, många, oändligt många känna det ute i landet! Om våra söner en dag skola kallas under fanorna i blodigt allvar och offra sitt liv på slagfältet, det Gud förbjude, då ha vi rätt att kräva, att vårt unga manskap, blomman av vårt folk och våra hems beskyddare, icke genom den svenska riksdagens åtgärder förgäves skola behöva offra sina liv för fosterlandet.

Herr talman! Jag har redan tillkännagivit mitt yrkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 4.

Herr statsrådet *Malm* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 229, angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Södra Sveriges statsarbeten på började arbetsföretag.

Denna proposition bordlades.

§ 5.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Fortsattes föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 2; och yttrade därvid:

Herr **Henrikson**: Herr talman, mina damer och herrar! När denna fråga, som ju är av så stor betydelse, i dag är föremål för behandling, torde det till-låtas även mig att yttra några ord. Jag skall emellertid inte bliva lång, då jag förut som ledamot av utskottet genom reservation givit min ståndpunkt till-känna.

Då Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga kom fram till riksdagen, var det mången som ställde sig undrande och spörjande och tyckte, att detta förslag gick alltför långt i beskärning av vårt försvar. Man fick emellertid en förklaring, den nämligen, att det var regeringens mening att propositionen skulle vara ett samlingsförslag, ett förslag, varom alla partier skulle kunna enas. Så blev emellertid icke förhållandet. Man fick tvärtom bevittna, att en massa motioner väcktes, där bud och underbud förekommo i stor utsträckning. Inom utskottet har det icke varit bättre med enigheten. Där har rätt stor oenighet, vilket haft till följd att utskottsbetänkandet framkommit så trasigt som det gjort.

I utskottets förslag, bakom vilket stå utskottets samtliga socialdemokratiska ledamöter, föreslås bland annat slopande av halva nuvarande antalet arméfördelningar. Hälften av våra regementen skulle alltså raseras. Många invändningar och protester hava gjorts från skilda delar av vårt land. Man kan

förstå den indignation detta väckt på skilda orter, där man sett sina regementen hotade. Jag vill säga, att vi hallänningar kunna inte finna oss i att bliva berövade vårt regemente och att våra söner skola sändas antagligen till Norrland för att fullgöra sin värnplikt.

För inte så många år sedan föreslogs, att regementena skulle förflyttas från sina dåvarande platser till städerna, där nya, dyrbara kaserner skulle byggas. Man tyckte, att detta var en alltför dyrbar åtgärd, men man fick då som svar, att detta var oundgängligen nödvändigt. Nu föreslås att större delen av dessa regementen skola raseras. Om nu det förslaget vinner riksdagens bifall, är det dock icke osannolikt att inom några få år krav kommer att resas på nya kaserner eller på förläggning av nya regementen där de gamla voro förlagda. Vad skall svenska folket säga om en sådan politik?

Det har inom utskottet höjts röster för en förbättring av sjöförsvaret och flygvapnet på arméns bekostnad. Jag vill säga, att vi behöva både armén och flottan, men att tyngdpunkten bör läggas på armén. Vi få räkna med, att vi här i Norden hava en årstid, som heter vinter, då flottan icke kan komma till användning. Under sådana förhållanden ha vi i händelse av ett krigiskt överfall endast armén att lita till. Vi hava anledning att iätta på den försvarsbörda 1914 gav oss, men att riva ned vårt försvar, så att vår motståndskraft kommer att förlamas, torde väl få anses vara ansvarslöst i en tid som denna, då det överallt är oroligt och hela Europa formligen ser ut som en häxkittel.

Vad övningstiden beträffar så anser jag mig ej kompetent att bedöma hur lång övningstid vi behöva. Det är emellertid klart, att om vi skulle bliva indragna i krigiska förvecklingar, så är det nog så, att ju kortare övningstid vi ha desto större blir faran för nederlag. Detta har visat sig inte minst under senaste krig. Man har ingen säkerhet för att vi alltid få leva i fred. Främmande blickar saknas nog inte, som följa våra åtgöranden. Vi få icke lämna dessa ur sikte. Världen har många brännbara ämnen, och man vet inte, när en gnista kan kastas in i vårt land. Vi böra därför hava vårt försvar i ordning och vara så rustade att, i den händelse vår neutralitet skulle komma i fara, vi kunna försvara vårt land.

Under diskussionen om organisationen av vårt flygvapen hava tvenne olika åskådningar gjort sig gällande. Bådas anhängare sätta mycket hopp på flygvapnets utveckling, men det vill synas mig riktigt, då man i det ena fallet anser det vara klokare att framgå efter mera försiktiga linjer. Utskottet anser flygvapnet vara moget för att bliva fullt självständigt och att det bör organiseras såsom en enhet, vilken i farans stund kan operera med samlad kraft. Detta vapen skulle således frigöras från sina modervapen, armén och flottan, samt få egen chef, ansvarande för detsamma krigsberedskap och operationsduglighet. Ur vissa synpunkter kan detta vara riktigt, men mot detta åskådningssätt har framförts ett annat. Man anser nämligen, och det säkerligen med rätta, att detta vapen kommer att undergå oerhört många förändringar, och att flygkonsten icke på långt när är utexperimenterad. Vi se ständigt huru nya uppfinningar göras dels för att öka vapnets slagkraft, dels för att motverka densamma. Jag undrar, om inte försiktigheten bjuder, att vi, innan vi bestämma oss, se tiden an något och låta verkställa en noggrann utredning om hur vapnet lämpligen bör organiseras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen med undantag för flygvapnet, i fråga om vilket jag yrkar bifall till herr Lindmans reservation.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Det skulle icke förvåna mig, om de, som haft tålmod eller skyldighet att åhöra denna debatt, nu skulle börja vara mogna

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

för den reflexionen, att icke blott debatten utan hela det problem som den behandlar har utvecklat sig på ett ganska egendomligt sätt.

Här började försvarsfrågans behandling med att den sittande regeringen framträdde såsom målsman för en »samförståndslösning». Regeringen har gång på gång betonat sin strävan för en sådan lösning och har även utfört samma tanke i går. Det ena partiet efter det andra väckte emellertid sina motioner, som naturligt kan vara, och i dessa motioner proklamerades likaledes, att de var för sig gjorde anspråk just på att åstadkomma den lämpligaste basen för en samling. Så gick det särskilda utskott, i vilket riksdagens främsta förtroendemän blivit insatta, till behandling av detta material. Men vilken behandling och med vilket resultat? Jo, en behandling, som egentligen tycks ha bestått däri, att de i motionerna intagna ståndpunkterna hava blivit vederbörligen deklarerade inför utskottet och att varje grupp för sig har fått sitt militära och civila kansli för att närmare utföra sina tankar och så till sist, när det stora beslutet skulle fattas, ingenting annat än vad jag nödgas kalla en skenvotering, en votering, som helt enkelt innebar konstaterande av vilket parti som i utskottet hade ett flertal representanter i förhållande till de andra, men *icke* innebar sammanslutning av någon majoritet inom utskottet i dess helhet. Så kom hela frågan tillbaka till riksdagen, och så ligger den nu inför riksdagen i detta skick med regeringens proposition för sig och med hela raden av olika i utskottet intagna ståndpunkter utan ens en antydning till att man har försökt att närma sig varandra.

Herr talman! Jag har varit med så pass länge, att jag tror mig något sånär känna den svenska riksdagens teknik och taktik och de egenheter, som understundom bruka följa av de båda kamrarnas samtidiga behandling av varje ärende. Det nödgas jag ändock förmena, att en dylik behandling av ett så stort och svårt ärende som detta är tämligen enastående. Det är ett faktum, att utskottets sätt att arbeta icke möjliggjort någon verklig beredning av frågan, att dess betänkande icke ger den vederbörliga grunden för ett bedömande i riksdagen av vilka möjligheter, som verkligen kunna finnas att komma till ett positivt resultat. Och lika litet hava debatterna, såsom de hittills blivit förda, givit någon slags ledning i det avseendet. Det förefaller mig, som om de åtminstone till större delen hava bestått i uppläsning av på förhand skrivna föredrag, som ytterligare motiverat de skilda partiståndpunkterna, men icke givit något därutöver. Varje talare har obrottsligt hållit sig till *sin* motion och *sin* utskottsdeklaration; det är en serie av partipolitiska linjer, som oföränderligt gå isär och aldrig träffas. Jag skall tillåta mig att fråga, herr talman, om det icke vore på tiden, att vi nu ändock i någon mån lämnade det sättet att debattera, eller att, såsom det med föga rätt heter, arbeta. Det har blivit morgon och det har blivit middag den andra dagen och det vill synas, som om det skulle vara skäl att äntligen i sak och ej blott i ord något tänka på, om här kan vara någon möjlighet till det samförstånd, den samling, som ifrån alla olika håll har proklamerats, men som man på vart och ett av dessa håll har behagat identifiera med just sin höga, egna ståndpunkt. Men vilja vi detta, då få vi också göra klart för oss, huru vi kommit i detta läge, vad som är orsaken och förklaringsgrunden till att den vackra tanken har fått så litet resonans hitintills.

Hans excellens statsministern frågade i går i sitt stora anförande inför andra kammaren bland annat: Vad är samförstånd? Han gav ett svar, som, tror jag, mestadels gick ut på att bestämma detta negativt — samförstånd är »icke kompromiss» — men som i fråga om den positiva innebörden gav ganska liten ledning. Det må tillåtas en betraktare av det politiska arbete, som har skett under denna riksdag, att helt stillsamt göra ett par anmärkningar i denna punkt. Vad samförstånd är — så mycket är visst att icke grundläggas det,

icke ges den rätta utgångspunkten för ett samförstånd genom att de, som hava initiativet, stänga in sig i sin kammare och där för sig själva framskapa en proposition, som efter *deras* mening skulle vara det rätta uttrycket för detta samförstånd. Icke heller — det är jag förvissad om — är det ett lyckligt sätt att fullfölja tanken, om efter propositionens avlämnande till riksdagen den likasom lämnas åt sitt öde, översändes till utskottet och där får komma under dess hårdhänta behandling utan, såvitt jag kunnat finna, något huld och skydd av sina upphovsmän. Jag känner mycket väl de svenska utskottens ömtålighet om sin självständiga ställning, men jag känner också, att det icke saknas möjligheter för en regering, som *vill* hålla den verkliga kontakten med riksdagen, att även under en utskottsbehandling kunna få sina synpunkter lämpligen framförda och ordentligt betonade, vare sig dessa synpunkter nu i deras helhet kunna godkännas av utskottet eller ej. Och till sist, inte är det väl tillräckligt för att slutföra en så stolt uppgift som en samförståndspolitik, att, när vi stå i det stadium där vi nu befinna oss, hans excellens statsministern förklarar, att när väl riksdagen fattat sitt beslut, då kommer — om jag lyckades att anteckna yttrandet rätt — regeringen att pröva detta beslut och i fråga om dess antagande eller icke antagande intaga den ställning, som händelserna kunna föranleda. Nej, mina damer och herrar, skall det vara en samförståndspolitik med regeringen som initiativtagare och medverkande, då får allt i den politiken läggas in ett ständigt och aldrig slappnande och aldrig tröttnande arbete att hålla det väsentliga framme från början och till slutet. Och då är det framför allt nödvändigt att en dylik tanke tar sig uttryck i det stadium, där vi nu stå. Nu i elfte timmen, för att inte säga i den tolfte, behövs det verkligen, skulle jag tro, oundgängligen att få en direkt känning därav, huruvida här finnas några förutsättningar ifrån *regeringens* sida för att hjälpa de många stridande riksdagspartierna till en medelpunkt, ett samlingsförslag, som verkligen kan leda till samling. Vad därutinnan kan göras tillkommer icke mig att på något vis antyda. Jag har bara velat ställa frågan.

Och den frågan ställer sig i själva verket även till de olika partierna. Ni, mina herrar, ha nu stått här och deklarerat icke blott att edra ståndpunkter äro de enda riktiga och de bästa — det är självklart att de alltid äro det, när man skrivit under en motion — utan också stått och deklarerat ett »härintill och icke vidare» — ty det har skett från flera håll. Jag vänder mig emot hela denna taktik. Jag frågar om det icke är blott principiellt riktigt utan praktiskt taget helt enkelt oundgängligt, att man dock får lov att närma sig varandra för att få ett resultat, när icke ett enda parti behärskar ställningen vare sig i denna kammare eller ännu mindre i den första kammaren. Om nu den hittills proklamerade ståndaktigheten ifrån de olika partierna bara leder till att var och en säverar sin ståndpunkt, och om sedan frågan går ut »i val», såsom så många här deklarerat att de »icke äro rädda för» — naturligtvis! — det finns väl ingen som »är rädd» inför ett val — nå, hur går det sedan? Tro inte herrarna, att det i alla händelser blir nödvändigt att försöka komma överens *efter* valet, om man ej kunnat göra det förut? Men i så fall: kunde det då inte vara skäl att tänka en smula på att närma sig varandra och komma överens redan *före* valet likaså gärna som efter?

Jag skall naturligtvis icke förneka, att denna omedgörlighetsståndpunkt, som har kommit fram och som, jag ber om ursäkt att jag säger det, i en visserligen mera indirekt men dock förnimbar form har antytts också från regeringens sida, kan hava sina förklaringar. Det är tydligt, att den i väsentliga delar innebär en utlösning av hela den ekonomiska, politiska och folkpsykologiska utvecklingsprocess, som det svenska folket har genomgått under dessa senaste tio år. Det kan vara skäl att säga ifrån vid denna debatt ännu kraftigare än det har antytts vid remissen av propositionen, att om nu försvarsfrågan ligger som den

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

ligger, så beror det i högst väsentlig grad på 1914 års olyckliga politik och olycksaliga beslut. Det beror på den folkharm, som så småningom har rest sig mot 1914 års överbelastning. Jag tvekar icke för det ordet. Det beror självfallet också på den förbittring, den vedervilja, som under och efter kriget har vänt sig mot militärväsendet i dess helhet. Och det ligger ganska naturligt till att de, som för tio år sedan fingo lov att antingen underkasta sig eller också finna sig i ett beslut, som de ej på något sätt gillade, nu känna frestelsen utomordentligt stark att icke låta hutla med sig en gång till utan nu stå på sin uppfattning. Det kan vara skäl att göra detta fullt klart för sig på deras sida som kämpa, naturligtvis av full och ärlig övertygelse, för att rädda så mycket som möjligt av 1914 års skörd. För min del har jag sagt förut i denna kammare, och jag upprepar det, att det klokaste och bästa som kunde ske vore, om vederbörande gjorde klart för sig att det behöves en verklig brytning, en ganska radikal brytning med hela det försvarssystem, som då uppbyggdes, om vi överhuvud taget skola få något nytt försvarssystem till stånd. Ty hädanefter, skulle jag tro, går det inte att få en lösning av den frågan på sådant sätt som kunde ske 1914.

Näval, om nu detta är förhållandet, vad är det då som dock måste fasthållas som de stora reella förutsättningarna och utgångspunkterna? Det är utrikespolitiska synpunkter, det är ekonomiska och statsfinansiella, det är militärorganisatoriska och militärtekniska synpunkter. Alla dessa ha blivit nämnda. Men det är till sist och i mycket hög grad någonting som för litet blivit nämnt; det är också folkpsykologiska faktorer. Hur vackert och hur övertygat här också talas om vad som kräves av ett sammanhängande försvarssystem, så går det inte nu att komma ifrån det folkpsykologiska läge, i vilket frågan befinner sig. Det är icke någon krass cynism, som talar ur min mun, när jag konstaterar detta, icke alls något slags underkännande i och för sig av vad som kan vara militäriskt viktigt och värdefullt. Det är helt enkelt ett konstaterande av faktum. Jag anhåller att få säga ifrån, att det *kan* bli lika riskabelt för dem, som nu mest ivra för militära önskemål, att förlyfta sig på sina anspråk, som det kan te sig, om de nu skulle ge sig till freds med väsentligt mindre än de i själva verket skulle önska.

Jag skall, herr talman, icke gå något djupare in på de olika förutsättningar, som jag har nämnt. Rörande det utrikespolitiska läget skall jag sålunda inskränka mig till ett par korta anmärkningar, tyvärr utan att hava fått tillgång till det anförande, som hållits av hans excellens utrikesministern i dag men som jag av en beklaglig tillfällighet icke fick åhöra.

Det förefaller mig, som om man skulle kunna en smula dämpa den mångomordade tvisten angående »ljusmålning» eller »svartmålning» av det utrikespolitiska läget. Jag har förut sagt, att jag anser, att regeringen, i den mån dess mening kommit till uttryck genom herr statsministerns första diktamen till propositionen, har målat avgjort för mörkt. Och det är väl också möjligt, att herr statsministern även i den nyansering, som han gav i går, något för mycket drog fram den mörka sidan eller rättare sagt räknade med riskerna såsom allt för oundvikliga eller sannolika. Men det må vara ursäktat, om man å andra sidan bestämt vänder sig mot sådana yttranden, som ha kommit fram här såsom representerande utskottets synpunkt. När herr Thorsson i går — låt vara i den jovialiska form, som är honom egen och som väl satte någon färg på avfattningen — kunde förkunna, att om vi bara »iakttaga ett städat uppförande» här i landet, så få vi nog »vara i fred i hundra år till», eller när andra förenkla problemet så, att »något anfallskrig torde Sverige inte alls behöva befara», det kan man inte se någon möjlighet till. — då måste jag hava sagt, att jag på det mest inträngande sätt varnar för det politiska lättsinne, som talar i sådana ord. Det är ett politiskt lättsinne, därför att vår fred beror

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

icke bara på de två faktorerna, om vi hålla oss fredliga själva och om ingen vill anfalla oss. Jag tror, att för närvarande läget är sådant, att man icke behöver resonera om ett erövringskrig såsom någon rimlig eventualitet. Men det är inte på detta det hänger, och det har sedan ganska länge egentligen och i första rummet icke hängt på detta. Utan den springande punkten har naturligtvis varit och är alltjämt den viktiga frågan, huruvida förhållandena ute i Europa och alldeles särskilt förhållandena i Östersjön kunna komma att taga en sådan vändning, att det kan befaras konflikter, i vilka vi kunde bli indragna både mot vår egen vilja och kanske mot de i konflikten agerandes vilja. Ämnet är mycket ömtåligt, och jag tänker inte på något vis göra ett försök att analysera det. Men även om jag nu bortser från de allmänpolitiska osäkerhetsmoment, som jag hör att hans excellens utrikesministern berört, även om jag bortser från den ytterligt labila och ännu fullständigt obefästa statsbildningen i sydöstra Europa, så kunna vi väl inte förbise, att omkring själva Östersjön har uppstått en statsgruppering, som även den endast är i sin början, som vi svenskar önska och hoppas det bästa för, men vars utsikter, vars risker att indragas i storpolitiska komplikationer onekligen äro många nog, ja, under vissa förutsättningar mycket stora. Och skulle detta inträffa — då gäller det för oss, om vi kunna hålla oss utanför. Den stat, som har Sveriges läge vid Östersjön, kan icke undgå att på det kraftigaste beröras av en sådan eventualitet. Det gäller då att värna vår neutralitet icke blott genom formell markering, utan så, att komplikationerna icke bli oss övermäktiga. Vi måste ha sådan makt att sätta bakom vårt upprådande, att den verkligen tvingar till respekt även under en upprörd och våldsam strid.

Det var med stor tillfredsställelse jag i går hörde herr Hansson i Stockholm denna gång erkänna det uppenbara sambandet mellan värn av neutraliteten och värn av självständigheten. Det skulle bara ha varit att önska, att överhuvud hela begreppet, »neutralitetsförsvar», aldrig hade ensamt och naket kommit in i diskussionen och i utskottets utlåtande. Men när herr Hansson nu har gått till den förklaring, som han gav i går, nämligen att det är uppenbart, att skyddet för vår neutralitet, d. v. s. vår möjlighet att hålla oss utanför en europeisk strid och särskilt en strid i Östersjövärlden, i hög grad beror på i vilken mån den makt, vi kunna ställa upp, tvingar de i striden indragna att betrakta det som ett äventyr att kränka oss — när vi ha kommit därhän, då förefaller det mig också, att man skulle kunna avföra hela det förflugna resonemang, som förut varit uppe, om att vi ej skulle behöva självständighetsförsvar utan endast neutralitetsförsvar. Det blir till sist ändå så, som jag tillät mig att yttra i remissdebatten, att det ena och det andra bara är två olika sidor av samma sak.

Ett neutralitetsförsvar, som håller måttet, måste vara tillräckligt för att verkligen avskräcka från kränkning av neutraliteten och hävda vår självständighet.

Då kommer den andra stora frågan: hur mycket kräves då för ett försvarsväsen, som är tillräckligt att ingiva sådan respekt men på samma gång är så inrättat, att det såvitt möjligt tillmötesgår folkets obestriddliga och bestämda krav på att få ned militärutgifterna? Utskottet har i detta avseende fällt några ord, som redan ha blivit grundligt kritiserade, men som jag icke ändå kan underlåta att även för min del inlägga en allvarlig gensaga emot. Utskottet talar om, att det icke kan godkänna »den föreställningen, att vårt lands frihet och självständighet kan tryggas genom militära rustningar». Det »kan icke dela denna tro på ett betryggande militärt försvar». Det talar om att våra försvarsanstalter endast kunna »bidraga» till att hålla oss fria, och det slutar med att hänvisa på den blivande internationella rättsordningen. Ja, allt detta är, såsom herr statsministern i går anförde, i viss mån sant. Ingen har för-

Ang. försvars-
sväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

nekat, att om man skulle tänka sig en så osannolik situation som ett angrepp på Sverige av en överlägsen stormakt och att Sverige då skulle stå ensamt, vi då icke lära rå med att militärt upptaga kampen. Men var och en av oss, även de, som ivra för ett starkare försvar än jag för närvarande anser mig kunna och behöva göra, räkna naturligtvis med en situation, där vi *icke* äro isolerade i världsrymden med en angripande eller genom någon komplikation fientlig stormakt, utan där vår militära styrka utgör en faktor i en eventuell *större* europeisk konflikt. Och ur *den* synpunkten går det alldeles inte att resonera så, som utskottet har gjort, att »i ett något mer eller något mindre av militära försvarsanstalter» kan man icke »se den verkliga livsfrågan för vårt land». Detta är, förlåt uttrycket, försvarspolitisk skolastik. Allt beror ju på vad man menar med »något mer» och »något mindre». Om vi vända om en gammal historia, så skulle vi kunna resonera så här. Lika orätt, som det var av kvastgubben att lägga det ena fångtet efter det andra på hästen och säga: tål du det, så tål du det, lika oriktigt resonerat är det givetvis att säga: jag tar ifrån organisationen detta, och tål den, att jag tar ifrån detta, så tål den också, att jag tar ifrån detta utan att betänka, hur mycket som till sist blir kvar! Ett »något mindre» kan verkligen vara *för* litet. Och jag nödgas bekänna min mening, att, såvitt jag förstår, är utskottets förslag verkligen avgjort för litet.

Det vare långt ifrån mig att vara så förmäten, att jag skulle inblanda mig i striden mellan den nuvarande försvarsministern och den förutvarande, herr Hansson i Stockholm, angående de olika eventualiteterna för landstigning i Sverige. Båda herrarna äro ju visserligen dess bättre civila, men de ha väl lärt sig så kolossalt mycket militära ting, att det inte är skäl att lägga sig i den fackstriden. För mitt enkla och icke i försvarsdepartementet tränade omdöme ter sig emellertid saken så, att även om herr Hansson skulle kunna räkna med, att man aldrig behövde tänka sig mer än en större landstigning, så blir hans tre fördelningar — i synnerhet om de sammanställas med den mycket begränsade styrka, som flottan och flygvapnet få — för litet, avgjort för litet för att kunna *dels* täcka landgränsen — och det lär väl kunna inträffa att det behöver ske — *dels* skapa ordentliga besättningar i fästningarna, *dels* uppsätta bevakningstrupper och *dels* hållas rörlig för att möta en dylik invasion. På den tiden, då jag sysslade med dessa problem i andra försvarsberedningen för elva år sedan, var man åtminstone viss om att en sådan styrka inte skulle räcka till. Men vad ännu värre är eller rättare sagt vad som är en än mer betänklighetsfull sak, det är, vad som redan anförts särskilt av herr förste vice talman: en organisation på tre arméfördelningar kan icke på något rimligt sätt tillgodogöra sig och utbilda den värnpliktskontingent, som dock även efter utskottets förslag är tillgänglig och som skall utbildas. Man må däremot icke svara med att hänvisa på, att utskottet dock uppgjort förslag i den riktningen. Det förslaget är redan genom förläggningen av övningstiderna sådant, att jag, om inte tiden vore så långt framskriden, skulle tro mig om att kunna för kammaren ådagalägga, att den ena kontingentens övningstid är väsentligen tillspillogiven, i all synnerhet som den begränsats till 140 dagar. Kommer så därtill, att de operativa enheterna ha blivit så till yttersta grad begränsade och att nedskärningen av antalet regementen inte bara försvårar förbindelsen med de värnpliktigas hemorter i den mening, som mest varit uppe i den populära diskussionen, utan också naturligtvis i högsta grad försvårar mobiliseringen, så nödgas jag uppriktigt säga ifrån, att även med den bästa vilja att förstå det resonemang, som herr Hansson i går förde till torgs, kan jag för min del icke finna annat, än att utskottets förslag är alldeles otillräckligt från hans egna utgångspunkter. Det bör vara tillåtet att särskilt anmärka, att det inte räcker att bemöta en sådan kritik på det sättet, som gjordes av utskottets ärade ordförande i går, nämligen genom att peka på, att försvaret dock kostar så och så många kronor

per individ eller att de tre arméfördelningarna dock innesluta var och en två brigader. Kostnadssiffran per individ föranleder bara den reflexionen, att totalresultatet av denna kostnad blir påfallande klen — utskottets förslag är för dyrt i förhållande till effekten. Och det är ju uppenbart, att kadrerna inte bli större, därför att man räknar sex brigader i stället för tre arméfördelningar. Vare sig man räknar i den ena eller andra enheten, så blir det för litet för de ändamål, som även de mest optimistiska nödgas tänka sig.

Och så flottan! Det är verkligen glädjande att höra, vilken sympati som nu möter detta vapen liksom naturligtvis det moderna flygvapnet. Men jag nödgas ge herr statsministern fullkomligt rätt i, att det är något magert med sympatiens resultat, när det inskränker sig till att procenten för nedsättningen för flottan blir mindre än procenten för nedsättningen för armén, men i alla fall nedsänkningen både av flottans kadrar och stationer, och av de till flottan hörande fästningarna samt slutligen av anslaget till flottans nybyggnad, A och O för allt maritimt försvar, reellt och uttryckt i direkta siffror blivit sådan, som den har blivit. Herr Hansson i Stockholm bemötte i går denna anmärkning med två skäl. Det ena var, att icke ens högern i försvarsrevisionen hade begärt mer än 5 miljoner kronor för flottans nybyggnad. Jag måste svara, att jag undrar, var egentligen högern i försvarsrevisionen då hade sina tankar. Om man nämligen hade för avsikt att hålla den svenska flottan någorlunda vid makt, så var det ju så uppenbart, som någonting kunde vara, att detta anslag är alldeles otillräckligt för detta syftemål. Det andra skälet var en antydning, om jag nu förstod herr Hansson rätt, att man i en framtid, när man hade gått igenom den första femårsperiod, för vilken anslaget nu beräknats, skulle kunna tänka på att ge flottan mera. Jag är bara rädd för, att för det första det kan hinna inträffa en hel mängd av obotlig materialförlitning och materialförlust under de fem åren, som icke hinner ersättas, och för det andra att den fågel i skogen, som man vinkar med efter de fem åren, är alldeles för oviss, för att inte de, som verkligen vilja, att det nu skall göras ett allvarligt krafttag för flottans materiel, skulle fordra fågeln i handen i stället och slå till med detsamma.

Herr talman, jag skall alldeles förbigå en så viktig fråga som den om övningstiderna. Det är en fråga, där jag måste bekänna, att det endast och allenast är den praktiska omöjligheten att komma utöver vad som bjödes i frisinnade folkpartiets förslag, som gör, att jag anser mig kunna stå till svars med att eventuellt vara med om detta. Denna sak har för övrigt redan behandlats av herr förste vice talmannen.

Jag skall komma till en slutpunkt, och den slutpunkten blir naturligen först och främst ett yrkande. Ingen av kammarens ledamöter är oviss om, vad det yrkandet blir. Man säger kanske för sig själv: här har nu denne talare stått och varit sträng emot andra partier, som hållit på sina partiståndpunkter, och själv kommer han i alla fall att yrka bifall till herr Hellbergs förslag, som ju är det liberala partiets ståndpunkt. Ja, det är så. Jag yrkar bifall till herr Hellbergs förslag. Men jag ber att få påpeka, att detta förslag alldeles icke har varit uppgjort från början såsom uttryck för någon fixerad partilinj, utan att det har tillkommit under utskottsarbetets lopp i direkt syfte att försöka samla det, som skulle kunna vara det bärkraftiga i de olika ståndpunkterna. Där är t. o. m. taget ett avsevärt stort parti från den socialdemokratiska motionen, nämligen i fråga om flottans organisation. Detta förslag gör i själva verket icke anspråk på att lösa frågan i varje detalj; det ger helt enkelt några huvudlinjer för vad som för oss tett sig som en verklig möjlighet till det »samlingsförstånd» och den »samling», som man så mycket talat om, men tycks så oändligt litet ha tänkt på. Jag har givetvis icke någon tanke på, att det yrkande, som jag sålunda ansluter mig till, kan komma att nu vinna framgång i denna kammare. Därtill känner jag allt för väl läget och partibanden. Men det kan

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

väl hända, att det skulle i någon form kunna tjäna som utgångspunkt vid ärendets fortsatta behandling, därest det blir en sådan fortsatt behandling genom positiva beslut i båda kamrarna.

Om så blir förhållandet, har förslaget fyllt sin uppgift. Jag skall sluta med att i anslutning till denna grundtanke uttrycka den förhoppningen, att man måtte från skilda håll göra klart för sig, att den enda vägen att lösa vår försvarsfråga är dock ett tillmötesgående, som är ömsesidigt och icke endast kräves av andra. Det enda sätt, varpå den svenska demokratin kan visa sig vuxen den situation, i vilken vi nu befinna oss, det är att resolut släppa något på partilinjerna från *alla* sidor. Endast på den vägen kan man göra allvar av samförståndstanken. Men sker det, då finnes kanske ännu, trots allt, möjlighet till en lösning.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,17 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 24 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 20 angående försvarsväsendets ordnande och nr 21 med förslag till värnpliktslag, ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

Herr **Lindgren**, som anförde: Herr talman, mina damer och herrar! Vid lösningen av försvarsfrågan är det särskilt en sak, som ligger mig mycket varmt om hjärtat, och det är underbefälsfrågan. Vid 1901 års härordning tog man bort en hel del, som man borde ha bibehållit, bland annat indelningsverket. År 1914 försökte man så gott man kunde att få bort resterna av alltsammans. Man kan icke sticka under stol med att 1901 års härordning, som förde med sig en lång övningstid och befäl, som togs ut tvångsvägen, ute i bygderna har verkat på det sättet, att man har fått avsky för försvaret, och att detta blivit i hög grad impopulärt. Man gör därför allt vad man kan för att det skall försvinna.

Mig synes, att de flesta förslag, som kommit fram på kammarens bord, besitta samma svagheter. Det är väl ändå icke riktigt, att en del av landets ungdom skall tvångsvis tagas ut till en längre övningstid än andra. Vad som förvånat mig särskilt mycket har varit, att just socialdemokraterna ha framfört detta krav, de som säga sig vara förespråkare för småfolket. Vem är det emellertid, som får bära den långa övningstiden, om icke småfolket? Jag tycker, att man borde tänka på den saken mera än vad man gör. Att ordna underbefälsfrågan tvångsvis går icke, jag är förvissad om att skall försvaret äga bestånd, måste denna sak ordnas på ett annat sätt. Vi ha å vår sida lagt fram ett förslag till lösning av frågan i form av stamanställning. Detta förslag synes mig utgöra en rättvis väg. Hur det än är, måste vi ju försöka lösa alla frågor så rättvist som möjligt, d. v. s. försöka lägga kostnaderna på bredast möjliga bas. Vilka är det, som nu slippa undan? Jo, det är en hel del juridiska personer och en hel del fastigheter och andra skatteobjekt. Vore det icke bättre att mot betalning anställa folk, som tjänstgjorde som underbefäl på det sätt, som vi ha föreslagit i vår motion och reservation?

Vad beträffar försvarsfrågan får jag säga, att den är icke enbart en försvarsfråga utan även en ordningsfråga i den internationella sammanlevnaden. Det kunna vi väl ändå icke komma ifrån. Försvaret utgör i större skala vad polisväsendet är inom landet, och jag har ännu icke hört någon, som velat taga bort detta. På samma sätt är det efter mitt sätt att se med vår militär.

För den, som icke är insatt i dessa frågor, förefaller det rätt så egendomligt

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

med denna mångfald av olika förslag ända från försvarsrevisionens högerförslag till kommunisternas avslagsyrkande den dag, som i dag är. Man måste verkligen fråga sig, vad mening det kan ligga bakom det hela. Frågan tycks ha så stora proportioner, att det icke ligger i mänsklig förmåga att överblicka densamma. En lekman måste verkligen ställa sig frågande.

Jag får för min enskilda del säga, att när jag gick med på 90 dagar plus 25, plus 25, var det därför, att jag personligen varit med om och fullgjort en övningstid på 90 dagar, och om man nu lägger till 50 dagar till denna tid får framtiden sedan utvisa, vad som möjligen kan behövas eller icke behövas. Vad som har förvånat mig är, att såväl högerreservanterna som socialdemokraterna den dag, som i dag är, ha kunnat gå ned på detta sätt. Vad betyder det egentligen? Har situationen förändrats, eller varför har den ståndpunkt, som de en gång intagit i försvarsrevisionen, förskjutits på detta sätt? Det ser nästan ut, som om det bara hade gällt att följa med, och som om de utan vidare varit villiga att gå med på vad som helst. Det finns egentligen ingen mening och ingen tanke bakom det hela. Nu säger man visserligen, att det var därför att bondeförbundet stannat för 140 dagar, som man gick dit, men det är ingen förklaring alls. Vi hade dock så tidigt som för ett år sedan klargjort, vilken ståndpunkt vi skulle komma att intaga, men sedan dess har det slag i slag inträffat nedläggningar än på den ena och än på den andra punkten. Jag säger ingenting därom, men vad jag frågar mig är, vad orsaken kan ha varit. Jag tycker, att förhållandena äro så pass likartade nu och i föl, att det är oförklarligt, att ståndpunkterna förskjutits på detta sätt. Här tycks emellertid allt vara rätt så mycket på glid.

Då herr Thorsson under sitt anförande i går berörde indelningsverket, ville han nästan beskylla bönderna för att vilja draga sig undan, därför att de kommit fram med sitt förslag, och han motiverade detta därmed, att de skulle begagna vissa möjligheter att undandraga sig sin andel av kostnaderna. Jag ber att med bestämdhet få tillbakavisa detta. Vad har herr Thorsson för bevis för den saken? Tror herr Thorsson, att vi avlämna oriktiga deklARATIONER? Vad han syftade på, vet jag ju icke, men jag antar, att icke allt var precis, som det skulle vara. Jag får verkligen säga herr Thorsson, att vi bönder kunna taga fram våra deklARATIONER och jämställa dem med herr Thorssons, och vi skola icke alls stå efter. Sådana beskyllningar påminna icke just om den fred, som man talar om. Den ena stunden talar man om vår hundraåriga fred, och den andra kastar man en handske i ansiktet på en hel klass. Det bådar ändå något annat än fred.

Ja, jag skall icke bliva mångordig i denna fråga utan ber att från dessa utgångspunkter få yrka bifall till bondeförbundets reservation.

När jag gjort detta, vill jag emellertid säga, att jag skulle ha varit villig att forma mitt yrkande på det sättet, att jag för min del skulle vilja ge militärerna 131 miljoner kronor med orden: Var så god och sköt dessa pengar på bästa sätt. Ni få taga beväringen och ni få öva den i 140 dagar. Gör så gott ni kunna. Ni behöver icke alls lägga fingrarna emellan för dessa pojkars skull, ty de begära icke att bli behandlade med sammetshandskar, utan utbilda dem så gott ni kan. Jag tror, att saken på det sättet bäst löses till allmän bättnad. Jag tror, att far och mor med nöje skickar ut sina pojkar till exercisen med den uppmaningen att de göra sitt bästa. På det sättet blir det ett resultat. Något annat sätt går aldrig. Hur ha herrarna egentligen tänkt sig, att det skulle bli, när exempelvis den ena pojken blir tvångskommenderad så och så många dagar, under det att den andra slipper? Det blir naturligtvis missnöje och osämja av det hela. Vi stå här och tala om fred, men hur tro ni egentligen, att det skall bli någon fred inom landet när underbefälsfrågan skall ordnas medelst tvångskommendering.

Jag kan ej värja mig för det intrycket, att en del frågor som vi behandla här i riksdagen lösas efter politiska linjer. Åtminstone har jag tyckt mig märka det i en hel del fall. Jag tror, mina damer och herrar, att vi vid denna sena tidpunkt på riksdagsperioden göra gott i att, i den mån vi kunna, försöka lägga bort dessa partipolitiska synpunkter. Jag tror, att våra valmän ute i bygderna se saken på ett helt annat sätt. Man börjar komma underfund med att det är icke *saken*, det egentligen gäller, utan att vi i mångt och mycket bara sträva för våra mandat. Jag tror, att det vore lyckligare, om vi så långt som möjligt sökte lägga bort denna avart, ty vårt folk kan icke tåla detta i längden. Jag tror, att det ligger rätt mycket i den tanke, som yttras runt om i bygderna, att frågorna behandlas icke längre sakligt i riksdagen utan efter helt andra synpunkter. Jag hoppas och tror, att valmännen skola komma underfund med att det icke kan fortgå på detta sätt, att det för riksdagsmannen endast gäller att komma fram och komma fram till höjderna. Det är en strävan, som jag tycker har framträtt rätt så mycket detta året. Ute i bygderna börjar man emellertid nu komma underfund med hur saken ligger.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Härpå yttrade:

Herr Jeppsson: Herr talman! Under den långa diskussion, som förts i försvarsfrågan, hava från alla håll skäl för och emot de olika förslagen framförts i en sådan myckenhet, att något nytt näppeligen kan vara att anföra. Med tanke på detta och med kännedom om att de många talen i kammardebatten, hur ypperliga än en del av dem hava varit, dock sannolikt betyda föga eller intet för den votering, som kommer att följa efter debatten, skall jag icke uppehålla tiden med något längre anförande. Jag har emellertid ansett mig böra begära ordet i denna fråga närmast av den anledningen, att jag icke kan i allt dela den uppfattning, som kommit till synes i den av mina partivänner herr Rosén m. fl. vid särskilda utskottets utlåtande fogade reservationen, en uppfattning, som sedan ytterligare har understrukits av flera talare under debatten från det parti, som jag tillhör.

Jag delar nämnda reservanters i reservationen uttalade förhoppning, att utvecklingen skall gå i den riktningen, att vi här i vårt land må kunna inom en ej alltför avlägsen framtid ytterligare begränsa försvarsbördan. Enligt mitt förmenande har icke fredsarbetet ännu förmått skapa en internationell rättsordning, som i varje fall för oss skulle bereda möjlighet att bevara freden. Ännu kan man tänka sig fall uppkomma, då vårt land emot vår vilja drages in i krigisk förveckling, och det är med tanke på denna eventualitet, som jag anser, att vi för närvarande icke böra nedskära Sveriges försvarskraft till en alltför ringa styrka. Jag kan det oaktat förena mig med nämnda reservanter, då de i sin reservation föreslå en nedskärning av lantarmén. Jag kan förena mig med dem om detta deras yrkande bland annat av den anledningen, att jag anser, att vårt militärpolitiska läge har under de senare åren blivit i avsevärd grad förbättrat, en förbättring, bestående måhända främst däri, att vi icke numera ha landgräns till någon större militärmakt, vilket gör, att jag för min del tror, att en omedelbar fara för en fientlig invasion över landgränsen ej är stor. Däremot skulle jag hålla för möjligt, att om den olyckan skulle inträffa, att vårt land indroges i krigiska förvecklingar, skulle en fientligt sinnad makt kunna skada oss genom luftanfall, genom invasion över havet, genom handelsblockad, förhärjande av våra kuster, förstörande av våra handelsfartyg o. s. v. För att möta och avvärja dylika våldshandlingar behöva vi ha vapen, vi behöva ha ett flygvapen och ett sjöförsvar.

Med den utveckling som torped- och flygvapnet numera ernått tror jag att även ett litet land som vårt kan med utnyttjande av dessa försvarsmedel göra

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

ett försök till angrepp på vårt land så riskfullt, att även en betydligt överlägsen makt ej utan vidare tar en sådan risk.

Jag kan vad flygvapnet angår ävenledes förena mig med mina partivänner i utskottet om den organisation av detta vapen, som föreslagits såväl av dem som av utskottet i övrigt, men däremot kan jag icke förena mig med mina partivänner i särskilda utskottet, då de vad angår flottans ersättningsbyggnad ha kommit ned till ett så lågt anslag som 16,72 miljoner kronor under den närmaste femårsperioden. Jag tror nämligen, att det anslag, vartill dessa reserver ha kommit, ligger långt under det verkliga behovet. Vi böra nämligen komma ihåg, att om vi i farans stund skulle behöva lita till flygvapnet och till sjöförsvaret, måste vi, medan tid är, se till att dessa vapen underhållas och i mån av förslitning ersättas med nya. Vad särskilt flottan angår, bör man komma ihåg, att densamma under krigsåren haft att utföra en för både dess personal och materiel mycket påfrestande neutralitetsvaktstjänstgöring. Fartygsmaterielen är därför i stor utsträckning försliten, i all synnerhet som under flera år praktiskt taget inga anslag ha beviljats till ersättningsbyggnad. Jag finner därför det av reservanterna herr Rosén m. fl. förordade anslaget av 16,72 miljoner kronor vara alldeles för lågt.

Kungl. Maj:t har ju i sin proposition föreslagit ett anslag av 40 miljoner kronor att utgå under de närmaste fem åren. Jag har i en av mig i denna kammare framlämnad motion tillåtit mig föreslå, att dessa 40 miljoner skulle utgå på fyra år i stället för under fem år för att därmed påskynda ersättningsbyggnaden till flottan. Nu har ju varken utskottet eller dessa nyssnämnda reserver ansett sig ens kunna gå med på Kungl. Maj:ts förslag, ehuru jag för min del anser det vara väl motiverat. Jag skall därför be att längre fram under aftonens lopp få yrka bifall till min motion, i vad avser just anslaget till flottans ersättningsbyggnad.

Medan jag nu har ordet, skall jag be att få säga ett par ord angående regementsindragningarna. I Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsväsendets ordnande föreslås indragning bland annat av det infanteriregemente, vilket är avsett att utgöra infanteribesättning i Karlskrona fästning. Jag kan för min del knappast förstå motiveringen för indragning av detta regemente, ty det kan väl icke vara lämpligt att blotta flottans huvudstation på infanteribesättning. Man erkänner ju från så gott som alla håll, att i händelse av krigsfall måste Karlskrona fästning förses med infanteribesättning. Det förefaller mig då en smula märkvärdigt att på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit, tillgodose detta fästningens behov av infanteribesättning. Man tänker nämligen ordna saken på det sättet, att de blekingepojkar, vilka tilldelas infanteriet, skola för sin militära utbildning skickas till Växjö eller Kristianstad, till Kronobergs eller Norra skånska infanteriregementet. Följden härav skulle vid mobilisering bliva den, att blekingepojkarna först skulle få resa till Växjö eller Kristianstad för att där utrustas och först därefter transporteras till Karlskrona. Detta skulle komma att medföra en avsevärd och måhända dyrbar tidsförlust.

Jag kan därför icke se annat än att det är lämpligt att även i fredstid ha en infanteribesättning förlagd i Karlskrona fästning, i all synnerhet som det ju måste förhålla sig så, att den infanteritrupp, som i händelse av krigsutbrott förlägges till Karlskrona fästning, måste ha bra mycket större möjlighet att kunna fylla sin uppgift i avseende på fästningens försvar, om den redan i fredstid har övats där och blivit förtrogen med terrängen och de lokala förhållandena. Jag skulle därför till Kungl. Maj:t vilja hemställa, vilken Kungl. Maj:t det än blir, att i den händelse riksdagen nu fattar ett beslut, som medför indragning av ett större eller mindre antal regementen, Kungl. Maj:t måtte söka ordna

denna indragning så, att Karlskrona fästning icke blottas på infanteribesättning. Bibehållandet av en infanteribesättning i Karlskrona fästning är enligt mitt förmenande ur försvarssynpunkt mer än väl berättigat.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr **Björkman**: Herr talman! Då nu första kammaren redan fattat sitt beslut, är det givetvis en önskan, att vi snart skola följa exemplet. Jag kan dock icke underlåta att framföra några synpunkter, men skall ej bliva långvarig.

Först vill jag då säga, att det är alldeles givet, att det funnits en tid, då det ansågs såsom helt naturligt, att tvistigheter mellan nationerna nödvändigt skulle slitas med vapen. Den tiden är dock nu förbi, och allt göres, det måste vi medge, för att fredligt söka slita konflikterna och för att få de isär gående viljorna tillsammans. Att söka gå vidare på denna väg, därom äro vi alla ense, och det behövs ej några uttalanden i försvarsutskottsbetänkanden, i reservationer till dessa eller i uttalanden i kamrarna för att visa, att vi alla vilja komma till den eviga fredens tid. Men vi äro tyvärr ännu icke där, och då få vi ta konsekvenserna därav, till dess den tid, som vi alla längta efter, verkligen är inne.

Jag skulle vilja komma med några jämförliga försvarssituationer inom det egna landet. För ett ögonblick skall jag bara snudda vid några av dessa. Det förekommer ju lagbrott, och det förekommer strider om mitt och ditt. Då ha vi en ordningsmakt och vi ha domstolar, vilka ingripa och döma. Det vore ju att önska, att världen bleve så förbättrad, att ordningsmakt och domstolar ej behövdes, men än så länge äro vi domare ej färdiga att avskaffas. Vi äro ännu ett nödvändigt ont.

Vi ha även andra saker att jämföra med. Vi ha exempelvis epidemisjukhus, vilka oftast och lyckligast stå rätt så tomma. Där gäller det också skyddsåtgärder, vilka i normala tider kunna synas dyrbara, men som, när farorna komma, skydda de enskilda och samhället. När läkekonsten nått än närmare sin fulländning, då, men först då, kunna dessa sjukhus indragas eller reduceras och till medborgarnas tillfredsställelse inredas för andra nyttiga samhälleliga ändamål. Det blir samma tillfredsställelse för oss alla, som när en gång svärd och kulor kunna stöpas om till plogbillar och spadar.

Tiden härför är emellertid icke inne. Man må ha vilken uppfattning som helst om *dagens* militärpolitiska läge, om *morgondagens* kan man blott spå men intet veta. Och inför utsikten att något skall hända, kan väl icke någon trygghet vara för stor, och då få vi försöka se till att fullgod säkerhet finnes, fullgod försäkring för riket. Om vad med fullgod försäkring menas, det är därom vi nu tvista. Jag vill säga, att regeringens förslag innebär ett försök att uppnå en lösning av frågan ej blott för stunden utan ock för att kunna få lösningen för framtiden respekterad i olika läger och försvarsfrågan därmed i väsentlig grad frigjord från beroende av de politiska skiftningarna. Den bjöd samförstånd på en linje, som i stort sett bort kunna av olika meningar accepteras. För min del synes det att, om regeringen fått förståelse för denna sin förtroendefulla, storstilade apell, då hade mycket vunnits *utåt*. De nedskärningar, som skett, skulle utåt icke visat sig så farliga, därest försvarsförslaget enigt godtagits. De hade motvägts av styrkan i intrycket av att ett enigt folk stod bakom viljan att i mån av sina ekonomiska resurser uppehålla ett effektivt försvar.

Samförståndstanken möttes dock icke med förståelse, och omedelbart var man färdig med ropen, att försvarskostnaderna blevo för höga, att en militärisk anda fortfarande svävade över det hela. Möjligheter till enighet om-

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

kring förslaget — den imponerande styrka detta *utåt* skulle inneburit — var borta. Det var då givet att de, som ansågo, att förslaget i och för sig innebure ett försvagande av landets försvarskraft, skulle sätta in sin kraft för att försöka ernå förbättringar i detsamma.

Försvarsutskottet har nu bedömt saken och kommit till sina resultat under betoning av sin djupgående olikhet i uppfattningen av försvarsproblemet mot regeringen och med regeringen i stort sett liktänkande. Man har ej fäst sig vid att sakkunskapen förklarat denna försvarsorganisation för otillräcklig.

Det är i detta sammanhang en liten sak, som jag à propos skulle vilja nämna. Det var så, att en ledamot av försvarsutskottets majoritet, herr Hansson i Stockholm, hade ett uttalande i en mindre fråga härom dagen. Det gällde frågan om förbud mot boxning, således en fråga av ej vidare fredlig natur. Enligt Dagens Nyheters referat av kammardebatten, yttrade då herr Hansson: »Om man, som fallet är med mången i kammaren, saknar verklig kunskap i den fråga, som nu föreligger, bör man icke låta leda sig av känslotänkande.» Man borde kunna ha väntat, att denna fullt riktiga synpunkt också skulle tillämpas icke endast i fråga om den fråga, som då var före, utan också i fråga om rikets försvarsväsen.

Jag skulle vidare vilja i korthet framföra några särskilda punkter, där det för mig starkt framträder, att försvarsfrågan icke skulle bli löst lyckligt, om lösningen ginge i försvarsutskottets tecken. Först frågan om organisationen. Nedskaärningsförsöken ha i landet väckt oro. Det har sagts, att denna oro vore orsbatonad, och att det gjorde sig gällande ekonomiska orsintressen, vid vilka en riksangelägenhet ej finge bindas fast. Ånej, det är nog så, att folk nu fått ögonen öppna för vad det gäller, när de själva skola utgöra bevismateriel för försvarsraseringsarna. Vål kan man tänka sig, att under fredstid någon förtunning kan vara försvarlig inom kadrerna, men man väntar i landet, att i farans stund skola kadrerna kunna svälla ut i omfång och styrka. Spontant har därför uppstått denna kamp för de egna regementena, en kamp, som är bästa beviset på att folket vill ha för ögonen, att försvaret existerar, och vill, att de unga männen under värnpliktstiden i stort sett skola få vara i hemorten.

Min nästa betänklighet gäller frågan om värnpliktstjänstgöringen. Även med den mest noggranna och intensiva användning av den av utskottet förordade tiden, torde den värnpliktige långt ifrån bli den fältmögliche soldat, som fordras, och som han själv har rätt att fordra.

Angående värnpliktens nödvändighet i viss utsträckning äro vi ju alla eniga. Det var därför, herr talman, med beklämning, man i går hörde herr Hamiltons omdöme om denna värnpliktstjänstgöring såsom »det vidrigaste tvång, som ett samhälle kan pålägga medborgaren». Jag beklagar, att jag genom detta citat medverkat till att dessa ord än en gång komma till kammarens protokoll, men jag ville ej, att orden skulle stå oemotsagda, och att de unge värnpliktige — de flesta numera käcka idrottsmän — skulle vid inryckningen till ett för landet nödigt, i sig själv disciplinerande och stärkande arbete ha med sig inbillningen, att de äro utsatta för ett tvång, som därtill karakteriseras såsom »det vidrigaste». Jag förstär välviljan hos den morgontidning, som i dag har citerat uttrycket såsom ett »det viktigaste» tvång.

Herr talman! Mycket vore att tillägga, men åtskilligt av vad jag ville ha fram kommer säkerligen att sägas av de återstående 37 talarna. Jag ber därför att få sluta med att utan att framställa något yrkande få tillkännagiva min anslutning till högerreservanternas förslag, där jag ser, att blicken är klar för ansvaret för landets försvar — den viktigaste grunden för vårt nationella oberoende, för utvecklingen på alla områden av svenskt liv.

Herr **Herou**: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag skulle kunna motivera det kommunistiska inslaget i denna debatt med ett ord av en svensk försvarsminister, som en gång yttrade: »Det tarvas opposition mot en ofta för stark lust till mjukhet och eftergifter i kampen, det tarvas, att idealisterna stå på vakt mot en ofta principiös praktiskhet, det tarvas motstånd mot ett kompromissande, som för tillfälligheternas småfjät glömmer den bärande principen, och det tarvas pådrivning, om marschen framåt blir alltför maklig.» De orden sades av herr Hansson i Stockholm år 1909. Det vill synas mig, att när man gått att fastställa organisationen i det förslag, som i dag är utskottets, och som å ena sidan utges för att vara ett verkligt avrustningsförslag, det första betydande steget mot avrustning, och som å andra sidan också anses vara ett alldeles utomordentligt förslag för att ge oss ett effektivt försvar, har man fastställt en kostnadsram, som kan motivera påståendet, att det behövs »pådrivning, om marschen framåt blir alltför maklig». Det är ju i alla fall så, att utskottets förslag av dess förespråkare utges vara ett billigt men effektivt försvar, men, då det passar sig, kallas det ett avrustningsförslag. Vilketdera är det? Svenska folket vill säkerligen ha klarhet i den saken.

Man skulle också kunna ha rätt att säga, att alla i år framlagda förslag för försvarsfrågans lösande äro lika i det avseendet, att intet av dem kan ge oss en härordning, varmed vårt land skulle kunna försvara sig mot en stormakt. Det är få, som tro det, och det är ingen, som kan bevisa det. Hans excellens herr statsministern förklarade ju, att regeringen för sin del icke var så naiv, och han framföll vidare den juridiska regeln, att ingen är pliktig att göra det, som är omöjligt, såsom en praktisk anvisning för hur vi borde ordna det. Hade man velat följa den regeln, då skulle det funnits förslag på det rena neutralitetsförsvarets grund. Skulle jag tillåta mig att ställa en regel i detta sammanhang, skulle den bli, att när vi ändå måste taga ett dåligt förslag bör det kosta så litet som möjligt, eller ännu bättre, som Branting en gång sade på 1890-talet, helst ingenting alls. Förslagens dålighet är dock det enda, varom vi alla i denna förbistringens långa debatt ha varit synnerligen eniga. I alla andra punkter kan ju en lyssnare möjligen fråga sig med Pilatus: Vad är sanning? men när det gäller de olika förslagens dålighet äro vi synnerligen eniga.

Ville man skapa en organisation för ett neutralitetsförsvar, går utskottets förslag alltför långt i fråga om kostnader och organisation. Enligt tidningen Socialdemokraten skulle socialdemokraternas förslag medföra så stora kostnader, att vi hädanefter skulle få en militärbörda i vårt land av över 16 kronor per invånare, under det att man i Danmark har en utgift av 10 à 11 kronor, i Finland 12 à 13 kronor, i Norge 11 à 12 kronor och i stormakten Italien 14 à 15 kronor. Nej, hade man velat gå på neutralitetsförsvarets organisation, då hade man kunnat vänta av vårt lands socialdemokrater, att de ställt sig på samma ståndpunkt som Danmarks socialdemokrater i regeringsställning. De äro beredda att framlägga förslag, som i realiteten innebär endast en gränspolis och med en kostnad av 8 miljoner kronor om året. Regeringschefen har motiverat denna ståndpunkt i en intervju, där han sagt: »militärutgifterna uppgå till över 60 miljoner kronor årligen, så att där ges det ett område, där det kan sparas. Vi vilja naturligtvis föreslå att inrikta oss på att uppfylla internationella förpliktelser, om krigets olyckor åter komma över världen, men vi ha icke någon tro på vapnen, och vi vilja därför icke ha rustningar, som kunna tvinga vårt land till krigföring, till något, som skulle vara liktydigt med nationens undergång.»

Herr Engberg påstod ju i det inlägg, som han för en stund sedan gjorde i debatten, att om vi skulle intaga en negativ ståndpunkt, vore det liktydigt med att låta borgarna bestämma över frågan. Det vore liktydigt med, sade han, att spela över makten till borgarna. Herr Engberg har därmed icke blott, som

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

han naturligtvis ville, avstraffat oss kommunister för vår ståndpunkt, utan han har också därmed dömt sina partivänner i Danmark. Det är just den omständigheten, att militarismen för småstaternas vidkommande kan medföra ett indragande i krig, vilket vore liktydigt med nationens undergång, som gör, att avrustningskravet trots allt med all styrka kan hävdas för småstaternas vidkommande.

Då man nu har denna uppfattning, som ju således också delas av socialdemokratien i Danmark, så framstår det som en dum och brottslig politik, att vi sedan 1914 i vårt land ha offrat nära 2,000 miljoner kronor för militära ändamål. Om vi utgå ifrån, att vi här i landet ha en miljon familjer, blir det en kostnad av 2,000 kronor för varje svensk familj. Herr Pehrsson i Göteborg försökte visserligen göra gällande, att vi visst skulle ha råd att taga vilken försvarsorganisation som helst, bara arbetarna i vårt land ville lära sig spara, ville låta bli att dricka kaffe o. s. v., så skulle de nog orka med kostnaderna för försvaret. Ja, det kan herr Pehrsson i Göteborg säga, när riksdagen så nyligen avslagit ett rimligt förslag om att statsmakterna skulle ge ett anslag till arbetslöshetskassor.

Skulle vi nu taga regeringens förslag, kostar det oss under kommande tioårsperiod 1,380 kronor per familj. Bondeförbundet vill kosta på 1,311 kronor. De frisinnade 1,100 och socialdemokraterna nära 1,000 kronor på en tioårsperiod per familj.

Det är dock inte kostnadssynpunkterna, som för ett arbetarpartis ställningstagande är avgörande. När jag i dag hörde herr Engberg håna oss för att vi hävdade underklassens nödvärnsrätt, tänkte jag på legenden om en Nasarens lärjunge, som förnekade mästaren. Det var bara den skillnaden, att det var ingen hane som gol i dag, när herr Engberg gjorde en liknande handling. Herr Engberg har tillsammans med herr Thorsson och herr Hansson i Stockholm gjort vissa beskyllningar mot vår bondeklass, därför att, som herr Thorsson uttryckte sig, deklaratörerna sörja för att bönderna ej betala så dryga skatter som andra samhällsklasser. Herr Hansson har uttryckt det så, att när bönderna få betala så stora skatter som andra medborgare, så vilja de heller inte ha så dryga militärbördor. Jag kan här få en förklaring till, varför herr Thorsson vid ett tillfälle var så synnerligen rädd för att de svenska bönderna skulle få vapen i hand. Ty har man den uppfattningen, att på de svenska småbönderna skall vältas ytterligare skattebördor utöver vad de ha, då kan man ju ha en viss anledning till fruktan. Men vi kommunister behöva inte ha denna fruktan, och därför behöva vi inte intaga samma ståndpunkt som herr Thorsson. Ty vi anse, att när det gäller den saken är det många av vårt lands fattiga småbrukare, som ha nog så tunga skattebördor, och vi vilja hjälpa till att avvälta skattebördor för såväl arbetarnas vidkommande som för de fattiga böndernas i vårt land. Det skulle också kunna tänkas, att herr Thorssons ståndpunkt vore beroende därpå, att herr Thorsson har tråkiga erfarenheter från agitationen under arbetarrörelsens genombrottsår. Ty det var ju inte alls så ovanligt, att agitatorerna hotades med och även fingo stryk, understundom av till och med lantarbetarna, som voro vilseledda av borgarna och deras lakejer och hade en bakvänd uppfattning av vad den tidens arbetarrörelse bar i skölden. Och jag har visst nyligen läst en historia om att herr Thorsson själv en gång motades bort från en skog, där han höll ett agitationsmöte.

Det är lika oriktigt i dag, som det var på den tiden, att inge folket oriktiga uppfattningar och föreställningar om vad ett parti bär i skölden, och jag måste stämpla det efter dess rätta förtjänst, när man nu vill inlägga i kommunismen och i dess ställningstagande till bondeklassen någonting annat än vad man kan utläsa ur våra program och ur våra gärningar.

Vi kommunister gå emot militarismen inte bara ur kostnadssynpunkt, utan

därför att, som socialdemokratien har sagt tidigare, militarismen riktar sig mot underklassen, mot arbetarna och bönderna. Jag behöver bara erinra om hur många gånger Sveriges bondeklass på den tiden, när den ensamt var underklassen här i landet, fick kämpa med vapen i hand mot sin tids förtryckare och utsugare. Militarismen har använts mot arbetarna också i senare tid, när lönearbetarnas klasskamp kom att träda i förgrunden. Jag behöver bara i det fallet erinra om Sundsvallsstriden 1879. Där strejkade tusen arbetare därför att de hade en avlöning av en krona per dag, och den regerande monarken skickade då det bekanta telegrammet: »lugna alla välsinnade och varna alla orostiftare, ty långmodighetens ande måste ha en gräns.» Tacka för att långmodighetens ande måste ha en gräns, när arbetarna strejkade för att de hade en krona om dagen. Vi minnas också hur landshövdingen Curry Treffenberg den gången avtackade sina soldater med de bekanta orden: »aldrig framstår edert sköna och härliga yrke som mer tilltalande och mer vördnadsbjudande, än när som här krigaren uppträder som den hotade samhällsordningens säkra värn och fäste».

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

Jag skall inte breda ut saken för vidlyftigt, men jag vill för dem, som ha glömt den ståndpunkten, påminna om, att herr Branting så sent som 1912 väckte en motion, underskriven av flera socialdemokrater, som i dag intaga en annan ståndpunkt. I motiveringen till den motionen heter det: »Militarismen tjänar alltså en dubbel uppgift. Den vidgar de härskande klassernas vinstmöjligheter och stärker deras position utåt, och därtill tjänar den som stöd och hjälp i kampen mot vad de understundom öppenhjärtligt kalla den inre fienden, det vill säga sitt eget lands arbetande folk.»

Och man kan ingalunda säga, att inte burgeoasin inte allt fortfarande kan använda militarismen, därför att värnpliktslagen ändras så, att de värnpliktiga, d. v. s. de som närmast stå arbetarklassen nära, inte längre få användas för stillande av uppror. Ty de värnpliktigas massa utgör inte hela militarismen. Därför är den satsen lika sann i dag som den var 1912, och det är den främsta anledningen till varför vi måste gå emot anslag till en institution, som enligt Brantings yttrande av år 1912 vidgar de härskande klassernas vinstmöjligheter och stärker deras position utåt.

Herr Engberg sökte i det anförande, vari han ville misstänkliggöra kommunisternas ståndpunkt i försvarsfrågan, att framhålla, att vi kommunister på något vis skulle ha avhånat pacifismen. Herr Engberg ansåg, att pacifismen var en moralisk tillgång, och man gör från det hållet gällande, att vi kommunister skulle vilja använda endast våld. Det är lögn. Vi ha tydligt och klart utsagt i vårt program och i våra proklamationer, att vi vilja använda alla medel i arbetarnas frigörelsekamp. Vi bevisa det genom praktiskt arbete på olika områden, genom kommunisternas deltagande i fackföreningsrörelsen, i Kooperationen, i nykterhetsrörelsen, i bildningsrörelsen, och vi bevisa det också därigenom, att vi försöka så långt det är möjligt i parlamentet företräda arbetarnas intressen.

För all del, jag känner den allra största vördnad för alla verkliga pacifister, alla verkliga tolstoyaner. Det är en vacker idé, men det är ingen politisk realitet. Vi måste ha klart för oss, vad vi mena med de begreppen. Enligt vanligt talesätt är ju tolstoyanen en person, som om jag slår honom på högra kinden, glatt och villigt vänder den vänstra till, och om jag tar av honom hans klädnad också ger mig sin mantel. Vi få väl ändå erkänna, att sådana varelser äro synnerligen sällsynta i vår herres hage. Är herr Engberg en sådan pacifist, då skall jag alls inte häna honom. Men jag vill gärna betvivla, att han har rätt att ge sig ut för att vara en förespråkare för pacifismen, ty jag vill minnas att herr Engberg en gång på en partikongress hävdade den parollen, att vi skola försvara oss även om vi inte kunna försvara oss.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Och är möjligen också herr Pehrsson i Göteborg en tolstoyan? Jag trodde nästan att han hade kommit till den ståndpunkten, eftersom han led så ohyggligt av kommunisternas tal om nödvärnsrätt. Men jag fann senare att han skrot över ett lejon i Göteborg, som var beväpnat med svärd. Han hävdade sålunda svärdets rätt, och när jag hörde honom utveckla denna svärdets rätt, då ansåg jag att han hade alls ingen anledning att kasta sig över oss kommunister och säga, att det var ett verkligt lidande för honom att sitta och höra på våra meningar. Men jag förstår så mycket mer den svenska pastor, som i en broschyr försökte bevisa, att det var egentligen kyrkans och prästernas ogudaktighet i världen, som var en av huvudanledningarna till kriget.

Jag har alltså all respekt för de verkliga tolstoyanerna. Herr Lindhagen, som är en aktningvärd förespråkare för humanismen i vårt land, har i sin motion visat för oss, att redan för 2,600 år sedan var det en av Österlandets vise, Lao-tse, som varnade för vapnen. Lao-tse sade: »Vapnen äro olycksbådande. De äro ej den vises verktyg, endast i yttersta nödfall använder han dem.» Ja, i så fall äro kommunisterna visa enligt till och med Lao-tse, ty det är ju endast i yttersta nödfall som vi vilja använda vapen och våld. Men om det å andra sidan är på det viset, att ädla, kloka och visa män i 2,600 år ha varnat för våldet och varnat för vapnens bruk, och världen ändå ser ut som den gör i belysningen av världskriget och dess följdföreteelser, då har man också anledning säga, att det inte är realitetssinne att inrikta sig efter något slags pacifism. Vi ha så mycket större anledning att intaga den ståndpunkt, vi ha gjort i vår motion, som vi ha anledning antaga, att det senaste världskriget alls inte torde vara det sista. Ty trots allt fagert tal, trots alla fredskonferenser och trots allt prat om avrustning och nedskrotning, så har det väl aldrig någonsin rustats så som det rustas för närvarande, och aldrig har man väl i högre grad inriktat mänsklighetens intelligens på att utfundera mordredskap, än mera djävulska än de som användes i det senaste världskriget. Det är tydligenvis så, att det kommande världskriget redan kastar sin hemska slagskugga framför sig, och vi komma inte ifrån den saken, med mindre än att arbetare och bönder, överhuvud taget de folkgrupper, som ha antikapitalistiska och antikrigiska intressen, taga makten av krigsdärarna och militärvurmarna. Och i denna kamp om makten komma alla medel till användning. Det finns välvilliga människor som gå omkring och predika, att sanningen skall segra av sin egen inneboende kraft. Men världen ser sannerligen inte så ut för närvarande. Det är nog riktigare, som en krigsboksförfattare har sagt om sanningen: den stackars sanningen är en krympling, oförmögen att röra sig framåt. Först då makten lånar den kryckor, kommer den framåt. Jag vill erinra om det senaste världskriget, där 10 miljoner människor dödades och lika många gjordes till invalider. Man har ingen riktig uppfattning om vad dessa 10 miljoner döda innebära, men om vi skulle kunna tänka oss, att vi sett dessa krigets offer uppställda i rotekolonn någon dag före världskriget i vårt land, då skulle de ha bildat en rotekolonn från Ystad till Haparanda, men då ha vi icke på militärt vis fått ha fyra man i varje led, utan vi ha måst utöka antalet till sju man och vi hade icke på militärt vis fått ha en lucka mellan regementen och kompanier utan hela vägen endast ett avstånd av en meter mellan varje rotepar. Ett annat exempel. Vi ha i vårt land ett utvecklat järnvägsnät — jag vill minnas, att det är omkring 15,000 kilometer järnvägar. Skulle vi nu ha kommit på den idén att använda Sveriges järnvägsnät för att demonstrera offren från det senaste världskriget och vi hade placerat det ena liket efter det andra längs efter den ena rälsen och invalid efter invalid efter den andra rälsen på Sveriges järnvägsnät, så skulle Sveriges järnvägsnät icke ha räckt till för att demonstrera alla offer för det senaste världskriget. Det är burgeoisins diktatur för det arbetande folket, det är borgardömet diktatur och våldet över de folk, som man måst tvinga ut med hot om att annars skjuta.

ned dem och som man i en del fall också skjutit ned med revolverar och kulsprutor, då de icke ville gå ut i denna kamp. Jag menar, att de som tala om och ondgöra sig över den kommunistiska ståndpunkten i denna fråga, de böra erinra sig denna burgeoasins våldsdiktatur, i vilken de bliva medansvariga, när de bevilja medel till borgardörets militära institution. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till det yrkande, som framställts av herr Kilbom.

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har tillåtit mig att väcka en motion i anledning av den kungl. propositionen i försvarsfrågan. I denna motion har jag hemställt därom, att man vid reorganisationen av flottan ville taga hänsyn även till ett praktiskt civilt spörsmål, nämligen det att kombinera flottans militära verksamhet med en jakt på spritsmugglare.

Jag är naturligtvis icke militarist överhuvud taget utan vill en nedrustning, så långt som det överhuvud taget är möjligt, men om vi nu måste gå ut ifrån, att det i detta land skall finnas en militär organisation, ett militärt försvar, då menar jag, att detta militära försvar, så långt som överhuvud taget är möjligt, även bör tjäna andra statsintressen. Det sker såvitt jag förstår, för flottans vidkommande, bäst därigenom, att man i stället för att bygga tunga fartyg, torpedjagare och pansarfartyg, bygger ett antal motortorpedbåtar med en fart av 38 knop och för en kostnad av 300,000 kronor per styck. Om jag skulle resonera ifrån militärt sakliga synpunkter, så säger det sunda förnuftet, att tio stycken motortorpedbåtar av den typ, som det talas om i den kungl. propositionen, äro värdefullare än en torpedjagare till en kostnad av 4 $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Torpedjagaren till detta pris kan av ekonomiska skäl icke givas uppgiften att samarbeta med tullverket, men däremot kunna dessa motortorpedbåtar erhålla uppgiften att samarbeta med vårt tullverk för att hålla ifrån oss spritsmugglarna. När skatterna å sprit och tobak uppgå till en summa av i runt tal 150 å 160 miljoner kronor per år, så menar jag, att man icke behöver stävja smugglingen i synnerligen hög grad för att få dessa båtar's arbete betalt, för såvitt man giver dem den subsidiära uppgiften, att de vid sidan av sin tjänstgöring för neutralitetsförsvaret också skola tjänstgöra som jagare för att komma åt sprit- och tobakssmugglare. Det är då naturligt, att man får göra en lagändring, som gör det möjligt att sätta en kula i kroppen på dem, som syssla med sprit- och tobakssmuggling längs efter våra kuster. Men det är, såvitt jag kan förstå, icke en dag för tidigt, att man går in på den linjen. Det är icke så länge sedan jag träffade en person från Roslagen, som jag har all anledning tro vara sanningsenlig. Han påstod, att numera var det modernt, att när hemmasönerna fingo ut sitt fäderne- och mödernearv, använde de det till att skaffa sig en motorbåt och syssla med spritsmuggling i stället för att ägna sig åt någon nyttig och samhällsgagnelig näring. När det är på det sättet, förefaller det emellertid, att det vore skäl i att man vid en reorganisation av flottan också ginge in för att göra denna sådan, att den i största möjliga utsträckning tjänade landets intressen.

Sedan skall jag be att få säga ett par ord i anledning av dels bondeförbundets motion i försvarsfrågan och dels också herr Kilboms anförande i förmiddagens debatt. I bondeförbundets motion har man refererat en skrivelse till statsministern, en skrivelse, i vilken man talar om, att försvaret icke kan erhålla detta lands bofasta befolknings förtroende annat än om det uppbygges på de linjer, som bondeförbundet föreslår. Vad är det nu, som är det bärande i bondeförbundets förslag? Jo, det är, att man vill skapa en värvad armé, anställd för 12 år och för 15 år samt med förhandsrätt till statstjänst, sedan tjänstetiden vid armén är slut. Vad är nu detta? Jo, det är ingenting annat, än att man vill försöka skaffa en plattform för att bekämpa de sociala striderna i detta land genom en armé, värvad på 12 och på 15 år, och vars medlemmar äro prede-

Ang. försvars-
sväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

stinerade till förmånlig statstjänst efter tjänstetidens slut vid armén. Det är naturligtvis ett långt säkrare värn ifrån bondeförbundets och borgerlig synpunkt än något annat. Herr Olsson i Kullenbergstorp må draga på smilbandet aldrig så mycket, så är det likväl den dolda motiveringen i bondeförbundsmotionen i denna fråga. Man vill skapa ett vapen mot underklassen i detta land genom den motion, som framburits av bondeförbundet. Man har naturligtvis resonerat som så, att kunna vi bara få igenom detta, kunna vi få en borgerlig samling härom, ha vi naturligtvis möjlighet att hålla vår säkra hand över den armé, som därigenom framkommer. I den ha vi ett vapen i händerna gentemot underklassen i detta land. Hur mycket man än protesterar, vågar jag påstå, att detta är den dolda motiveringen för bondeförbundets motion.

Sedan var det herr Kilboms sätt att i dagens debatt citera herr Brantings uttalanden 1892, som uppkallade mig till en protest. Herr Kilbom sade nämligen, att den gången protesterade herr Branting mot införandet av de 90 dagarnas värnplikt, utan att man hörde folket i val. Men om herr Kilbom hade fortsatt i citatet, skulle han ha hittat ett ställe, där det hette: nu när olyckan är över oss, så må det sägas ut, att de 90 dagarna kunna vi på längden icke undgå, ty vi kunna icke göra oss fria från Europas allmänna ställnings förbannelse. Så ungefär föllo de ord, som fälldes av herr Branting 1892, och det är någonting annat än det som citerades av herr Kilbom i dagens debatt. I sanningens intresse har jag ansett mig vara tvungen att framhålla detta.

Herr talman, jag vill avsluta mitt anförande med att säga, att enligt nuvarande läge finnes, såvitt jag kan förstå, icke någon annan replikpunkt för den meningsriktning, som jag tillhör, än ett yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Rydén: Herr talman! När jag i går begärde ordet som trettiotredje man på talarlistan, var det min avsikt att i ett längre anförande utveckla den grundsyn på det svenska försvarsproblemet, om vilken jag har kastat ned några korta satser i ett särskilt yttrande till försvarsutskottets betänkande. Jag kunde ju ha så mycket större anledning att blanda mig i denna vals, som har pågått, som jag hade den äran att bli uppbjuden av en så sällsynt förnämlig kavaljer som hans excellens herr statsministern. Som försvarsfrågan nu ligger efter första kammarens beslut i förmiddags, har jag emellertid bestämt mig för — och jag tror att jag tillmötesgår en allmän önskan därmed — att uppskjuta denna utveckling av min syn på försvarsproblemet, och herr statsministerns invitation får också uppskjutas till de kommande valen, då jag nog tror, att det blir tillfälle att tråda en dans med hans excellens. Enligt min uppfattning har försvarsfrågan genom första kammarens beslut fallit vid innevarande års riksdag. Åtminstone vill jag för min personliga del avgiva den förklaringen, att varje tanke på en sammanjämkning, som går utöver utskottets förslag, måste på det bestämdaste bekämpas och avvisas. Första kammaren har i förmiddags talat i denna fråga, och efter min uppfattning tillkommer det nu Sveriges folk att vid höstens val säga sitt ord.

Med herr Rydén förenade sig herrar *Törnkvist* i Karlskrona, *Hedlund* i Östersund, *Kloo*, *Fast*, *Svärd*, *Borggren*, *Ward*, *Ericson* i Boxholm, *Hedvall*, *Brännberg*, *Carlson* i Mölndal och *Jensen*.

Fröken Tamm: Herr talman, ärade kammarledamöter! Från många håll har jag blivit anmodad att stryka mitt namn från talarlistan på grund av den långt framskridna tiden. Då emellertid kvinnorna under så många århundraden fått vänta på att tala i denna fråga, har jag icke ansett det obilligt, om kammaren nu får vänta en liten stund.

Det är inte utan allvarsamt övervägande man som kvinna begär ordet i en fråga som denna. Man möter naturligtvis genast den tanken: vad förstå kvinnorna av militärväsendet? Kvinnorna ha ingen värnplikt att fullgöra, de ska inte »gå ut i krig» för att använda ett medeltida uttryck. Det är inte heller för att tala om tekniska detaljer, jag vågat begära ordet, utan därför att kriget som sådant inte bara angår kvinnorna, såsom röstberättigade och skattebetalande, inte bara därför, att det elände kriget för med sig i lika hög grad angår kvinnorna, utan därför att de sista tio årens fasor låtit oss se, vad kriget är i allt dess vanvett och vanmakt, förvirring och planlöshet. Det uppkallar oss till aktion mot kriget. Det är inte min avsikt att spela på känsloträngar, här gäller bara vår oavvisliga, medborgerliga plikt.

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

Försvarsfrågan är den fråga, som vid årets riksdag överskuggat alla andra frågor, det är den fråga kring vilken tankar och intressen kretsat, och där de olika partierna nu utkämpa sin sista, stora strid under denna mandatperiod och före de nya valen. Diskussionen har inte utan känslobetoning rört sig omkring antalet arméfördelningar och regementen, förlägningsorter, övningstid m. m. Man har underbjudit och överbjudit varandra och framhållit de olika förslagens effektivitet och landets ekonomiska bärkraft.

För den, som känner sig hemlös inom alla de olika partierna och främmande både för detaljerna i föreliggande ärende ävensom för den utgångspunkt, varifrån de behandlats, blir frågeställningen en helt annan, och jag vill först som sist ha sagt, att den frågeställning i förhållande till krigsmaktens ordnande, som jag måste anse grundläggande är den: Är krig ur rättssynpunkt förenligt med ett nutida samhälle? Besvarar man den frågan med ja, och det är tydligen, vad som här har skett, har man naturligtvis endast att övergå till att diskutera, vilka medel man vill anslå för krigsmakten, och hur man ändamålsenligast bör använda dessa medel.

Besvarar man däremot frågan med nej — vilket jag för min del obetingat måste göra — blir problemet ett helt annat. Säger man sig, att krig varken ur förnufts, moralens eller rättvisans synpunkter kan försvaras, att det inte heller behöver vara det sätt enligt vilket avgörandet av mellanfolkliga tvister måste ske, då upprullar sig en hel rad av konflikter, som visserligen inte beröra ortsintressen eller intressen mellan lantarmé, flotta och flygvapen, men som gäller en uppgörelse mellan allmän rättsåskådning och dess tillämpning i verkligheten. Jag vågar säga, att detta blir ett vida större och vida mer betydelsefullt problem än frågan om antalet arméfördelningar och dylikt — fast naturligtvis även det måste avgöras.

Om man utgår ifrån, att ett anfallskrig för vårt land i varje fall är uteslutet, hur ställer man sig då till ett försvarskrig? Där uppstår konflikten: är anfallskrig alltid förkastligt men försvarskrig berättigat? — Är man viss om, att alltid kunna dra upp en rak, bestämd linje mellan dessa båda? — Säger inte alla folk i alla krig, att de endast gripit till vapen för att värna sitt lands självständighet? — Men kan man hålla för rätt, att ett folk utan motstånd lämnar sitt land, forntid och framtid, allt vad gångna generationer verkat, allt vad de kommande ha av möjligheter och skaparkraft — i fiendehand? Var går gränsen mellan den enskildes rätt till självförsvar och staternas? Med andra ord: är krig i och för sig barbariskt, oförenligt med ens rättsmedvetande? Det är i varje fall ödeläggande för ens rättsmedvetande, som inte efter ett krig står att återta, där man lämnade det — kan det då vara tillåtet under vissa betingelser men inte under andra? Jag tror inte, att vår tids människor äro mogna att fatta det svar på dessa frågor, som världskriget givit. För att fatta det svaret behöves det kanske ett kommande krig, vars metoder vi inte kunna göra oss en föreställning om, vars ödeläggelse kommer att bortsopa varje försvar. Man säger, att krig är nödvändigt »så länge människorna äro som de äro».

Ang. försvars-
väsandets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Men »människorna», det är väl inte bara för varje folk — de andra folken, det är också vart och ett. Och under försvarsviljans täckmantel döljer sig i många fall den rena krigslusten. Den hör visst inte till en förgången tid, inte ens i vårt land, det visade sig bl. a. 1905 och 1914. Man talar om segrar och hjältebragder och vår gamla, ärorika historia. Men man vill väl inte ändå göra fosterlandskärlek liktydig med vapenövningar och militärväsende. Vem av oss vördar inte vår svenska historia. Men vad vörda vi? Inte är det väl allt vad svenskarna ha mördat och plundrat i fiendeland under flydda tider, inte är det att så många människoliv ha fallit för svensk hand. Vad vi vördat — och alltid måste komma att vörda — det är modet och tålmodet, som vuxit fram ur kärleken till fosterlandet. Skulle vi i vår upplysta tid verkligen stå på en sådan ståndpunkt, att vad vårt folk ägt och äger av moralisk kraft måste kläda sig i vapenskrud, för att vi ska kunna fatta och erkänna det, för att vi ska kalla det för fosterlandskärlek.

Världskriget har inte bara förstört oskattbara värden, ekonomiska och kulturella, det har också därigenom lagt i dagen det ohållbara i den motsägelse vårt samhällsliv företer. Vi försöka i alla länder bygga upp ett samhälle, som skall främja yrken, näringar och andlig odling, som skall förbättra medborgarnas livsvillkor och existensmöjligheter, som skall skydda och hjälpa de sjuka, de nödlidande, de värnlösa. Samtidigt rusta vi på alla håll, rusta allt efter »landets ekonomiska bärkraft» för att, när tillfället kommer, omintetgöra vad som vunnits och skapa förhållanden långt värre än dem vi i fredstid anse ovärdiga samhället. Världskriget har hänsynslöst blottat den motsägelsen. Det har ställt oss i valet emellan att fortsätta på en väg, vi anse oförsvarbar och oegentlig, eller också att företaga en fullständig omvärdering av mått, mål och vikt, valet mellan pacifismens seger eller Europas undergång.

Det är givet, att kriget inte kan avskaffas endast genom att rösta på avrustning, kriget har sina djupa rötter i människornas sinnen. Man anför som för svar för bibehållandet av en stark härordning, att *ett* land kan inte ensamt avrusta, alla länder måste göra det samtidigt. Jag skulle i stället vilja säga, att *intet* land kan avrusta, utan att bakom denna avrustning står den moraliska kraft och det moraliska mod, som endast en fullt genomtänkt och ansvarig övertygelse hos de många enskilda i detta land kan skänka. En avrustning, som grundar sig på antagandet, att ingen fara föreligger — ett orimligt antagande så länge stormakterna kapprusta — en önskan att slippa ifrån personliga offer eller sparsamhetsskäl överhuvud taget kan aldrig vara annat än ett svaghetstecken. Det moraliska modet måste stå bakom en verklig fredsaktivism för att ge den styrka, den måste omfattas av de enskilda människorna.

Men det är omöjligt att tänka sig en sådan fredsaktivism enbart riktad utåt, den förutsätter också en ombyggnad av det egna samhället i riktning mot att utplåna klasshat och klassfördomar samt de sociala orättvisor, som härröra från penningens maktställning. Ett folk, som inom sig, icke bara teoretiskt utan även praktiskt taget, erkände rätten och *den allenast* som grundval för makten, skulle säkerligen också gent emot främmande länder känna en fredsvilja, som uttryckte sig i avrustning. En bärande folkmening för en genomförd fredsaktion inom folken och mellan folken finnes ännu icke. Den måste *skapas* för att principerna skola kunna tillämpas. Det får icke heller förglömmas, att många röster i vår tid hava höjts i sådan riktning. Nationernas förbund bygger på den grunden, likaså föreningen för nationernas förbund, kvinnornas internationella förbund för fred och frihet, international fellowship of reconciliation i Sverige, representerat av förbundet för kristet samhällsliv (icke att förväxla med statskyrkan). Arbetet för att ge en sådan folkmening makt är kvinnornas stora, politiska uppgift. Och i alla enskilda frågor måste denna uppgift främjas. Det är kvinnornas oeftergivliga plikt som medborgare. Jag vet mycket väl, att jag

här icke kan tala å kvinnornas vägnar i allmänhet. Jag vet, att kvinnorna ofta äro de mest fanatiska, de ivrigaste förkämparna för krig och försvar, för hämnd och s. k. ära. Jag vet icke ens, om jag kan tala för flertalet av de frisinade kvinnorna, men jag vet, att där finns ett stort antal bland dem som äro beredda att samla sig omkring och sätta in all sin handlingskraft i arbetet för att skapa de psykologiska förutsättningarna för fred. Det är å deras vägnar jag talar. Ett sådant arbete må vara till synes hopplöst. Det kommer också att kallas fosterlandsförräderi, sentimentalitet, filantropi, komiskt eller på sin höjd tragikomiskt, omdömen så föraktliga intill dess den allmänna opinionen ändrar sig och förklarar att den alltid betraktat en sådan uppfattning som den enda praktiska, förnuftiga och ekonomiska. Och om vi kvinnor i alla länder enigt ville hålla samman, så stod det i vår makt — det kan icke bortförklaras — att förhindra krig, och det är en *skuld* och en *skam*, att så inte än är förhållandet.

Men för dagen gäller det att inför sin uppfattning om kriget och samhällets ställning till försvarsfrågan fatta ståndpunkt till de olika förslagen om krigsmaktens ordnande i vårt land. Där måste antagas en praktisk och ur landets synpunkt lämplig övergångsform. Och som medlem av den lagstiftande församlingen måste man lägga sin röst i vågskålen. Det ansvaret är tungt. Varken den förberedande behandlingen eller något av de föreliggande förslagen ha övertygat mig, att här öppnats vägen, på vilken vårt land kan träda in för fredens och rättens sak. Icke heller har debatten kunnat inge sådana förhoppningar. Vi hava också hört, att den militära sakkunskapen utdömer samtliga förslag. Kungl. Maj:ts, högerns och bondeförbundets förslag utgå från avvägandet mellan effektivitet och ekonomi. Det är givetvis riktigt, om man så att säga erkänner krigets berättigande. Men vad finner man till stöd för en motsatt uppfattning i de övriga förslagen? De frisinade säga, att »det är deras fasta *förhoppning*, att utvecklingen skall gå i sådan riktning, att i en icke avlägsen framtid en ytterligare beskränkning av försvarsväsendet skall bli möjlig». Herr Hellbergs förslag talar om, att »Sverige såsom det fredens föregångsland Sverige genom sin oegennyttiga hållning visat sig vara, också har en särskild förpliktelse att *så långt ske kan* efterkomma den maning till en sådan rustningsminskning, som det genom sitt inträde i Nationernas förbund principiellt godkänt». — Mest tilltalande är motiveringen i utskottets förslag. Där heter det: »Det *säkra* värnet kring vår nationella frihet kan endast ernås i den mån, som våldet får vika för rätten, i den mån de fredliga uppgörelserna träda i stället för krig vid slitandet av mellanfolkliga konflikter.» Men vilket av dessa förslag, som i praktiskt avseende bäst motsvarar den lyckligaste utvecklingen och omorganisationen av försvarsväsendet, är för den oinvigde omöjligt att bedöma.

Herr talman! Av vad jag anförut framgår, att jag icke har något yrkande. Helst skulle jag rösta blankt. Men då voteringarna kunna komma att ligga så till, att det blir ansvarslost att göra det, måste jag, om jag skall rösta, välja det förslag vars motivering enligt min uppfattning tar mest hänsyn till den ståndpunkt jag anser bör vara grundläggande i denna fråga, det socialdemokratiska.

Herr **Österström**: Herr talman! Jag har visserligen icke strukit mig från talarlistan, men jag har i stället strukit hela mitt anförande. Jag skall bara be att få föredraga klämman i detta. Och det är den, att sådan situationen nu ter sig, och sedan en fruktbärande samverkan mellan höger, bondeförbundare och liberaler möjliggjort högerreservationens seger i första kammaren, så kommer jag, herr talman, att rösta för utskottets förslag. Det bör, synes det mig, göras en yttersta ansträngning att åstadkomma ett sammanjämningsförslag, lagt på en så radikal linje, att mitt parti kan gå in på detta förslag och det liberala partiet bör givas ännu ett tillfälle att välja mellan högern och oss.

Herr **Olsson** i Mora instämde häruti.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! Jag kan icke följa de två sista ärade talarna i deras slutyrkanden. I och med att jag i går instämde med amiral Lindman har jag för min del angivit den linje, som jag härvidlag anser vara den riktiga. Jag skall på den grund icke heller nu länge taga kammarens tid i anspråk. Jag vill bara säga det, att jag fullt och helt vill instämma i det anförande, som i förmiddags hölls av kyrkoherde Pehrsson från Göteborg. Han berörde vissa detaljer, viktiga för hela riket, men särskilt de frågor, som beröra försvarsförhållandena i de västsvenska bygderna.

Jag har begärt ordet för att göra några allmänna reflexioner. Vi hava hört talas om huru försvarskostnaderna skulle vara så oerhört betungande, att vi som nation icke skulle kunna gå i land med dem. Vad äro försvarskostnaderna? Om man tror, att vad som går till försvaret helt och hållet äro utgifter, så gör man enligt min mening en felkalkyl. Försvarskostnaderna gå ju i led efter led tillbaka till det allmänna. Herr finansministern tar i skatteform i alla olika instanser tillbaka en mycket stor del av vad som utgår på detta anslag. Och detta är ju förklaringen till att man är ifrån år, både i vårt land och kanske ännu mera i andra länder, där utgifterna för detta ändamål varit större, kunnat gå i land med dem. Jag skulle vilja fråga representanterna för de städer ute i landsorten, där regementen äro förlagda, och de jordbrukare, som bo i dessa bygder, om de tro, att det blir en verklig besparing, som göres, ifall dessa regementen indragas och dessa belopp icke utgå. Så är säkerligen icke förhållandet. Jag skulle även vilja peka på vad nyanskaffningen för förnyandet av flottans materiel betyder. Nyanskaffningen innebär ju sysselsättning för inhemska varv. Jag erinrar mig ett tillfälle, då en av dessa stora engelska dreadnoughts sjösattes. Ministern, som förrättade sjösättningen, påpekade därvid, att av den stora kostnaden för denna — det rörde sig då om 36 miljoner kronor — gick cirka 90 % tillbaka till arbetare, ingenjörer, gruvor, metallverk o. d. Och förklaringen till att man i olika länder kunnat bära dessa kostnader är just, att pengarna på så vis gå tillbaka. Dessutom vill jag också påpeka den skillnad, som förefinnes mellan oss och många andra länder, när vi förnya vårt sjökrigsmateriel. Skillnaden är den, att vi bekosta detta med skattemedel och låta utföra arbetet på inhemska varv, under det att mångenstädes i utlandet detta arbete utföres för lånade medel och på varv i andra länder. Det är en väsentlig skillnad.

Jag har också en liten replik till herr Hamrin. Han yttrade i går, att med den begränsning av övningstiden, som nu skett, har skytterörelsen icke kunnat inordnas i försvarsväsendet, vilket han eljest ansett vara det rationellaste. Men just därför att övningstiden är föreslagen att minskas, framstår ju i ännu högre grad skytterörelsens betydelse för det hela.

Så var det några ord av en ärad skånerepresentant, greve Hamilton, som jag icke kan lämna oemotsagda. I sin idealism sökte han sig fram till vägar, som han tror en gång i en framtid skola vara framkomliga. Han yttrade om de värnpliktiga några ord, som jag anser, att vi ha skyldighet att reagera emot. Han sade, att det »vidrigaste tvång», som staten kan pålagga sina medborgare, är värnplikten. Nog är detta en oerhört felaktig syn på en av våra viktigaste frågor. Värnpliktstiden är ju i alla fall den tid, under vilken de unga skola övas för att kunna fullgöra sin uppgift att värna sitt land, därest det blir anfall. Denna fostran, som både fysiskt och psykiskt på allt vis höjer de värnpliktiga, skall icke betecknas såsom något mindervärdigt! Och jag tror, att den ärade talaren gör orätt mot de änkor och barn, som han talade om, om han skulle lyckas få gehör för sin mening och därmed bidra till att lägga landet värnlöst, och utsätta dem för de faror, som alldeles säkert en gång komma att yppa sig, men som vi icke kunna möta utan ett effektivt försvar.

Jag skulle, herr talman, till sist vilja uttala den förhoppningen, att det ännu

en gång skall lyckas få försvarsfrågan höjd över partierna, så att det icke skall vara en sak, om vilken man skall tvista, såsom här länge skett. Det är ju till sist i alla fall en sak, som rör oss alla, vilken politisk uppfattning vi än i övrigt kunna ha.

Med uttalande av denna förhoppning ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande, som i går först framställdes av herr Lindman.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Herr Branting: Mina herrar! Situationen har i afton utvecklats sig på ett sätt, som gör, att jag skall följa det goda exempel, som givits, och bliva ytterligt kort i de små erinringar, jag skall göra till den diskussion, som här förts. Jag skulle gott kunnat avstå helt och hållet och inskränka mig till det instämmande, som jag redan gjort med det första anförandet från det socialdemokratiska partiets sida, med min vän herr Thorsson. Men då jag nu i alla fall har fått ordet, vill jag säga, att det som här har tilldragit sig genom första kammarens votering, det förefaller mig vara så avgörande, att det är meningslöst, att vi här längre fortsätta det sakliga meningsutbytet rörande de olika förslagen.

Efter det som har passerat i första kammaren, då det regeringsförslaget närmast stående förslaget slagits upp till majoritet genom en, om jag så får säga, ohelig allians mellan höger, bondeförbundare, liberaler och, efter allt att döma, kammarens ende kommunist, tror jag, att vi andra, som här äro fast beslutna att icke låta en sådan linje komma att spela någon roll, och fast beslutna att se till, att saken icke får den lösning, som skulle kunna vinnas genom någon sorts konstig sammanjämkning mellan sex arméfördelningar och tre arméfördelningar och mellan det stora förslaget på över 138 miljoner kronor och vårt förslag på 99 miljoner kronor etc. — jag tror, säger jag, att vi andra, som alla sålunda se, att frågan denna gång har fallit, måste för ena oss om att söka befästa andra kammarens ståndpunkt omkring det socialdemokratiska förslaget. Det har ju också redan här hörts uttalanden ifrån representanter för frisinna folkpartiet, som givit till känna, att de anse, att i det läge saken nu kommit, finns ingenting annat att göra än att stödja det socialdemokratiska förslaget. Och sedan får landet döma mellan kamrarna, såsom det gjort åtskilliga gånger förut. Det är endast att beklaga, att även den nya första kammaren genom sin partisplittring och genom osäkerheten hos vissa sina mellangrupper i det fallet går i samma fotspår som den gamla, så att den avlägsnat sig från den verkliga folkstämningen, som sannerligen i avseende på dessa frågor ingalunda är färdig att svälja någonting, som ligger så högt uppe som en nu tänkbar sammanjämkning.

Vad jag här eljest skulle vilja säga är det, att efter mitt sätt att se står Europa verkligen högst antagligt inför en period av tillfrisknande efter lång tveksamhet, mycken splittring, många möjligheter till olyckor och elände och många olyckor och mycket elände, som verkligen brutit in över vissa delar av vår världsdel under denna osäkerhets- och ovisshetstid, som vi genomlidit under de senaste åren, efter fredsslutet. Det är väl ändå så, att vi litet var hava en känsla av att *det har ljusnat*. Fastän man har sökt förlöjliga det uttalandet, måste jag vidhålla, att det ser ljusare ut nu i världen än det gjorde för blott några månader sedan, och att därför också vi, som behandla Sveriges försvarsfråga, hava rättighet, för att icke säga skyldighet, att taga hänsyn till detta.

Jag hittade av en slump häromdagen i en högertidning från västkusten, som man är vänlig nog att tillställa mig, ett uttalande med anledning av de franska valen och dess närmaste konsekvenser, där det står följande: »Världen har rättighet att andas ut ett tag — att börja hoppas på, att det trots alla ännu ej undanröjda svårigheter skall lyckas bana väg för en uppgörelse,

Ang. försvars-
sväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

som skänker en period av lugn och arbetsro åt det utpinade och utmattade Europa.» Så dömer man där i en mycket konservativ krets, där man likväl hela tiden haft sina sympatier — och på sista tiden kanske med god rätt — på det lidande Tysklands sida, men naturligtvis också ifrån början varit inriktad på en sådan åskådning. Ändå dömer man, att nu börjar det ljusna och dagas. Men när man då kommer till den svenska riksdagen, efter att denna lättnad har inträtt, vad får man höra från regeringsbänken? Jo, ett och detsamma: att det ändå alltid råder den största osäkerhet. Även om vi icke under den tid, som gått, hotats av några särskilt stora faror, så befinna vi oss alltjämt i samma osäkerhet. Det är, för att tala med utrikesministern, alls ingen säkerhet för att vi icke kunna råka ut för och få bevittna ännu ett europeiskt krig. Han hade mycket att säga om den masspsykos, som understundom driver statsmännen framför sig, t. o. m. mot deras egen vilja. Och han gick så långt, att han talade om, att de, som våga hoppas på, att vi här i Norden, och särskilt vi i Sverige, skulle kunna taga ett bestämt steg mot nedrustning, som skulle synas över Europa, de måste räkna med, att detta av en stor mängd människor i de stora länderna icke skulle mötas med mera förståelse än en medlidsam axelryckning. Sådant var om-dömet om den pacifistiska åtgärd, som vi ansett oss kunna våga oss på.

Jag må säga, att inför en så stark pessimistisk betoning står man ju undrande: hur mycket begära herrarna egentligen för att man skall våga taga ett steg från svensk sida till att minska försvarsanstalterna, hur mycket vill man, att det skall finnas av garantier i världen för att det skulle vara befogat för oss att här vidtaga den verkligt mycket moderata minskning av våra försvarsbördor, som innefattas i utskottets förslag? Det är ju dock en orimlighet att envist bita sig fast vid att här äro faror, som kunna stiga fram, Gud vet varifrån, vi äro icke säkra! Ja, det kunna de ju alltid, på grund av de många faktiska orosanledningar, som finnas, och de många konfliktämnen, som ännu ligga och glöda här och var, och om vilka Mac Donald nyss sade, att han ville hava reda på dem för att undan för undan söka släcka dem och få dem oskadliggjorda. Men är det icke eget, att man särskilt från svenskt regeringshåll ändock alltid bara ser det svarta i detta och icke den starka förbättring i stämningen, i själva känslorna, som ligger bakom det senaste stora utslaget av europeisk folkvilja, för att nu bara tala om det som kommit till uttryck genom de franska valen.

Det är underligt, att man icke vill se på detta oaktat jag vet mycket väl, huru varmt intresserad herr utrikesministern är för folkförbundet och allt dess väsen och att det måtte utvecklas och stärkas på allt sätt. Jag har ju så många gånger haft tillfälle att instämma med honom i hans strävande i detta, och det är på gemensam linje vi alltid lyckats att inför folkförbunds-församlingen och även annorstädes stå, när det gällt sådana ting, men det kan dock icke hjälpas, att det är ett svalg befast mellan våra uppfattningar, när den ene utgår från, att allting är så mörkt, så mörkt, och den andre måste säga sig, att vi se inför våra ögon, att förbättringen ändock går framåt i världen, och huru vi kommit över det värsta i avseende på den konfliktsituation, som förelåg efter fredsslutet.

Det är detta, som jag velat ändock här framhålla, ty det ger förklaringen och nyckeln till att regeringen gått så högt i sitt bud, som den har gjort. Helt säkert ha regeringens chef och dess medlemmar varit besjälade av den ärliga samförståndsvilja, som statsministern här flera gånger har deklarerat, men den har icke vågat taga det steget så pass långt, att folket i vårt land skulle kunna förstå, att här gäller verkligen en förändring i den hittills förda politiken i avseende å rustningar. Överhuvud har man icke kommit till insikt därom, att denna rustningstaktik, som vi ju för våra synders skull alla

måste vara med om mer eller mindre, dock är någonting, som vi måste komma ifrån. Det gäller en uppfostran av vårt folk och av alla folk i avseende på att förstå, att nästa krig, ifall det skulle komma till den ohyggligheten, skulle betyda Europas undergång och återkastande till barbari, med de nya förstörelseredskap, som då skulle komma till användning och om vilka vi knappast kunna göra oss en föreställning; men det veta vi, att de äro långt förfärligare och mera förstörande och förödande än de ändock ganska tillräckligt verksamma, som voro i gång under det senaste stora kriget. Ja, vi hava ingen annan väg, vi människor, att gå än att räkna på, att utvecklingen skall gå i den riktningen, att vi skola inse att vi måste taga vårt förnuft till fånga och icke låta det under några omständigheter komma till sådana krigiska förvecklingar, för vilkas förebyggande i rättan tid folkförbundet är till och där det redan har gjort en hel del för att vid olika tillfällen söka utjämna och förebygga.

Jag är säker om, att om vi tänka på dessa ting mera ingående och icke hålla oss bundna vid det gamla föreställningssättet om krigets nödvändighet, ja, då måste vi också komma till den slutsatsen, att det efter min mening ganska moderata förslag, som är framlagt som utskottets, är ett steg, som riksdagens andra kammare icke behöver utav någon överdriven skuggrädsla draga sig för att taga, utan det steget kan kammaren stå till svars för inför landet och, jag vill tillägga, inför historien.

Med herr Branting förenade sig herr *Vennerström*.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Det var under den föregående debatten, som herr Hansson i Stockholm utan att som jag tyckte sväva det minsta på målet förklarade, att verkliga risker kunna ännu förefinnas, men han ansåg, att de icke vore större, än att man kunde taga dem, under förutsättning att det försvarsförslag genomfördes, som utskottet stannat för. Nåväl, då man går ut ifrån, att risker förefinnas ännu, då tycker jag knappast, att det är riktigt i sin ordning, att vi anfalla varandra så hårt, vi som anse, att risker förefinnas. Det är tydligt, att den eller de, som anse, att vi utan vidare kunna avvärja med detsamma ställa sig på en helt annan ståndpunkt, och det kanske är beroende något på de olika personernas lynnen, styrka och kraft, om de anse sig kunna taga dessa risker själva på ryggen. Jag skäms ej för att uttala, att jag känner mig icke så stark, utan jag tror, att skola riskerna tagas med ett försvar nedskrivet till omkring en tredjedel av vad det åtminstone på papperet borde vara, så är det nog bäst att låta ansvaret därför ligga hos de djupa leden. Det säger jag rent ut.

Vi från bondeförbundet blevo anfallna synnerligen hårt under gårdagen och även i dag, därför att vi vågat komma med några egna tankar. Det särskilda utskottets ärade ordförande har enskilt vidtalat mig om en passus, den skall jag icke vidröra. Men då han sade, att han tyckte det skulle bli besvärligt för oss, när vi träffa våra valmän, så ber jag honom icke taga det alltför djupt, om de skulle gå galet för bondeförbundets riksdagsmän. Framför allt, gräm sig icke för hårt över den saken, ty jag förmodar då, att med de skarpt mejslade linjer, som man nu med all kraft söker driva fram, så vore det väl en lättnad, om alla dessa mellanpartier försvunne för er, som proklamera partiets primära övermakt över det hela.

Den ärade talaren på Norrbottensbänken var inne på en massa funderingar rörande den innersta meningen i vårt förslag till underbefäl. Jag kan försäkra honom på hedersord, att det har icke varit den minsta tanke i den riktning han stod och pratade om. För övrigt skulle det väl vara märkvärdigt, om något sådant kunde uppstå av det förslag, som vi kommit med, om det mot all förmodan

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

skulle bli realiserat, av det faktum nämligen att så har man det till exempel i England och Förenta staterna, och icke har jag hört, att särskilt där arméerna äro till för att slå ned arbetarbefolkningen.

En ärad talare på Skånebanken, herr Jönsson i Revinge, sade, att vårt förslag var dåligt, och han funderade också på, att Kungl. Maj:t framlagt sitt förslag som det blev, just därför att vårt var så dåligt. Jag tror, att det nog var en lånad kvickhet det där, den var mycket sökt, ty vad som föranlett framläggandet av den kungl. propositionen i ärendet förmodar jag var försvarsrevisionens förslag, och det är väl ändock påfallande, att jag icke har hört bland alla dessa mångskiftande meningar, som gjort sig förnimbara under dessa två dygn, någon enda, som har tagit till orda för det som var försvarsrevisionens särskilda patent, nämligen kategoriklyvningen, absolut icke, och ingen har förresten yrkat bifall till något genomgående förslag, som uppdragits i den där revisionen. Det är något märkvärdigt, det får jag säga, och det tyckes verkligen visa i sin mån, att här behövs nog mera gående på djuget, innan vi lösa försvarsfrågan i någon viss riktning.

Till sist vill jag till alla dem, som verkligen vilja hava ett försvar och som anse, att någon risk föreligger, rikta den frågan: huru kan det vara med att alla halkat så lät förbi det där om underbefälet och underofficerarna, allesammans, och när bondeförbundets folk tagit upp den frågan, så får man veta, att det lämnar icke valuta för vad det kostar. Det var förresten det enda jag hörde herr Thorsson och hans excellens herr statsministern voro riktigt överens i går om i deras olika syn i försvarsfrågan. Tror man, att man kan komma förbi den saken? Jag skall icke för ett ögonblick inbilla mig det, och var en har väl reda på, att förhållandena varit ytterst besvärliga, huru kinkigt det varit. Det är just av den orsaken, att skall någon tjäna staten ändå så pass länge och i sådan ställning att han skall vara ledare för andra, tycker han ändock, att det är rimligt, om han har någon medborgerlig chans efter de där åren. Det är det som hittilldags saknats, och kommer det att saknas i framtiden tror jag icke, man kan göra dem, som vilja hava en total avvapning, en bättre tjänst än att låta det pågå som hittills. Den meningen vågar jag stå för.

Här skulle vara så mycket som jag skulle vilja tillägga, men jag skall icke inlåta mig på mer än en sak till. Jag förvånade mig mycket över, när herr Engberg uttalade, att den försvarspolitiska ställningen och överhuvud taget den politiska ställningen skulle nu hava kommit i vårt land dit, att det särskilda utskottets förslag till försvaret skulle vara det rena politiska extraktet ur den gamla satsen: »Icke en man, icke ett öre till försvaret.» Jag har svårt att få detta att gå ihop. Men jag gläder mig över det, att en verklig försvarsvilja uttalats från män i socialdemokratiens led, och särskilt gläder jag mig över vad herr Hansson i Stockholm hade att säga, de ord som jag antecknade: »Att när det gäller fäderneslandet då var han beredd att göra stora insatser.» Det är andra toner än jag hörde för 20—30 år sedan från talarstolarna på den sidan, och när man säger till oss bondemän: Ni ha förändrat eder, ni äro icke som det gamla lantmannapartiet, — ja, herrarna i vänsterns led hava förändrat sig mer än vi: då var allt det som hette frisinne för försvaret, de voro värnpliktsvänner ut i fingerspetsarna. Nu hör man från åtskilliga håll det, att värnplikten är något som är mot friheten och mot frisinne etc. Och jag säger er också, jag var med även på den tiden, låt vara att jag var ung; det var den där skatteläggningen, att det skulle verka som skatt, det var det vi stred emot, men säkert var det, att våra gamla indelta soldater voro oss synnerligen kära, och skulle vi få ett underbefäl i vårt land, som vuxe sig så fast hos folket som de gamla indelta hos sina rusthållare och rotar, då vore det lyckligt.

För den som är försvarsvän tror jag icke vårt förslag är så dåligt, så att jag behöver krypa undan för det, utan jag skall utan att darra på manschetten,

herr talman, be att få yrka bifall till den av herrar Reuterskiöld och Johansson i Kälkebo avgivna reservationen.

*Ang. för-
svarsärendets
ordnande
m. m.
(Forts.)*

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lindskog: Herr talman! När jag i förmiddags begärde ordet var det närmast med tanke på att framkomma med en visserligen verkningslös protest emot det sätt, varpå Södra skånska infanteriregementets förläggning hade placerats. Men jag märker, att det är tämligen lönlöst att komma fram med den saken nu, utan jag skall i stället helt och hållet inskränka mig till att säga några ord med anledning av det som herr Branting nyss yttrade.

Jag menar, att det kan kanske behövas, att vi ifrån högern något protestera emot den uppfattning, som han där har gjort sig till tolk för, och där han ville låta det se ut som om det är det svenska folket, som står bakom den uppfattningen. Han formulerade det så, att det är högst antagligt, att vi gå ljusare tider till mötes, och han protesterade emot regeringens ord, att det var osäkerhet i tiderna. Jag kan icke annorlunda finna, än att hans uttryckssätt och det uttryckssätt, som regeringen använt, i verkligheten innebära ett och detsamma, låt vara med olika nyansering, ty »högst antagligt» innebär ingalunda någon säkerhet. Och när han frågar: huru långt vill man, att vi skola komma i säkerhet, för att vi skola kunna avrusta, då vill jag svara som högerman: jag vill, att vi skola först nå den absoluta vissheten, att Sveriges frihet och självständighet icke skola komma i fara. Först då vilja vi inom högern gå mot avrustning. Och jag vill protestera emot den jämförelse, som herr Hansson i Stockholm i går framställde och som ideligen omtuggas i den socialdemokratiska pressen, när han sade, att när ett hus skall brandförsäkras, sänkas premierna, ifall risken för brand är mindre. Ja, det gör man, ifall man har en central anstalt, som sköter brandförsäkringen. Men vi här i Sverige, vi kunna icke gå till någon dylik central anstalt, Nationernas förbund är det minst av allt, utan vi måste försäkra vårt eget hus på egen risk, och då måste vi göra det så, att om det behövs, så skola vi vara säkra. Det är därför, vi icke kunna finna oss i detta ord, som säger: risken är så liten — ty om risken utlöser sig i verklig brand och fara, hjälper det icke att hava sagt, att risken var så liten. När herr Branting säger, att nästa krig kanske betyder Europas undergång, så har han måhända rätt, men jag skulle vilja säga: varför skola vi sväva så långt omkring, vi kunna ju nöja oss med att tänka på vårt eget land. Vad skulle vi verkligen säga, om det skulle kunna tänkas och sägas så: nästa krig betyder för oss Sveriges undergång, ifall vi icke äro rustade, ifall vi verkligen gå på den avrustning, som här föreslagits. Ty det vågar jag säga, att jag gärna är med på avrustning i samma ögonblick, som Europa avrustar, men innan dess säger jag, att det är för tidigt gjort, helst som vi snarast redan ha gått längre än övriga folk på avrustningens väg. Det är visserligen riktigt, när herr Branting säger, att vi måste taga vårt förnuft till fånga. Ja, det ha vi människor bort säga oss i åtskilliga tusental år, men jag vill fråga: har väl någonsin historiens dom uttalat det ordet, att människorna verkligen följa sitt förnuft? Är det inte ofta nog den tomma och blinda lidelsen, som leder världen, och vad hjälper sedan att vi taga vårt förnuft till fånga?

Herr Branting slutade med att säga, att han vågade ta på sig ansvaret inför historien för Sveriges begynnande avrustning. Jag avundas honom den optimistiska syn, som därvid kommit till uttryck; jag vågar säga, att jag talar å hela högerns vägnar, då jag säger, att det ansvaret inför historien vågar ej den svenska högern taga.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr Petersson i Broaryd: Herr förste vice talman! Jag har begärt ordet med anledning av, att man under denna debatt så litet vidrört en fråga, som enligt mitt förmenande är av vital betydelse för försvaret, nämligen underbefälsfrågan. Herr Olsson i Kullenbergstorp var inne på den frågan något litet, men ansåg riktigtast att vid detta tillfälle icke vidare utveckla densamma här i riksdagen. Jag anser mig emellertid både pliktig och skyldig att vid ett tillfälle som detta något utveckla denna fråga, särskilt som jag säkerligen är den ende här i riksdagen, som har en mera ingående kännedom om och praktisk erfarenhet av densamma, som jag förskaffat mig under en lång tid, icke mindre än femton år.

För mig har det varit särdeles intressant att genomläsa allt, som kommit i denna fråga, såväl försvarsrevisionens betänkande som regeringspropositionen, enskilda motioner samt särskilt utskottsutlåtandet; men jag får meddela, att jag snart sagt vart klar på alltsammans, ty det dröjde icke länge förr än jag fann ett ord där, som heter »tvångsuttagning», och sedan blev jag belåten och behövde icke läsa mera.

Det är verkligen förunderligt i en tid som denna, att särskilt sådana frihetsvänner som våra socialdemokrater och våra frisinnaade och dylikt vilja gå med på ett sådant ord som tvångsuttagning. Jag frågar herrarna: ha ni praktiskt taget varit med om tvångsuttagning, vet ni hur det går till vid en sådan? Jag har varit med och sett, hur det går till. Under den första övningstiden kommer det in på kompaniexpeditionen en massa intyg från präster och kommunalordförande liksom det kommer in bevekande brev från föräldrar och målsmän, där de intyga allesammans: min son är alldeles nödvändig för hemmets skötsel och bestånd; men lagen säger, att här skall tagas ut ett visst antal, det hjälper ingenting, det finns varken nåd eller förbarmande.

Vem skall då göra denna tvångsuttagning? Sveriges riksdag säger, att det är vederbörande befäl, som skall göra det, såsom saken hittills tillämpats. Jag fann av det utlåtande, som av försvarsrevisionen infordrats från generalstabschefen, att han där skriver, kanske i något förtäcka ordalag, att det torde vara bäst, att denna tvångsuttagning göres vid inskrivningen. Jag tänkte nog, att han talat vid någon erfaren kompanichef om detta, ty själv är han alldeles för hög för att förstå denna sak. Men en gammal erfaren kompanichef hade kunnat meddela honom just, hur svårt det är att ordna denna sak. Jag citerar en gammal kompanichefs ord vid ett tillfälle, då det gällde att skilja de, som fingo gå hem, och de, som skulle stanna kvar: »hur gärna såge jag icke denna dag från min runstav tagen». Jag kan vid detta tillfälle icke uttala något annat än att framhålla, att de som överhuvud taget vilja ha försvar, måste gå in för andra linjer än detta tvångsuttagande. Jag förvånar mig över, att en sådan sak vunnit ett burskap, så att det är nästan omöjligt att få bort den. Jag har ju i min ringa mån sökt arbeta för dess borttagande genom att gå in för bondeförbundets motion.

En annan sak skulle jag även som hastigast vilja vidröra, medan jag nu har ordet. Herr Lindman tyckte jag nästan i går ställde en direkt samvetsfråga till mig, då han sade: finnes det någon i denna kammare som tror, att det går att utbilda en fältduglig soldat på 140 dagar? Denna fråga slog mig. På 1890-talet intill 1900 var jag plutonchef fyra särskilda gånger och utbildade då manskap ifrån att vara rekryter och övade tills de voro färdiga att sättas in i kompani. Det gick bra då på 90 dagar med den skillnad, att de fingo ingen vinterutbildning. Hur skall det gå till nu? Jag kan icke svara därpå, ty här har kommit så många och viktiga moment efter världskriget; men vad jag vill svara herr Lindman är just detta, att det går absolut icke att utbilda en fältduglig soldat med bibehållande av tvångsuttaget underbefäl — ty den hund man piskar åt skogen, den skjuter man inte mycket för. Men få vi väl utbildat

underbefäl, få vi underbefäl med underofficers och furirsexamen, så skulle vi gå ganska långt, det är jag viss på. Ty jag kan tala om, att de gamla kompanicheferna rent av slogs om, ja, om de inte slogs, så togs de hårt om att få detta underbefäl, ty de visste vad det var värt. Det är också dit, som jag tillsammans med mina partikamrater vill komma, ty kunna vi få ett väl utbildat underbefäl, så kan övningstiden nedsättas till den allra lägsta. Men kom ihåg, mina herrar, tvångsuttagning går inte.

En annan sak gäller inskrivning av de värnpliktiga. Här gå unga värnpliktiga söner till en inskrivningsförrättning som till ett formligt lotteri, den ene skall göra så många dagar, den andre så många, och ingen vet, hur mycket han får. Är detta likhet inför Sveriges rikets lag? Ja, mina herrar, det kan vara betänkliga saker, som vi hålla på att skapa här. Jag vill därför ge en varning, så att vi se oss litet för i detta fall, så att det blir likhet inför lagen så långt ske kan.

Det var dock litet mer jag hade att säga, nämligen om de villkor, som äro inskrivna i övergångsbestämmelserna beträffande underbefäl, som skall indragas. Men jag skall icke vidare gå in härpå i denna debatt, ty det torde kanhända bli tid därtill längre fram.

Herr talman, eftersom bondeförbundets motion, som man hånar, jag kan rent säga ler åt i denna stund, är den enda, som uppfyller de krav, som man med fullt fog kan ställa på rättvisa och sanning i detta fall, så vågar jag trots allt yrka bifall till den reservation, som här är avgiven av herrar Reuterskiöld och Johansson i Kälkebo.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Månsson* i Backa.

Herr **Lindman**: Herr talman! Herr Branting sade nyss i sitt anförande, att det lönade sig väl icke att fortsätta längre med någon saklig debatt i denna fråga. Jag skall instämma i detta med honom och följaktligen underlåta att ingå på någon saklig debatt.

Herr Branting började också med att säga, att han instämde med herr Thorsson liksom han instämde med herr Thorssons anförande i går. Jag fäste mig då vid, att herr Branting följaktligen även instämde med herr Thorsson i det yttrande, i vilket herr Thorsson talade om, att vi icke skulle blåsa upp oss mot storebror, ty så länge vi icke göra det, så undvika vi, att vi få honom på oss. Jag skulle vilja fråga herr Branting och herr Thorsson, vem har någonsin blåst upp sig mot storebror, var har det förekommit? Har det förekommit på något sätt från något håll, som jag representerar, från högerns sida? Jag känner icke det talet, och därmed synes det mig, att åtskilligt av det, som sagts i debatten, också kan förfalla.

Men jag fäste mig vidare vid, att herr Branting talade om, hur frågan blivit avgjord i första kammaren och att någon sammanjämkning icke kan komma till stånd, landet får nu döma. Då vill även jag säga: må landet döma. Men när man talar sedermera i fortsättningen som han gjorde, att första kammaren avlägsnar sig från den verkliga folkstämningen, då, mina herrar, är det alldeles, som man återfallit i de gamla tonerna från den tiden, innan demokratin var genomförd, den demokrati, som herr Branting och andra strävat efter och som vi nu fått. Man talar om detta alldeles som om inte genombrottet hade inträffat och som första kammaren skulle vara tvungen att göra icke ens såsom andra kammaren vill utan såsom herr Branting och socialdemokraterna vilja, och när man ej gör på det sättet, då handlar man mot den verkliga folkmeningen.

Herr talman! Kunna vi icke komma överens om, att med det skiek vi nu ha att välja vår representation låta både den ena och den andra kammaren

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

fälla sitt avgörande såsom de anse riktigast och såsom de känna förenligt med sitt ansvar. Andra kammaren har i sin hand att bestämma lika väl som första kammaren gjort.

Europa står inför tillfrisknandet, det har ljusnat, säger herr Branting. Herr Branting har flera gånger under den sista tiden talat om detta ljusnande, dessa vårfläktar, som kommit. Det är alldeles som han trodde, att därför att det för ögonblicket ser något ljusare ut, så skall det även i fortsättningen ovillkorligen bli på det sättet, och därför tillåter man sig säga gentemot dem, som känna på ett annat sätt, att de måla bara i svart, de se bara mörkt på framtiden, de tänka icke på, att dessa ljusnande tider skola fortsätta i evighet. Det är just den stora skillnaden mellan herr Branting och mig, mellan socialdemokraterna och högern; det är den stora skillnaden, att man på den sidan vill invägga sig i föreställningen, att det icke kan hända någonting, det kan ej komma något krig, därför skola vi gå ned i våra rustningar, ja, t. o. m. avrusta. Jag vill fråga herr Branting, varför avrusta icke andra länder? Nationernas förbund har på sitt program skrivit nedrustning. Herr Branting är ju en arbetande kraft och en mycket intresserad sådan i Nationernas förbund och medlem av dess råd, varför kommer då icke från det hållet någonting om nedrustning, varför dröjer det? Jo, därför att länderna våga ej att nedrusta, men vi i detta lilla landet, vi skola göra det, vi skola gå i spetsen. Varför går t. ex. icke England i spetsen med sin nuvarande socialdemokratiska regering? Varför tager denna ett sådant steg, som nyligen skett i en ökning av fartygsbygget, varför går man fram på den vägen i stället för att invänta den tidpunkt, då Nationernas förbund kommit därhän, att det är berett att inverka på alla länder att gå fram mot en nedrustning?

När den tiden kommer, så skall den svenska högern också gå med, men den vill icke vara med att lystra till det talet, att här aldrig kommer något krig, vilket skulle göra, att vi oskyldiga och menlösa kunna skrida till nedrustning, innan andra länder gjort det. Man vill inte ens tänka sig möjligheten av något krig.

Man vill heller icke från den svenska högerns sida något krig, och hela vår historia under senaste århundradet visar, att vi icke vilja det. Ingen i hela Sveriges rike kan förebrå oss, vilket parti man än tillhör, att vi tala om krig för krigets skull och vilja krig. Vad vi vilja från högerns sida är *icke* krig, men vi vilja vara beredda till försvar, om vi anfallas; och jag hoppas, att den svenska högern länge än och alltjämt skall vara färdig att uttrycka sin starka, otvivelaktiga vilja att vara beredd att försvara Sverige.

Herr Gardell: Herr talman, mina damer och herrar! Då förre försvarsministern herr P. A. Hansson frambar sin försvarsmotion, fingo icke blott gotlänningarna utan även den övriga fosterlandsälskande svenska befolkningen det intrycket, att Sveriges socialdemokraters åsikt var, att Gotland skulle lämnas helt och hållet utan skydd.

Den enhälliga oppositionen från så gott som samtliga partier på och utom Gotland mot denna plan har förmått utskottsmajoriteten att ändra motionens förslag därhän, att Gotland skulle få en liten infanterikår till sitt skydd. Att denna omsvängning måst göras, visar, att motionen tillkommit i ett förhastat ögonblick och endast varit avsedd att tillfredsställa en tillfällig folkmening men icke fosterlandets intressen. Detsamma tror jag vi kunna säga om utskottsfröslaget. Att till Gotland förlägga endast en infanterikår, blotta ön på artilleri och slopa den där befintliga fästningen kan inte leda till annat än att Gotland vid ett eventuellt krig utlämnas till tummelplats för främmande makters krigsstyrkor.

Jag vill framhålla, att för Sveriges säkerhet har Gotland en betydelse lik-

lande Ålands. I fiendehand blir ön för anfall mot Sveriges östersjökust en närbelägen, ypperlig utfallsbas, som t. o. m. blir Åland överlägsen genom sina isfria hamnar och därigenom att den från nära håll flankerar sjöförbindelsen mellan vår flottas båda huvudstationer Stockholm och Karlskrona. Gotland i främmande makts besittning blir en ny pistol riktad mot Sveriges hjärta.

Jag hoppas, att Gotlands försvar tillgodoses på två sätt, att såväl infanteriregementet, Tingstäde fästning och artillerikåren bibehållas som att en flygkår förlägges hit, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Reuterskiöld och Johansson i Kälkebo avgivna reservationen.

Med herr Gardell förenade sig herr *Karlström* i Lummelunda.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag hade icke tänkt uppträda i denna debatt, men jag ville ha antecknad en protest mot den talare på förmiddagen i dag bland Göteborgsbänkens ledamöter, som, ehuru han bär prästkrage, denna symbol för sanning och rättfärdighet, dock icke avhöll sig från att oriktigt framställa sig såsom talesman för majoriteten av Göteborgs befolkning. Men en sådan fullmakt att tala å Göteborgs befolknings vägnar har herr Pehrsson icke och torde näppeligen framdeles få den, vare sig det gäller Älvsborgs fästning eller sammanhanget mellan Göteborgs vapen och den förestående voteeringen.

Häruti instämde herrar *Hedvall*, *Höglund* och *Sjöström*.

Herr Thorsson: Herr talman! Endast ett par minuter! Under mitt anförande i går middag, när jag berörde bondeförbundets motion och det sätt, varpå de tänkte lösa sin underbefälsfråga, så nämnde jag om skattetryckets olika verkningar. Detta har givit flera av kammarens talare anledning att under den fortsatta debatten protestera mer eller mindre indignerat mot det uttalande jag då fällde. Detta har åter föranlett mig att utav stenografen be att få taga del av protokollet, och av den formulering jag givit mitt yttrande måste jag erkänna — och jag gör det villigt — att dessa talare i viss mån haft rätt att rikta en protest mot mig. Då jag överhuvud taget icke vill, att i protokollet skall stå en beskyllning av så allmän karaktär utan att vara åtföljd av en mera djupgående bevisföring för vad som uttalades, än jag kunde prestera på några minuter, så har jag i dagens protokoll velat få intaget, att den formulering jag då gav mitt yttrande, den får icke tolkas så långt som vederbörande talare ha gjort. Anledningen till att jag nämnde detta var, att jag under min statsrådstid tagit del av en omfattande undersökning angående skattetrycket. Av den sammans resultat bibragtes jag den bestämda uppfattningen, att vårt lands jordbrukare bära en mindre skattebördä än vissa andra samhällsgrupper. Men det är uppenbart, att utav detta får man icke draga den slutsatsen, att denna företeelse är grundad på ett hela kåren vidkommande ohederligt sätt att uppgiva sina inkomster. Jag vill sålunda utan omsvep göra denna rättelse. Det skall sedan bli mig kärt att närmare penetrera ifrågavarande spörsmål och vid en senare tidpunkt måhända ha något mera att tillägga beträffande detsamma.

Sedan skall jag be att få taga kammarens uppmärksamhet ett par ögonblick i anspråk för att svara på en fråga, som herr Pehrsson i Göteborg ställde till mig. Jag anser mig så mycket mera skyldig att göra detta, som herr Pehrsson bad att få svaret »utan några slingringar», som han uttryckte sig. Han frågade mig, vad innebörd det hade, att det i utskottsutlåtandet säges, att Älvsborgs fästning skall nedläggas. Jo, det innebär, att Älvsborgs fästning *skall nedläggas utan slingerbultar*. Fästningen skall nedläggas därför att den enligt vår uppfattning inte lämnar ett tillräckligt skydd — det gäller där mera

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

en psykologisk fråga än en försvarsfråga i verklig mening. Fästningen tillkom år 1907, och sedan dess har utvecklingen gått fort på hithörande områden, flygvapnet har tillkommit, en stad, som är befästad är numera icke lika säkert skyddad som den var tidigare. För övrigt förhåller det sig så, att man visserligen under världskriget begått en rad av brott mot gällande regler för krigsföring, att obefästad ort icke utan vidare skall få anfallas, men jag hoppas, att allt eftersom vi åter komma till lugnare förhållanden, ett samhälle, som icke är befäst, skall kunna känna sig lika tryggt som ett samhälle som visserligen har en befästning, men som icke kan skydda sig mot de nya vapen, som numera kan riktas mot detsamma.

Jag vill även i ett annat avseende replikera herr Pehrsson i vad det rörde utskottets förslag att stryka pastorerna vid truppförbanden. Han anförde att det skulle ställa sig besvärligt, när truppförbanden komme ut i krig, att då inga prästerliga befattningshavare funnes. Det vill emellertid förefalla mig, som om ingenting hindrade att man, även om icke några prästerliga befattningar av detta slag finnas under fredstid, ordnade det så, att det bleve dylika befattningar i fält. Man kan väl mobilisera präster lika bra som man kan mobilisera andra syndare — den saken tror jag reder sig ganska lätt.

Slutligen frågade mig herr Lindman, om jag kunde säga, vem som i vårt land hade uppblåst sig mot »storebror». Ja, jag uttryckte mig så i går, att det kunde hända, att om vi läte bli att uppblåsa oss så förskräckligt, så skulle det vara mindre besvärligt för oss. Detta var naturligtvis en bild, varmed jag ville fästa uppmärksamheten på, att en liten nation kan genom sitt eget uppträdande åstadkomma otrevligheter för sig själv. När jag talade om »lillebror» och »storebror», så tänkte jag icke precis på vad som skett under den allra sista tiden, utan jag tänkte på det förhållandet, att varje gång vi haft uppe försvarsfrågan till diskussion här i landet, så har alltid argumentationen från vissa håll förts ungefär i den riktningen, att där borta i öster eller någon annanstädes finns ett folk, som är av sådant skrot och korn, att vi för att överhuvud taget kunna behålla livet måste i vartenda ögonblick stå rustade intill tändarna för att bevara oss mot detta folks onda anslag. Det var ett stilla inlägg mot sådana talesätt, herr Lindman, som jag ville göra genom min anmodan till »lillebror» att uppträda på ett sådant sätt, att han icke i onödan förargade »storebror».

Herr Lindman slutade sitt tal med en, som jag tror, mycket övertygande förklaring, att högern vill försvara detta land. Ja, herr Lindman, jag räknar mig visserligen icke till högern, men jag vill också vara med om att försvara detta land. Men eftersom icke vare sig herr Lindman eller jag ensamma kunna uträtta så synnerligen mycket härvidlag, utan måste ha andra med oss, så är det min uppfattning, att man bör vidtaga en hel rad åtgärder, som i och för sig ha social betoning, men som till sina verkningar kunna bidra till ett utomordentligt gott försvar. Det är kanske från dessa utgångspunkter, som vi se så olika på tingen, när det gäller frågan om att anstränga statskassan för att skapa fram den rätta och sanna försvarsviljan.

Herr talman, jag har intet annat yrkande att göra än om bifall.

Hans excellens herr statsministern **Trygger**: Herr talman! Endast några ord! Jag skall först be att få rätta några uttalanden, som vissa medlemmar av kammaren gjort.

Närmast är det fråga om ett uttalande av herr Hansson. I dagens Socialdemokrat står det såsom rubrik över en del av hans yttrande: »Statsministerns uppfattning icke synnerligen stadgad.» Detta påstående stödes därpå, att herr Hansson mot mig gjorde gällande, att jag i går talade om att den jäsningsprocess, som för närvarande pågår i världen, helt plötsligt skulle kunna

leda till att det jäste över, under det att jag i mitt anförande på Auditorium skulle ha sagt, att det gällde att ikläda sig en rustning, som man förmådde bära under en sannolikt lång tid, och att jag sålunda visade mig anse faran först komma att inträda vid en från det närvarande avlägsen tidpunkt. Jag är övertygad om, att herr Hanssons yttrande beror på en missuppfattning. När jag hållit mitt anförande på Auditorium, återgavs det i Socialdemokraten i denna del just på det sätt, som herr Hansson återgav det i går, men detta strider absolut mot vad jag yttrade. För att bestyrka detta, skall jag här läsa upp mitt manuskript i förevarande del: »Man bör emellertid icke glömma», sade jag, »att det nu icke gäller att ordna försvaret för att såsom 1914 möta en alldeles överhängande fara — åtminstone för mig, som biträdde 1914 års beslut, framstod faran såsom överhängande sedan flera år — utan nu gäller det att ikläda sig en rustning, som man förmår bära under den sannolikt långa tid, under vilken den osäkra, ovissa och därmed farliga världssituationen *plötsligt* kan utlösa sig i en akut fara för våra intressen, ja kanske för vår tillvaro.» Det är sålunda alldeles uppenbart, att jag i bägge fallen uttalat mig på samma sätt — det ligger i ordet »*plötsligt*»: denna fara kan komma när som helst under en lång period; jag kan icke säga, om den kommer i dag eller i morgon eller om några år.

Sedan var det ett annat misstag, som herr Thorsson i sitt anförande gjorde sig skyldig till i går och som jag sett i ett referat i Socialdemokraten. Jag tillät mig beklaga, att utskottet hade skjutit åt sidan den kungl. propositionen och i stället lagt till grund för sin behandling av ärendet en enskild motion, och jag tillät mig förklara, att under de 31 riksdagar, som jag före denna bevisat, jag icke kände något fall, där detta ägt rum. Härpå svarade herr Thorsson, att det var icke länge sedan samma sak skedde. Det står i tidningen: »År 1920 framlade Kungl. Maj:t ett förslag till ny skattelagstiftning. Det särskilda utskott, som behandlade förslaget och där herr Trygger för övrigt var vice ordförande, beslöt att till grund för sitt utlåtande lägga icke det kungl. förslaget utan en enskild motion.» Detta herr Thorssons uttalande är icke riktigt, och det skall jag be att få visa. År 1920 hade Kungl. Maj:t framlagt förslag till en lag om kommunalskatt. Vidare var det från högern väckt förslag till lag i samma ämne. Därjämte förelåg en liberal motion, som gick ut på att man skulle begränsa sig till särskilda ändringar i gällande författningar och låta dem provisoriskt gälla för att sedan utreda saken ytterligare, såsom också skett. Detta ärende behandlades på följande sätt. Den 23 mars överlämnades från chefen för finansdepartementet en promemoria; den 9 april hölls föredrag över kommunalskattefrågan; den 15 april förekom debatt över principerna härvidlag; den 16 april fortsattes denna debatt; den 19, 20, 22, 26, 27 och 29 april pågingo principdebatterna och hölls föredrag m. m.; den 3 maj likaledes; den 4 maj tillsattes en delegation för handläggning av vissa speciella frågor o. s. v. Sålunda: behandlingen av denna fråga började den 23 mars och så långt hade man kommit den 4 maj. Den 6 maj heter det i protokollet: Sedan principdebatten om kommunalskatteförslaget förklarats avslutad, bestämdes, att samtliga beslut tillsvidare skulle anses som preliminära. »Därefter enades utskottet om, att tillsvidare såsom grund för blivande sådana preliminära beslut skulle läggas den förutsättningen, att man närmast tänkte sig en *provisorisk* lösning av kommunalskattefrågan.» — Jag hör, att det är votering i första kammaren, och kanske jag får be att få fortsätta längre fram, ifall debatten då icke är avslutad.

Herr Olsson i Ramsta! Herr talman! Med den utgång voteringen i förvarsfrågan fått i första kammaren är det tydligt, att utsikterna till lösning av frågan vid innevarande års riksdag äro mycket små. Jag har biträtt herr

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvars-
väsändets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Roséns reservation i den förhoppningen, att denna linje skulle kunna bli en samlingslinje, som omfattade flertalet av riksdagens ledamöter och sålunda också den stora massan av Sveriges folk såsom en lösning av försvarsfrågan. Men jag markerade också, genom instämmande i herr Hamrins anförande i går, att jag för min del ansåg, att dit var det längsta man kunde gå. Jag har nämligen den åsikten, att om orostillståndet i världen skall kunna undergå någon avspänning, så måste nedrustning ske av arméorganisationerna på alla håll. Sverige har under mer än 100 års tid njutit fredens välsignelser, och vi ha under ganska kritiska förhållanden hållit oss utanför kriget — jag påminner om händelserna under år 1905. Sverige, som är ett kulturland och som har ett synnerligen gynnsamt läge i jämförelse med stormakterna och i förhållande till de stora oroshärdarna, bör, synes det mig, kunna gå i spetsen härvidlag och visa vägen för den övriga världen. Herr Roséns förslag medför ett kraftigt steg på nedrustningens väg, men måste ändå anses skapa en arméorganisation, tillräckligt stark för att trygga och värna landets neutralitet, liksom den, efter vad några talare i går ha anmärkt, även skulle bli så kraftig, att den kunde användas till värn, om vi mot förmodan skulle bli angripna av några fiender.

Jag finner sålunda, att jag i och för sig med gott samvete kan lämna min röst till förmån för herr Roséns reservation. Men som saken nu ligger, är det alldeles tydligt, att om vi skola få fram denna ståndpunkt, måste beslutet här i kammaren gå efter den socialdemokratiska linjen, och i detta *sammanjämkningssyfte* och i förhoppning om att sålunda få till stånd ett beslut, varigenom en lösning av försvarsfrågan skulle kunna ske vid denna riksdag, kommer jag, herr talman, att lämna min röst för utskottets förslag.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Då ödet har skickat det så, att jag, på grund av omständigheter som kammaren känner till (statsministerns utkallande), får tillfälle göra en replik — jag skulle annars icke besvarat kammaren än en gång — skall jag be att få konstatera, att när jag av utskottets ordförande begärde svar, »utan slingringar», på min fråga, vad det betydde, att Älvsborgs fästning skulle läggas ned, så svarade mig herr Thorsson — jag var ute, men kom efterskickad i samma ögonblick han svarade — att det betydde, att den *skulle* läggas ned. Detta kallar jag slingringar. Jag frågade: betyder det, att fästningen skall raseras eller betyder det, att den skall uppehållas eller endast så småningom få förfalla? Svaret efterlyser jag fortfarande, hur besvärande det än kan vara för utskottsmajoriteten, att lämna den upplysning, som jag begärt. Jag önskar fortfarande, att vi göteborgare få svar på denna fråga.

Vidare skall jag tillåta mig att helt kort och enkelt säga, att det berör mig smärtsamt — och det skall säkert ge ett eko ut över landet — att i en fråga, som dock för många är en hjärtefråga, herr Thorsson icke har att komma med annat svar på mina anmärkningar än med ovärdigt gyckel.

Hans excellens herr statsministern **Trygger**: Herr talman! Jag skall be att få tacka herr talmannen och kammaren för att jag fick avbryta mitt anförande.

Det var visserligen icke någon konstitutionell konflikt utan en pliktkonflikt mellan min skyldighet som minister och min skyldighet såsom medlem av första kammaren.

Jag fortsätter, där jag nyss slutade. Jag nämnde, att utskottet den 6 maj enades om att tills vidare såsom grund för preliminära beslut skulle läggas den förutsättning, att man närmast tänkte sig en provisorisk lösning

av kommunalskattefrågan, d. v. s. *hela* utskottet syntes vara ense om, att principdebatten givit det resultat, att man icke komme att få några definitiva skattelagar. Vidare beslöts att man skulle i de gällande författningarna inarbeta de bestämmelser, som kunde anses lämpliga, och därvidlag tog man ur den kungl. propositionen åtskilliga bestämmelser, som blevo av utskottet godkända. Med andra ord: i detta fall var det, så som ärendet låg, alldeles omöjligt att handla på annat sätt än som utskottet gjorde.

Jag skall nu bedja att få säga några ord i anledning av det yttrande, som herr Branting hade. Herr Branting talade om, att första kammarens beslut tillkommit genom en »ohelig allians». Jag blev något tveksam om vad detta verkligen skulle betyda, ty såvitt jag sedan gammalt har mig bekant, har herr Branting aldrig varit någon vän av den s. k. »Heliga Alliansen». Emellertid var väl meningen icke att säga en komplimang, utan det var utan tvivel herr Brantings avsikt att uttala ett visst klander, och då förvånade det mig, att herr Branting särskilt nämnde, att herr Winberg varit med i den oheliga alliansen. Detta var mig en fullkomlig överraskning. Men naturligtvis, ifall herr Winberg vill rösta på ett visst sätt, står det honom fritt; det förvånar mig blott att särskilt från chefen för det socialdemokratiska partiet få höra ett uttalande, att det är så förskräckligt att i någon som helst fråga gå tillsammans med medlemmarna i det kommunistiska partiet. Jag trodde, att man därvidlag i hans parti var ganska tolerant.

Vad nu själva sakfrågan beträffar, denna stora viktiga fråga, fäste herr Branting uppmärksamheten på, att det nu börjar att ljusna i världen, därför att utsikterna till en överenskommelse mellan Frankrike och Tyskland i detta ögonblick äro större än vad de voro för några månader sedan. Ja, det är alldeles riktigt, jag har också i mitt yttrande i går fäst uppmärksamheten på denna sak. Jag gjorde emellertid också gällande, att omständigheter funnos, som i alla fall med avseende på denna fråga kunde göra, att man icke borde glädja sig alltför tidigt. Å andra sidan finns det nu, fränsett detta, så många andra omständigheter i världen, som f. n. ge anledning till oro och som följaktligen böra vara en anledning för oss att icke utan vidare kasta bort vårt försvar utan vara försvarsberedda, ifall situationen skulle bli allvarlig. Herr Branting var nog vänlig att erkänna — jag visste ju för övrigt redan förut, att han var av den uppfattningen — att regeringen verkligen är besjälad av samförståndstanken. Men han ansåg, att regeringen varit alltför tveksam och alltför rädd för att med avseende på försvarsfrågan taga det stora steg, som överensstämmade med folkviljan och som, från hans synpunkt, skulle innebära ett godkännande av utskottets förslag. Jag tror, att det är ganska svårt att säga vad som är folkets vilja. I den punkten går vår uppfattning isär. Men i ett avseende vet jag dock bestämt, att vårt folk eller åtminstone den allra största delen av vårt folk har en bestämd vilja, och det är, att folket vill, att vår säkerhet skall vara skyddad så mycket som det är möjligt. Den ärade talaren nämnde, att nästa krig skulle innebära en oöverskådlig olycka. Det yttrandet har redan en annan talare tagit fasta på, och för min del vill jag på det livligaste instämma i denna uppfattning, men jag vill underställa den ärade talaren, huruvida icke just ett medel att förekomma denna stora olycka är, att de stater, som äro besjälade av intresse för fred och rätt, icke ställa sig försvarslösa.

Slutligen påstods det, att vi icke finge känna oss bundna av tanken, att kriget vore nödvändigt. Ja, det är alldeles riktigt, men jag för min del känner mig för visso icke bunden av en sådan olycklig tanke. Skulle vi vara bundna av den tanken, att kriget vore något nödvändigt, då skulle vi förslappas i våra strävanden att förekomma kriget och att nå ett tillstånd i världen, då fred och rätt härska. Men i den punkten vågar jag påstå, att jag,

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

likaväl som min ärade vän herr Branting, har fullt klart för mig, att det är vår ovillkorliga plikt att arbeta för rätt och rättfärdighet icke blott emellan enskilda inom staterna utan även mellan staterna själva. Vi vilja freden, men det är en sak, som vi sätta ett oerhört värde på, ja, ett än större värde på, och det är, att när den tid kommer, då freden och rätten kunna sägas ha blivit härskande i vår värld, Sveriges gamla rike skall ha kvar sitt oberoende och sin självständighet.

Herr Sköld: Herr talman! Jag hade icke tänkt att taga till orda i denna fråga, och jag tänker icke heller yttra mig i själva sakfrågan. Jag har begärt ordet med anledning av den replik, som hans excellens herr statsministern riktat mot herr Thorsson beträffande herr Thorssons framställning av behandlingen av 1920 års kommunalskatteproposition. Hans excellens statsministern yttrade, att herr Thorssons framställning var absolut oriktig. Jag fann detta uttryck så pass upprörande, att jag icke kan underlåta att inför kammaren giva en framställning, såväl av kommunalskattepropositionens behandling av andra särskilda utskottet år 1920 som av den kungl. propositionens om försvarsfrågans ordnande behandling vid nuvarande års riksdag av detta års särskilda utskott nr 2.

Hans excellens herr statsministern gjorde här ett kort utdrag ur kommunalskatteutskottets protokoll. Framställningen var riktig utom i två punkter. Den var icke riktig beträffande tolkningen av det i fjärde paragrafen protokollförda beslutet om den provisoriska karaktären såsom grundförutsättning. Vidare var statsministerns redogörelse icke fullständig, ity att statsministern icke redogjorde för innehållet i nästföljande femte paragraf.

Hans excellens talade om, att den och den dagen kom det en promemoria, den och den dagen började principdebatten, den och den dagen tillsattes delegationer, då och då hölls föredrag, och så kom hans excellens till det beslut, för vars innehåll hans excellens nyss närmare redogjorde. Beslutet innebar 1) att utskottets beslut skulle vara preliminära och 2) att till grund för blivande preliminära beslut skulle läggas den förutsättningen att kommunalskattefrågans lösning närmast skulle bli provisorisk. Detta beslut har hans excellens herr statsministern nu försökt att giva den tolkning, att beslutet innebar, att principdebatten givit till resultat, att man icke skulle antaga nya skattelagar utan i stället verkställa omarbetningar av de gamla, varjämte statsministern särskilt framhöll, att man slutligen ur den kungl. propositionen tog väsentliga delar. Med detta beslut förhöll det sig i verkligheten så, som jag tror att varje ledamot och suppleant av ifrågavarande särskilda utskott kan intyga, att man enade sig om, att den lagstiftning, som skulle ske, icke skulle få definitiv karaktär utan skulle bli provisorisk d. v. s. gälla endast under vissa år.

I beslutet inlades visserligen från herrar Tryggers, Edéns och de övriga personers sida, som tillsammans med dem slutligen bildade utskottets majoritet, utan tvivel, att följden av beslutet skulle bli att det beskattningssystem, de hade i tankarna, skulle införas. Vi socialdemokrater åter inlade i beslutet den innebörden, att beslutet skulle leda till, att den kungl. propositionen skulle bifallas och de däri föreslagna bestämmelserna antagas att gälla för vissa år. Detta kan vem som helst inhämta av den reservation, som socialdemokraterna avgåvo.

Beslutet hade alltså i realiteten icke den innebörden, att de gamla skattelagarna, med vissa omarbetningar, fortfarande skulle gälla och att således nya skattelagar icke skulle införas, utan beslutet gällde helt enkelt endast den tilltänkta nya lagstiftningens giltighetstid.

Därefter förfor man, i enlighet med femte paragrafen, precis som i detta års försvarsutskott. Förslag framställdes beträffande olika punkter. Från socialdemokraternas sida framställdes sålunda förslag om bifall till den kungl. propositionen, av herr Petré om bifall till den liberala partimotionen o. s. v. Herr

Petréns yrkande hade den formen, att han hemställde om godkännande av principen om bibehållande av fastighetsskatten som en garanti- eller minimiskatt. Huvudvoteringen utföll så, att herr Petréns förslag bifölls. Alltså hade här i verkligheten den liberala motionen bifallits såsom grundval för utskottets fortsatta arbete.

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

Låt mig nu ett ögonblick redogöra för gången av arbetet inom försvarsutskottet. Propositionen kom, föredrag höllos, principdebatten ägde rum och därefter beslöt man, att utskottets beslut skulle vara preliminära. Sedan framställdes, på samma sätt som i kommunalskatteutskottet, förslag om bifall till den ena eller andra motionen resp., i huvudsak, till den kungl. propositionen. I voteringen segrade därpå den socialdemokratiska motionen. Jag måste för min del säga, att man skall vara synnerligen fin i sin analys, om man skall kunna upptäcka någon reell skillnad mellan kommunalskattefrågans och försvarsfrågans behandlingssätt i vederbörande utskott. Hans excellens herr statsministern sade, att man vid behandlingen av kommunalskattefrågan icke haft annan utväg än att förfara på sätt skett. Jag förstår icke vad statsministern därmed menade, såvida han icke menade, att det fanns majoritet för en annan uppfattning än den, som kom till uttryck i den kungl. propositionen och att således den kungl. propositionen icke kunde vinna utskottets bifall. Förhållandet var sålunda i grund och botten detsamma med försvarspropositionen, som med den kungl. propositionen i kommunalskattefrågan. I försvarsutskottet fanns icke majoritet för bifall till den kungl. propositionen, och därför kunde denna proposition heller icke rimligen läggas till grund för utskottets hemställan.

Jag vill sluta med att säga, att jag icke tror det är rätt av herr statsministern att påstå, att nu förevarande kungl. proposition behandlats på särskilt oförmånligt sätt. Propositionen har behandlats med precis samma hänsyn som den statsministern själv varit med om att visa vid behandlingen av en annan proposition.

Herr **Månsson** i Hagaström: Det förvånar mig att kammaren har så bråttom. De skratta mindre och mumla mindre, som på 10 år för den här dumhetens skull offrat 1,854 miljoner till den här historien. Skall det vara så i Sveriges riksdag, att bara en och annan framskjuten medlem av styrelsen skall ha talan här? Är icke herr Herou eller Fabian Månsson lika mycket representant för en viss mängd valmän, som någonsin herr Trygger och Per Albin Hansson eller några andra? Vad är det för nya fasoner att det på det viset inte bara är i Sveriges politik man söker införa sådana här saker, att riksdagen själv blir våldtagen genom en ansvarslös agitation, utan riksdagen själv skäms inte att gå dessa oansvariga agitatorer till mötes genom våldtäkt på sina egna medlemmar. Är det sanning, att det här gäller en folkets hjärtefråga, en viktig fråga, en landets livsfråga, då böra väl kammarens medlemmar ha tid att höra på; och vill ni gå hem och lägga er, så kan ni ajournera tills i morgon och köra vidare då eller också om måndag.

Egentligen borde här hela den gamla bedrägerihistorien från 1912, 1913 och 1914 passera revy i ett par tre dagars debatter, och de debatterna borde vara ganska ingående och spikas upp i alla kommunalrum här i landet. Så borde man egentligen behandla denna fråga och icke som kammaren tenderar att, framförest av några bossar, hantera den.

Jag skall, innan nu klubban faller och voteringen försiggår, taga mig friheten, när ingen gjort det, att verkligen erinra om, huru hela denna försvarsform kom till. Jag behöver icke bli mångordig, ty de flesta av er minns det. Ni minns hela denna hets om hur Sverige var i fara, ni minns de anföranden, som höllos av herr Lindman, vilka säkert etsat sig in i mångas medvetande, de anföranden, som höllos från denna talarstol 1913 och som sedermera upprepades i viss mån under 1914 års första riksdag vid remiss-

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

debatten. Ni minns hela denna apparat, som i samband härmed igångsattes, kvinnopetitioner, bondetåget, pansarbåtsinsamlingen, hela denna hets, som pågick med Sven Hedins båda skrämselbroschyrer; och det resulterade i, som ni vet, en B-riksdag, där det pålades landet så många bördor — jag har nu i eftermiddag summerat tillsammans dem för de här tio åren och de uppgå till 1,851 miljoner, eller 185 miljoner i genomsnitt per år under dessa tio år. Vad ha vi fått för dem? Vad kunde vi ha fått för dem? Ett land som vårt, som visserligen inte har varit så karaktärsfast och starkt och livsdugligt att det har varit med och slagit kullerbyttan i kriget och alldeles ruinerat sig, men som trots allt är ett ganska fattigt land, ett land som herr Lindman själv måste erkänna gjort sig skyldigt till att hugga åtskilliga miljoner kubikfot virke i överavverkning av skogarna, så att det kan vara fråga om att avsevärd avknappning på detta kapital skett och sker och att en hundraårig hungersperiod och svält hotar, ett land, som väl behöver dessa 1.800 miljoner till skogsplanteringar, till grundande av nya jordbrukarhem, till utdikning och till allehanda kulturella företag. I stället skall man nu illfänas bortan på lägerplatserna till ingen världens nytta att tala om.

Frågan är nu — och den vill jag föra fram innan vi gå till votering — vad ha vi haft för nytta av detta, vad har avsikten varit med detta? När jag för ett par dagar sedan läste om herr Lindmans tal, så baxnade jag över att där finna en hel del synpunkter, som tyda på att herr Lindman på förhand var underrättad om vad som komma skulle, och detta så mycket säkrare, som jag hört från säkert håll, att en annan mycket framskjuten agitator var den gången så väl underrättad, att han nära nog på kvartalet kunde säga, när kriget skulle komma. Vad ha vi haft för nytta av det här? Det var väl tur att genom den Staaftiska ministären och dess utredningar frågan sköts en smula framåt, så att vi fingo denna härordning först 1914. Ingen skall numera övertyga mig om motsatsen till att, om det varit 1910 vi fått denna härordning, då hade det varit här som ute i Europa, det hade icke funnits här i detta land en enda man mellan 27 och 35 år som varit levande eller som varit helbrägd; det hade varit här som där ute, att vår valuta, den hade man nog icke behövt klaga över att den var för hög; vårt land hade varit ruinerat och ödelagt för många människoåldrar framåt. Den sakkunskap, som icke blygdes för att under återopande av sin oöverträffliga insikt strejka sig till det vapen och den befordran den ville ha, som förklarade att undervattensbåtar och jagare voro fullkomligt odugliga, om det icke följde pansarbåtar med som vaktade och hjälpte dem, den sakkunskapen den se vi än i dag, precis som då med samma later, med tummarna i västfickorna, bred som om den hade solen i ena fickan och månen i den andra och all visdom i huvudet. Och så har kriget så grundligt desavouerat dem, som man någonsin kunnat tänka sig. Jag skall icke gå in på några detaljer i den här saken, som nu för resten är för alla välbekant, utan jag har bara velat erinra om den. Och detta är dock icke det värsta; det värsta är att denna sakkunskap var orienterad åt ett håll, som jag icke ens vill nämna, men var det låg, det sågo vi i den agitation, som denna sakkunskap och dess talrör och pennor utvecklade i Nya Sveriges otaliga artiklar, i de aktivistiska skrifter, som kommo av skilda slag, där såg man vart denna s. k. sakkunskap tenderade. Och ännu 1917 hade man tillfälle att träffa sådana sakkunniga, som lallade om — jag vill icke säga talade — utan som lallade om att nu, när de andra voro utpumpade, nu var vår fattiga soldat tre gånger så mycket värd, som då kriget började. Sådana fullständiga dårar och ovederhäftiga varelser var det, som ansågo sig besitta sakkunskapen i landet, hur det skulle skötas och hur man skulle hantera armén och flottan, att de ännu, då kriget pågått i tre år och när de krigsförande voro utpumpade, ansågo, att vi fortfarande skulle

blanda oss i världskriget, och ansågo, att det var det största brott, att vi icke gjorde det.

Jag vill icke besvara med några citat, om jag kan slippa det; jag har annars fyra helark renskrivna från den tidens agitation, men jag skall icke vid denna sena timme besvara med att läsa upp dem, trots det att jag anser, att det icke vore något att taga hänsyn till, om det blir en halv timme tidigare eller senare, som vi avgöra den här saken. Det är att hoppas, att om vi icke ha lärt någonting — och det se vi på första kammaren att den icke har gjort — så ha dock de, som varit med i kriget, lärt en hel del. Vi ha helt nyligen — jag vill bara be att få erinra om det — hört ett anförande från denna talarstol som hölls av en man, som torde känna denna sak bättre än någon i kammaren. Men fränsett detta och vad Nationernas förbund och andra som arbeta för freden kunna åstadkomma i världen, så torde kriget ha åstadkommit en omsvängning i sinnena hos massorna, så att de ha icke mer det där förtroendet för sakkunskapen; det går icke längre att dyvla i dem vad som helst, som man kunde för tio år sedan. Vi hade för några månader sedan besök av en man, som hade erfarenhet på krigets område, som varit mer eller mindre ledande i icke mindre än åtta krig och som således begriper den saken, sir Jan Hamilton, den engelske generalen. Han hade den uppfattningen, att i nästa krig kommer det icke så mycket att bero på infanteri och icke heller på kavalleri, nästa krig kommer näppeligen att bli den stora folkslaktning, som detta krig varit. Ty i nästa krig, då kommer man att direkt uppsöka de fientliga huvudstäderna och vända sig mot dem, som äro de verkliga fienderna: tidningarna, som hetsa folket och fördärva människorna så ohyggligt, de regerande partiernas bossar och regeringspersonerna, som för att flyta och hålla sig uppe hålla det hela i gång. Det torde bli så, att, när ett krig utbryter mellan två stater, så avgöres kriget bäst och fortast, om man vänder sig mot dem, som verkligen äro de skyldiga, och icke mot de oskyldiga offren. Men det torde också vara nödvändigt och ha ingått i massornas medvetande, i varje fall i de länder där man varit med ute i kriget, att var och en som är medborgare i ett land är ansvarig för hur landet styres, att det är sanning i satsen, att varje land har den regering, som det förtjänar. Jag har mången gång sagt, att Tysklands arbetare och även Frankrikes voro själva orsaken till kriget. När vi en månad kunde se det ömkliga skådespelet att, medan huvudstädernas gator böljade av borgare och löst slödder och pack, som icke hade en aning om staters styrelse, utan bara väntade på att tjäna miljoner på leveranser, så kunde hundratusental arbetare sitta i lokaler och skriva resolutioner om kriget, resolutioner, som gingo förbi huvudena på denna pöbel på gatorna, när det varit dessa arbetares skyldighet att gå ned på gatorna och slå in huvudena på dessa idioter. Jag är övertygad om att de styrande i framtiden komma att i alla länder möta andra toner, när de ha styrt det så, att de ha fört länderna genom sina intriger, sina knep och sin fräckhet ut i olycka. Det kan då bli nödvändigt icke bara att de fientliga staterna lägga vederbörande regeringskvarter under gas för att utrota de styrande, utan även att arbetare och bönder i samhället göra en avlusning då och då och rensa samhället från ohyra.

Jag är nu i kväll tvungen att rösta med socialdemokraternas förslag. Efter allt vad som inträffat sedan världskriget, fick jag icke mina ögon fullt öppna för det rent riksförrädiska och samhällsfarliga i denna försvarsagitation, förrän aktiviststormen bröt ut efter världskriget. Jag vaknade då och har ännu icke somnat in. Jag tror, att ju mindre försvar vi ha, dess säkrare äro vi. Jag måste därför beklaga, att jag är tvungen att rösta för det socialdemokratiska förslaget, men då det icke finns något, som går längre i riktning mot en avskrivning, så måste jag göra det.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr Kilbom: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet, för den händelse det icke meddelats mig — jag var tyvärr icke närvarande i kammaren vid tillfället i fråga — att herr Branting i sitt anförande hade, om också under mycket stark reservation, sökt vältra ansvaret över på det kommunistiska partiet för utgången i första kammaren. Alldeles oavsett att vi icke anse oss vara socialdemokraterna någon som helst redovisning skyldiga för hur vi rösta, icke minst på den grund att socialdemokraterna icke visat någon som helst vilja att skapa en arbetarnas enhetsfront vare sig i denna eller andra frågor, så måste jag göra gällande, att det vore klokare att i en sådan här sak mera bygga på vetande och mindre på tro och hörsägen. Jag ber att till undvikande av en legendbildning, som sannolikt redan är igångsatt för att reparera en sak, som eljest måhända skulle se rätt så dålig ut, meddela, att kommunisterna icke ha något som helst ansvar för utgången i första kammaren, icke något ansvar.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan i nu föredragna delar, 2:o bifall till det av herr Lindman i avseende härå under överläggningen gjorda yrkandet, 3:o) bifall till den av herr Rosén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen i de delar, som svarade mot utskottets nu föredragna förslag, 4:o) bifall till herrar Reuterskiölds och Johanssons i Kälkebo reservation i enahanda delar, 5:o) bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation i enahanda delar, 6:o) bifall till herr Hellbergs reservation i samma delar, 7:o) avslag å utskottets förevarande förslag samt 8:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framstälts av herr Henrikson; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 5:o) angivna nu förklarades hava flertalets mening för sig. Som votering likväl äskades även i fråga om kontrapositionen, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen i denna votering de övriga propositionerna; och fann herr talmannen den under 3:o) angivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl denna herr talmannens uppfattning bestreds genom begäran om votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i den sist begärda voterings antagits den under 7:o) angivna propositionen, nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i voterings om kontraposition i huvudvoterings angående föredragna delar av avdelning I punkten 1 i särskilda utskottets utlåtande nr 1 antager den av herr Rosén m. fl. avgivna reservationen i motsvarande delar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit yrkandet om avslag å utskottets hemställan i nu ifrågavarande delar.

Den omröstning, som anställdes enligt denna voteringsproposition, utföll med 178 ja mot 45 nej, vadan propositionen för voterings om kontrapositionen i huvudvoterings erhöll följande av kammaren godkända lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoterings angående föredragna delar av avdelning I punkten 1 i särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen i motsvarande delar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit herr Roséns m. fl. reservation i motsvarande delar.

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Vid härefter anställd votering enligt sistberörda voteringsproposition avgåvos 149 ja mot 64 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad särskilda utskottet hemställt i föredragna delar av avdelning I punkten 1 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen i motsvarande delar.

Huvudvoteringen utvisade 126 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets förslag i nu förevarande delar.

Mom. a) under rubriken Sjöförsvaret I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen.

Efter föredragning av momentet anförde:

Herr **Thorsson**: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte länge upptaga tiden. Jag hemställer kort och gott om bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindman**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till det förslag, beträffande flottans ersättningsbyggnad, som återfinnes i min reservation del III, sid. 8 och 9.

Herr **Magnusson** i Tumhult: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Under åberopande av vad jag förut anfört beträffande denna punkt, skall jag be att få yrka bifall till det förslag, som innefattas i den av herr Rosén och mig avgivna reservationen.

Herr **Jeppsson**: Herr talman! Under åberopande av det anförande, som jag tidigare hållit i denna fråga, ber jag att få yrka bifall till min motion i vad avser ersättningsbyggandet till flottan.

Herr förste vice talmannen **Nilson**: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa om bifall till den av herr Hellberg avgivna reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder framställda yrkandena, blev utskottets förslag i förevarande moment av kammaren bifallet.

Härpå föredrogs *punkten 2*; och yttrade därvid:

Herr **Thorsson**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr **Lindman**: Herr talman! Genom förbiseende överensstämmer kläm-
men i herr Vennerstens m. fl. reservation icke riktigt med reservanternas ytt-
rande. Utskottet begär nämligen en utredning efter vissa direktiv, medan
reservanterna avse en förutsättningslös sådan. Jag hemställer därför att få
göra det yrkandet, »att Kungl. Maj:t måtte för nästkommande års riksdag
framlägga nytt förslag till förbättrande av underofficerares tjänsteställning».

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under
överläggningen gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid nu skedd föredragning av *punkten 4* anförde:

Herr **Lindman**: Herr talman! Av samma anledning, som jag nämnde under
punkten 2, hemställer jag om bifall till utskottets hemställan med den ändring
att orden »med beaktande av vad utskottet i övrigt anfört» utgå.

Herr **Thorsson**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets för-
slag.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de yr-
kanden, som under överläggningen förekommit, blev utskottets hemställan av
kammaren bifallen.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6 föredrogs nu. Därvid yttrade:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka att riksdagen i anled-
ning av herr Lindhagens m. fl. motion nr 230 och min m. fl. motion nr 355
måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och skyndsamt fram-
läggande inför riksdagen av en plan för militär avrustning och fredsgaran-
tiernas stärkande; varvid samverkan sökes med Norge och Danmark.

Herr **Samuelsson**: Herr talman! I denna punkt skall jag be att få yrka
bifall till den av herr Kilbom väckta motionen, nr 398, om nedläggande av
Bodens fästning.

Herr **Thorsson**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets
förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till
en början given proposition angående mom. 1—7 biföll kammaren vad utskottet
i nämnda moment hemställt.

Vidare framställde herr talmannen propositioner i fråga om mom. 8 och 29,
nämligen dels på bifall till vad utskottet i dessa moment hemställt, dels ock
på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Lindberg under överlägg-
ningen gjorda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava
utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes
likväl av herr Lindberg, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs
följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i avdelning I punkten 6 mom. 8 och 29 i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Lindberg under överläggningen gjorda yrkandet.

Voteringen utvisade 136 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså bifallit vad utskottet i förevarande moment hemställt.

Härefter biföll kammaren på av herr talmannen givna propositioner särskilt beträffande mom. 9—28 och särskilt beträffande mom. 30—59 vad utskottet i dessa moment hemställt.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr **Samuelsson**, som yttrade: Herr talman! Som jag hör, att det är omöjligt att framföra det yrkande jag gjorde om bifall till motionen nr 398. skall jag be att få återtaga mitt yrkande.

På av herr talmannen given proposition biföll kammaren härefter vad utskottet i moment 60 och 61 hemställt.

Avdelningen II. Värnpliktslagen.

Punkten 1.

Utskottets i punkten intagna lagförslag.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningsordningen föredrogs först § 27.

Enligt utskottets förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

§ 27.

1. Utbildningstid för värnpliktiga, uttagna till linjetjänst.

A. Till linjetjänst uttagen värnpliktig, som icke nämnes under B, C eller D i detta moment, är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid infanteriet i sammanlagt etthundrafyrtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om nittio dagar, som tager sin början under andra året, samt

med två repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av fjärde året; dock att

värnpliktig, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt tvåhundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om etthundrafemtio dagar, som tager sin början under andra året, samt

med två repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av fjärde året;

b) vid kavalleriet, artilleriet och ingenjörtrupperna i sammanlagt tvåhundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

med en första tjänstgöring om etthundrafyrtio dagar, som tager sin början vid kavalleriet, fältartilleriet och ingenjörtrupperna under andra året samt vid fästningsartilleriet under första eller andra året, samt

med två repetitionsövningar om trettio dagar före utgången av fjärde året;

c) vid trängtrupperna och intendenturtrupperna i sammanlagt etthundrafyrtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

vid trängtrupperna i trängtjänst:

med en första tjänstgöring om etthundrafemton dagar, som tager sin början under andra året, samt

med en repetitionsövning om tjugufem dagar före utgången av fjärde året,

vid trängtrupperna i biltjänst:

med en första tjänstgöring om etthundrafemton dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om tjugufem dagar före utgången av fjärde året;

vid trängtrupperna i sjukvårdstjänst:

med en första tjänstgöring om nittio dagar, som tager sin början under andra året, samt

med två repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av fjärde året; samt

vid intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om etthundrafemton dagar, som tager sin början under andra året, samt

med en repetitionsövning om tjugufem dagar före utgången av fjärde året; dock att

värnpliktig, som vid trängtrupperna eller intendenturtrupperna uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt tvåhundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

vid trängtrupperna i sjukvårdstjänst:

med en första tjänstgöring om etthundrafemtio dagar, som tager sin början under andra året; samt

med två repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av fjärde året; samt

vid trängtrupperna i trängtjänst och biltjänst ävensom vid intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om etthundrasjuttiofem dagar, som tager sin början under andra året, samt

med en repetitionsövning om tjugufem dagar före utgången av fjärde året;

d) vid kustartilleriet i sammanlagt tvåhundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om etthundrasjuttio dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om trettio dagar, före utgången av fjärde året; samt

e) vid flygvapnet i sammanlagt tvåhundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om etthundrasjuttio dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt med en repetitionsövning om trettio dagar före utgången av fjärde året.

B. Värnpliktig, vilken före tjänstgöringens påbörjande avlagt studentexamen eller erhållit avgångsbetyg från gymnasiet tredje ring vid allmänt läro-

verk eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett kunskapsmått, som, enligt vad Konungen förordnar, skall anses däremot svara, är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

*Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)*

a) vid hären i sammanlagt tvåhundrasextio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om minst tvåhundratrettio dagar, som uppdelas i två tjänstgöringsomgångar, av vilka den ena tager sin början under första året och den andra fullgöres före utgången av fjärde året, samt

med en repetitionsövning före utgången av fjärde året;

b) vid flottan i sammanlagt tvåhundrasextio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras i en följd med början under första eller andra året, samt

c) vid kustartilleriet i sammanlagt tvåhundrasextio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundratrettio dagar, som tager sin början under första året och antingen fullgöres i en följd eller uppdelas på första och andra året, samt

med en repetitionsövning om trettio dagar före utgången av fjärde året; samt

d) vid flygvapnet i sammanlagt tvåhundrasextio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundratrettio dagar, som tager sin början under första året, samt

med en repetitionsövning om trettio dagar före utgången av fjärde året.

C. Värnpliktig, vilken vid inskrivningsförrättning eller hos befälhavaren för det inskrivnings- eller sjöfullföringsområde, vartill den värnpliktige hör, på sätt Konungen närmare förordnar, visar sig äga förutsättningar för utbildning till plutonchef eller motsvarande befattning, må fullgöra sin värnpliktstjänstgöring på sätt under B föreskrives, ändå att han icke avlagt där omförmält kunskapsprov. Har sådan värnpliktig, enligt vad i § 6 mom. 2 sägs, blivit inskriven redan det år, då han fyllde aderton eller nitton år, är han skyldig att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring enligt bestämmelserna under B.

Kan det förutses, att yngling, vilken jämlikt § 6 mom. 3 inskrives redan det år, då han fyller aderton eller nitton år, vid inträdet i värnpliktsåldern kommer att hänföras till värnpliktiga, som under B omförmålas, är han skyldig att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring enligt där meddelade bestämmelser.

D. Idkar värnpliktig, som i punkten B avses, vid någon statens högskola eller annan därmed jämförlig högre läroanstalt studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller maskiningenjör eller eljest i sådana ämnen, att hans insikter kunna vara till särskilt gagn för krigsmakten, eller gör i nämnda punkt avsedd värnpliktig sannolikt, att han kommer att idka sådana studier, må, där hans insikter anses bliva bättre tillgodogjorda genom värnplikts-tjänstgöringens fullgörande i annan ordning än i sagda punkt föreskrives, Konungen förordna, att enligt de närmare bestämmelser, Konungen meddelar, tjänstgöringen skall, med rätt till avbrott under viss tid för studiekursens fullföljande, fullgöras med dels militärutbildning, dels fackutbildning och fack-tjänstgöring. Har ej den värnpliktige före utgången av den tid, under vilken tjänstgöringen fått avbrytas, avlagt de studieprov, Konungen bestämmer, skall den värnpliktige, enligt vad Konungen föreskriver, fullgöra den tjänstgöring, som på grund av bestämmelserna under B åligger honom; och räknas därvid genomgången militärutbildning honom till godo på sätt, Konungen prövar skäligt.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

E. Under A nämnd värnpliktig, som uttagits för utbildning i särskild ordning vid Svea livgarde eller från annat inskrivningsområde än Norrbottens uttagits för utbildning vid Norrbottens regemente, må, på sätt Konungen finner gott förordna, fullgöra honom åliggande första tjänstgöring samt första eller första och andra repetitionsövningarna i en följd med början under första eller andra året.

F. Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum

vid de inom Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län förlagda infanteriregementen under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti, samt

vid övriga infanteriförband under tiden från och med den 11 juli till och med den 9 september.

2. Tjänstgöringstid för värnpliktiga, uttagna till ersättningsreserven.

Till ersättningsreserven uttagen värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid tjänstgöra nedannämnda antal dagar antingen i en följd med början under första eller andra året eller ock med en första och en andra tjänstgöring under de tre första åren, nämligen värnpliktig, som avses i mom. 1 B, tvåhundra dagar, samt annan värnpliktig etthundrafyrtio dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

A. I den omfattning sådant finnes kunna ske, äger Konungen medgiva till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga avkortning av den i mom. 2 föreskrivna tjänstgöringstiden.

B. Marinen tilldelade å sjömanshus inskrivna värnpliktiga, vilka vid inskrivningen varit inmönstrade till sjöfart sex månader eller därutöver, skola, där annat ej föranledes av stadgandet under C här nedan, icke inkallas till tjänstgöring under fredstid.

C. Därest antalet vakanser inom sjömanskåren överstiger tio procent, må enligt bestämmelser, som Konungen meddelar, motsvarande antal av de under B omförmälda värnpliktiga inkallas till högst tvåhundra dagars tjänstgöring under fred, vilken tjänstgöring skall fullgöras i en följd.

D. Enligt de närmare bestämmelser, Konungen meddelar, må till linjetjänst uttagna värnpliktiga, vilka anmäla sig därtill villiga, i nedan angivna omfattning kvarbliva i tjänstgöring utöver den i mom. 1 föreskrivna tid, nämligen:

a) Vid flygvapnet: värnpliktig, som önskar undergå och anses lämplig för utbildning till flygare; samt

b) vid varje avdelning av krigsmakten: värnpliktiga till ett antal motsvarande antalet vakanser inom manskapsbeställningarna därstädes.

E. Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1 eller 2 föreskrives.

Likaledes äger Konungen, där farsot utbrutit vid avdelning av krigsmakten, förordna om därstädes i tjänstgöring varande värnpliktigas kvarhållande så långt tid utöver den föreskrivna tjänstgöringstiden, som finnes nödigt till förebyggande av smittas spridande.

F. Varder fartyg, därå värnpliktig tjänstgör, hindrat att återkomma till Karlskrona krigshamn eller Stockholms örlogsdepå och avmönstras, innan tiden

för den tjänstgöring, till vilken den värnpliktige inkallats, gått till ända, är denne likväl skyldig att tjänstgöra ombord, till dess avmönstring ägt rum. Ersättning för den överskjutande tjänstgöringstiden erhåller den värnpliktige enligt särskilda bestämmelser.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

G. Har värnpliktig under i mom. 1, 2 eller 3 föreskriven tjänstgöring blivit fäld till straff för rymning eller olovligt undanhållande av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete eller omedelbart ådömt fängelsestraff, skall den tid, under vilken han varit rydd eller olovligen undanhållit sig eller hans tjänstgöring sålunda varit avbruten, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. I vad mån den värnpliktige må tillgodoräkna sig fullgjord del av tjänstgöringen, samt i vilken ordning han skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet, bestämmer Konungen.

Värnpliktig jämlikt denna lag åliggande tjänstgöring må icke avbrytas för undergående av förvandlingsstraff för böter.

H. Huruvida och i vad mån värnpliktig må såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig tid, varunder han på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen ej kan antagas hava varit orsak, icke kunnat deltaga i tjänstgöringen, därom förordnar Konungen.

I. Beträffande värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, är särskilt stadgat.

I herr Vennerstens m. fl. ovanberörda reservation, till vilken herr Lindman uti sin reservation anslutit sig, hade föreslagits, att åt paragrafen skulle givas denna avfattning:

§ 27.

1. Utbildningstid för värnpliktiga, uttagna till linjetjänst.

Avdelningarna A och B föreslås erhålla nedanstående lydelse.

A. Till linjetjänst uttagen värnpliktig, som icke nämnes under B, C eller D i detta moment, är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid infanteriet i sammanlagt etthundranittiofem dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om etthundratjugu dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av sjätte året; dock att

värnpliktig, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundrafemtio dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av sjätte året;

b) vid kavalleriet i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundrafemtio dagar, som tager sin början under första året, samt

med två repetitionsövningar om trettiofem dagar före utgången av sjätte året;

c) vid artilleriet i sammanlagt tvåhundrafyrtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

med en första tjänstgöring om etthundratrettiofem dagar, som tager sin början vid fältartilleriet under andra året och vid fästningsartilleriet under första eller andra året, samt
med tre repetitionsövningar om trettiofem dagar före utgången av sjätte året; dock att

värnpliktig, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras: med en första tjänstgöring om tvåhundratrettio dagar, som tager sin början under första eller andra året; samt

med två repetitionsövningar om trettiofem dagar före utgången av sjätte året;

d) vid ingenjörtrupperna i sammanlagt tvåhundrafyrtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om etthundratrettiofem dagar, som tager sin början under andra året; samt

med tre repetitionsövningar om trettiofem dagar före utgången av sjätte året; dock att

värnpliktig, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundratrettio dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitionsövningar om trettiofem dagar före utgången av sjätte året;

e) vid trängtrupperna och intendenturtrupperna i sammanlagt etthundranittiofem dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

vid trängtrupperna i trängtjänst och sjukvårdstjänst:

med en första tjänstgöring om etthundratjugu dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av sjätte året;

vid trängtrupperna i biltjänst:

med en första tjänstgöring om etthundrasjuttio dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om tjugufem dagar före utgången av femte året; samt

vid intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om etthundratjugu dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av sjätte året; dock att

värnpliktig, som vid trängtrupperna eller intendenturtrupperna uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundrafemtio dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitionsövningar om tjugufem dagar före utgången av sjätte året;

f) vid flottan i sammanlagt trehundrafemtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras i en följd med början under första eller andra året;

g) vid kustartilleriet i sammanlagt tvåhundrafyrtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundrafem dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om trettiofem dagar före utgången av femte året; dock att

värnpliktig, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackman, skall tjänstgöra i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundrasextiofem dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om trettiofem dagar före utgången av femte året; samt

h) vid flygvapnet i sammanlagt trehundrafemtio dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om trehundrafemton dagar, som tager sin början under första året, samt

med en repetitionsövning om trettiofem dagar under tredje året.

B. Värnpliktig, vilken före tjänstgöringens påbörjande avlagt studentexamen eller erhållit avgångsbetyg från gymnasiet tredje ring vid allmänt läroverk eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett kunskapsmätt, som, enligt vad Konungen förordnar, skall anses däremot svara, eller som vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller maskinistexamen av första eller andra klass, är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid hären i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om minst tvåhundrasextiofem dagar, som tager sin början under första året och antingen fullgöres i en följd eller uppdelas på första och andra året, samt

med en repetitionsövning före utgången av femte året;

b) vid marinen i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

vid flottan i en följd med början under första eller andra året, och

vid kustartilleriet med en första tjänstgöring om tvåhundrasextiofem dagar, som tager sin början under första året och antingen fullgöres i en följd eller uppdelas på första och andra året, samt

med en repetitionsövning om trettiofem dagar före utgången av femte året; samt

c) vid flygvapnet i sammanlagt trehundra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om tvåhundrasextiofem dagar, som tager sin början under första året, samt

med en repetitionsövning om trettiofem dagar under tredje året.

Vidare hade herrar *Reuterskiöld* och *Johansson* i Kälkebo uti sin reservation föreslagit, bland annat, att § 27 måtte i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

§ 27.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Vapenför värnpliktig, som, på sätt Konungen närmare förordnar, visar sig vara i besittning av viss skjutskicklighet, äger åtnjuta 10 dagars avkortning av den i mom. 1 föreskrivna tjänstgöringstiden vid tidpunkt under utbildningen, som härför på sätt Konungen bestämmer prövas lämplig.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr Thorsson: Herr talman! Med åberopande av den under den föregående punkten förda diskussionen hemställer jag om bifall till § 27 med den formulering, som finnes i utskottets förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Med åberopande av de anföranden jag haft vid den allmänna debatten ber jag härmed att få yrka bifall till § 27 i överensstämmelse med den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hamrin: Herr talman! På grund av det beslut, som förut fattats av kammaren, tillåter jag mig anhålla om att få biträda det yrkande som framställts av herr Thorsson.

Herr Johansson i Kälkebo: Herr talman! Jag tillåter mig yrka, att det tredje stycket av mom. a) måtte få den lydelse, som är angiven i herr Reuter-skiölds och min reservation, nämligen: »med två repetitionsövningar om 25 dagar före utgången av tredje året.» — Utskottet har här sagt »utgången av fjärde året».

Då jag anser, att det för de värnpliktiga är av mycket stor betydelse att få utföra dessa repetitionsövningar under den kortare tidsrymd, som innebäres i nämnda reservation, skall jag be att detta stycke i paragrafen måtte få den av oss reseranter påyrkade lydelsen.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner på 1) bifall till utskottets förslag i fråga om lydelsen av förevarande paragraf; 2) godkännande av samma paragraf i den lydelse, som föreslagits i herr Vennerstens m. fl. reservation, och 3) bifall till utskottets förslag med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Johansson i Kälkebo; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

§§ 1—10; rubriken till Kap. I; §§ 11—15; rubriken till Kap. II.

Godkändes.

För § 16 var av utskottet föreslagen denna lydelse:

§ 16.

1. Uppskov med inskrivning till nästföljande års inskrivningsförrättning meddelas värnpliktig, som av en eller annan möjligen övergående anledning, såsom tillfällig sjukdom, försenad eller otillräcklig kroppsutveckling eller dylikt, vid inskrivningsförrättningen befinnes vara till tjänstgöring oförmögen eller olämplig eller genom de med tjänstgöringen förenade ansträngningarna utsättas för men eller fara.

2. Förefinnes anledning till uppskov enligt mom. 1 ännu vid inskrivningsförrättningen det år, under vilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, frikallas han från värnpliktens fullgörande under fredstid.

3. Bliver inskriven värnpliktig till följd av sådan orsak, som omförmåles i § 4 mom. 1, icke vapenför, äger han att, på framställning hos behörig inskrivningsnämnd, varda frikallad från värnpliktens vidare fullgörande.

Uppkommer för inskriven värnpliktig sådant förhållande, som avses i § 4 mom. 2 första stycket b) eller andra stycket, äger han, likaledes på framställning hos behörig inskrivningsnämnd, att varda frikallad från värnpliktens vidare fullgörande under fredstid.

4. I enahanda ordning skall vidare från värnpliktens fullgörande under fredstid frikallas:

Ang. försvarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

a) till svensk medborgare genom naturalisation upptagen utländsk man, som det år, han jämlikt § 5 mom. 3 är skyldig att inställa sig till inskrivning, fyller minst tjugusex år;

b) den, som avflyttat från riket och därefter återinflyttat hit, dock under villkor,

att avflyttningen icke skett i strid med vid tidpunkten för densamma gällande föreskrifter,

att han under det år, han återinflyttat, fyllt minst tjugusex år, och

att minst sju år föflutit från avflyttningen till återinflyttningen, häri således icke inberäknad den tid, som vistelsen i riket varat, innan förlorad svensk medborgarrätt återförvärvats; samt

c) en var, som kan med intyg styrka, att han i utlandet gjort militärtjänst under längre tid än i § 27 mom. 1 stadgas.

5. Där, utan att fall, varom ovan i denna § sägs, är för handen, synnerliga skäl därtill föreligga, må Konungen helt eller delvis frikalla inskriven värnpliktig, som därom anhåller, från värnpliktens fullgörande under fredstid.

Herr *Lindman* hade i sin reservation föreslagit, att mom. 2 och 3 skulle erhålla följande lydelse:

2. Sådant uppskov kan ock medgivas enda arbetsföra sonen, sonsonen eller dottersonen till orkeslös eller vanför fader, farfader, morfader eller till änka, frånskild eller övergiven hustru eller ogift kvinna, enda arbetsföra fostersonen till orkeslös eller vanför fosterfader eller till fostermoder, ävensom enda arbetsföra brodern till ett eller flera minderåriga eller vanföra faderlösa syskon, dock endast såvida sagda föräldrar, far- eller morföräldrar eller fosterföräldrar eller syskon äro av hans arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende. Har sådan för sitt uppehälle av den värnpliktiges arbete väsentligen beroende anhörig, som nyss nämnts, av samme värnpliktige erhållit försörjning allt ifrån början av kalenderåret närmast före inskrivningsförrättningen eller, där behovet av försörjning uppstått först vid senare tidpunkt, allt ifrån behovets uppkomst, kan även i det fall, att den värnpliktige icke är den enda arbetsföra sonen, sonsonen, dottersonen, fostersonen eller brodern, uppskov med inskrivningen medgivas honom, därest han är den enda, som, såvitt veterligt är, kan lämna nödigt försörjningsbidrag.

Likaledes må dylikt uppskov i den utsträckning och efter de grunder, som Konungen bestämmer, tillsviðare kunna medgivas den, vilken har hustru, barn eller fosterbarn, som är för sitt uppehälle väsentligen beroende av hans arbete, dock att utan hinder av detta medgivande till linjetjänst skola årligen inskrivas minst i § 24 bestämt antal värnpliktiga.

3. Förefinnes anledning till uppskov enligt denna § ännu vid inskrivningsförrättningen det år, under vilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, frikallas han från värnpliktens fullgörande under fredstid, dock att Konungen må avgöra i vad mån detta stadgande skall äga tillämpning beträffande i mom. 2, sista stycket, omförmälda värnpliktiga.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Lindman*: Jag hemställer att kammaren ville besluta, att § 16 mom. 2 och mom. 3 erhålla den lydelse, som är angiven i min reservation (utlåtandets tredje del, sidan 7 i min reservation under »förslag till värnpliktslag.»)

Herr *Thorsson*: Jag hemställer om bifall till utskottets formulering.

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 40.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av samma förslag med de ändringar, som föreslagits i den av herr Lindman avgivna reservationen; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

§ 17; rubriken till Kap. III; §§ 18—23; rubriken till Kap. IV; §§ 24—26.

Godkändes.

§ 28.

I det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget hade åt § 28 givits denna avfattning:

§ 28.

1. Då rikets försvar det kräver, så ock när det erfordras till stillande av uppror, må Konungen, efter statsrådets hörande, till tjänstgöring inkalla beväringens första uppbåd eller de större eller mindre delar därav, som finnas behöfliga.

2. Därest i anseende till krig eller för avvärjande av befarat eller börjat angrepp det för rikets försvar finnes nödigt att inkalla beväringens andra uppbåd eller någon del därav i skilda orter eller vid olika truppslag av hären eller vid marinen eller flygvapnet, må Konungen därom förordna, sedan han hört statsrådet och, så vida riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar skall sammanträda, låtit utfärda riksdagskallelse.

Vad nu stadgats angående ordningen för andra uppbådet inkallande har icke tillämpning i fråga om delar därav, vilka tillhöra Gotlands inskrivningsområde eller må vara avsedda att utgöra besättningar i rikets fästningar, utan gäller i avseende å sådana delar av andra uppbådet vad i mom. 1 föreskrivits.

3. Utom rikets gränser må beväringens första uppbåd vid hären användas endast till rikets försvar och efter det att statsrådet blivit hört samt riksdagskallelse utfärdats. Utan riksdagens medgivande må beväringens andra uppbåd vid hären icke användas utom rikets gränser.

Utskottets förslag skilde sig från Kungl. Maj:ts endast däri, att de i mom. 1 av Kungl. Maj:ts förslag förekommande orden: »så ock när det erfordras till stillande av uppror» av utskottet uteslutits.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr **Lindman**: Jag yrkar bifall till § 28 i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Thorsson**: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag beträffande § 28.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens avfattning godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

§§ 29 och 30.

Godkändes.

§ 31.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit, att paragrafen skulle lyda sålunda:

§ 31.

Att värnpliktig, som tillhör beväringen, är underkastad de i strafflagen för krigsmakten givna bestämmelser, såväl under all tjänstgöring och marsch eller annan färd, då han står under militärbefäl, som ock i fråga om åttlydnad av inkallelse, i enlighet med § 29, till tjänstgöring, som omförmäles i § 27 eller § 28, därom är i nämnda lag stadgat.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

I fråga om denna paragraf hade herr *Kilbom m. fl.* i sin förberörda motion, nr 397, föreslagit ett tillägg och i sådant avseende förordat införande av en ny § av innehåll, att vad i strafflagen för krigsmakten eller i lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster funnes stadgat, som strede mot bestämmelserna i § 31, ej vidare skulle äga tillämpning i avseende å värnpliktig.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Samuelsson**: I fråga om denna paragraf ber jag att få yrka bifall till den motion, som väckts av herr *Kilbom m. fl.* med den ändring av paragrafen, som där är föreslagen.

Herr **Thorsson**: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på godkännande av paragrafen, dels ock på paragrafens godkännande med det tillägg, som föreslagits i herr *Kilboms m. fl.* förenämnda motion, blev paragrafen av kammaren godkänd.

§§ 32—39; rubriken till Kap. V.

Godkändes.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten 2, angående de värnpliktigas avlöning.

Efter föredragning av punkten, anförde:

Herr **Lindman**: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr *Vennerstens m. fl.* reservation.

Herr **Thorsson**: Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa om bifall till den av herr *Rosén m. fl.* avgivna reservationen. Om jag inte är oriktigt underlättad, har första kammaren bifallit detta yrkande, som jämväl i kammaren blivit biträtt av socialdemokraterna.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr *Vennersten m. fl.* avgivna reservationen, i vad den avsåge nu föreliggande ämne, samt 3:o) bifall till det förslag, som innefattades i punkten 2 av herr *Roséns m. fl.* reservation; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande
m. m.
(Forts.)

Punkten 3.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Lindman**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Herr **Thorsson**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Men med anledning av beslutet i medkammaren, där till rätt stor överraskning utskottets förslag har blivit förkastat, vill jag här använda tillfället att uttala den förhoppningen, att, därest i avvaktan på en revidering av den gällande provisoriska lagen ett sådant fall, som under fjolåret inträffade, då den bekante studenten Stig Holm dömdes till fängelse för värnpliktsvägran av icke religiösa skäl samt inspärrades, ånyo skulle inträffa, Kungl. Maj:t ägnar saken sitt intresse och ser till, huruvida det icke finnes någon möjlighet att undvika ett uppreparande av vad jag betraktar såsom förnedrande för det svenska rättssamhället, nämligen att en man, som säkerligen hyser de allra allvarligaste samvetsbetänkligheter, skall behöva, trots riksdagens medgivande av undantag i vissa fall, gå i fängelse för sin övertygelse.

Inom utskottet ha socialdemokraterna, de frisinna och representanten för det liberala partiet varit ense om att en ändring på denna punkt vore motive-rad. Och man utgick ifrån att också redan årets riksdag skulle fatta ett beslut, som förhindrade ett uppreparande av vad i fjol förekom. Jag vågar uttala den förhoppningen, att man skall, när nu riksdagens beslut gått i annan riktning, försöka se till, om det inte finns någon möjlighet att dock undgå ett uppreparande av vad som hände i fjol. Det är nämligen min fasta övertygelse, att när vi en gång skriva en definitiv lag om samvetsömma värnpliktiga, det då skall lämnas ett sådant utrymme, som utskottet förutsatt, även för *de* samvetsömma, som icke grunda sin värnpliktsvägran på religiösa skäl, detta så mycket mera, som då lagen i sin nuvarande form antogs, utskottet och riksdagen uttalade, att den nuvarande bestämmelsen skulle tolkas på ett så vidsynt sätt, att även värnpliktsvägrare av etiska skäl skulle kunna befrias och i stället få utföra civilt arbete i statens tjänst.

Jag har icke velat underlåta att säga dessa ord och har som sagt ingen annan hemställan än om bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Vennerström, Wagnsson, Hamrin, Branting* och *Engberg*.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Med hänvisning till mitt anförande under gårdagen och med livligt instämmande i det anförande, herr Hansson i Stockholm nu hållit, ber jag att få vädja till kammaren att om möjligt enhälligt eller med största majoritet bifalla utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det förslag, som innefattades i punkten 3 av den utav herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 198, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 3.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 95, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående framlagt sammanjämningsförslag i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privata läroverken;

nr 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till statsbanan Hällnäs—Stensele;

nr 97, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anslag till statistiska centralbyrån och dess verksamhet under budgetåret 1924—1925 m. m.;

nr 98, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt viss nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte en i ämnet väckt motion;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1924—1925 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner jämte en i ämnet väckt motion;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallstyrelsen att träffa förlikning i tvister med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag m. fl.;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner rörande tid för ikraftträdande av lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.; och

nr 7, i anledning av väckta motioner angående löneförmåner för kvinnliga innehavare av vissa befattningar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning, ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften ävensom en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 58, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 266) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 61, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 62, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter, i vad avser delaktighet för föreståndarinnor vid vissa skolhem eller arbetsstugor i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående inköp av fastigheten nr 5 i kvarteret Rosenbad i Stockholm;

nr 68, angående tillfälliga lönetillägg åt vissa kvinnliga skrivbiträden i riksbanken och i riksgäldskontoret; och

nr 69, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott;

andra lagutskottets utlåtanden;

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samhällets barnavård m. m., i vad nämnda proposition avser nedan närmare angivna lagförslag, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förmynderskap m. m., i vad denna proposition innefattar förslag till lag angående ändrad lydelse av 77 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, dels ock i förstnämnda ämne väckta motioner; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av det s. k. Köpingskomplexet i Västmanlands län;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och aktiebolaget Öfverums bruk;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer, lantbruksstipendiater och lantmätare.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Johansson</i> i Edsbyn	under 5 dagar fr. o. m. den 26 maj,
» <i>Waldén</i>	» 2 » » 26 »
» <i>Jeppsson</i>	» 5 » » 25 »
» <i>Sjölander</i>	» 3 » » 26 »
» <i>Larsson</i> i Västerås	» 2 » » 26 »
» <i>Nilsson</i> i Antnäs	» 8 » » 26 »
» <i>Lorichs</i>	» 2 » » 26 »
» <i>Norling</i>	» 2 » » 26 » och
» <i>Nilsson</i> i Vibberbo	» 2 » » 25 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,29 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 27 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 229, angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Södra Sveriges Statsarbeten påbörjade arbetsföretag.

§ 3.

*Ang. en
voterings-
proposition.*

Härefter föredrogs statsutskottets memorial, nr 95, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående framlagt sammanjämningsförslag i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken.

Sedan *punkten 1* föredragits, anförde:

Herr Rydén: Herr talman! Det voteringsmemorial, som kammaren nu har att besluta över, är av en ganska stor principiell räckvidd, och då det varit föremål för skiljaktiga meningar inom statsutskottet, huru denna voteringsproposition skulle uppsättas, samt det från flera håll uttryckts en önskan bland mina utskottskamrater, att den meningsriktning, som blev den i utskottet segrande, måtte till kammarens protokoll fästa en motivering för sin ståndpunkt, har jag begärt ordet för att få utveckla några synpunkter i fråga om den konstitutionella innebörden i föreliggande memorial med hänsyn till praxis.

Den sak, som meningsskiljaktigheterna röra sig om, gäller andra delen av första kammarens beslut. Första kammaren har nämligen i mom. a) fattat beslut angående en anslagsfråga att bevilja 480,000 kronor, vilket i sig förutsätter tillämpningen av nu gällande villkor i fråga om anslag till privatläroverken. I mom. b) har därjämte första kammaren hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t i närmare angiven riktning. Andra kammaren hade fattat beslut om ett lägre anslag å 450,000 kronor jämte därmed sammanhängande andra villkor än de nu gällande. Minoriteten inom statsutskottet har hävdad den uppfattningen, att den gemensamma voteringen skulle omfatta första kammarens hela beslut såväl anslagsfrågan med däri presumerade villkor som också skrivelsen, medan däremot majoriteten inom utskottet hävdad den meningen, att frågan om en skrivelse hade förfallit genom att kamrarna fattat olika beslut angående skrivelseförslaget, och att voteringen sålunda endast skulle omfatta själva anslagsfrågan. Då denna fråga, huruvida en skrivelse, som har samband

med en anslagsfråga, skall kunna göras till föremål för gemensam votering eller icke, är av en omfattande innebörd både från dess rent konstitutionella sida som även med hänsyn till den praxis, som hittills tillämpats och till äventyrs kanske kommer att i framtiden tillämpas, skall jag be att få säga vilka skäl som varit bestämmande för att statsutskottets majoritet beslutat förklara frågan om skrivelse förfallen och ställt voteringspropositionen att omfatta allenast anslagsfrågan.

*Ang. en
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Jag vill då framhålla till en början, att det grundläggande för hela vårt gemensamma voteringsinstitut, för såvitt det gäller ärenden, som handläggas av statsutskottet, är 69 § regeringsformen, som i denna del använder orden »statens reglerande», och, vid sidan av denna, korresponderande med denna, 65 § riksdagsordningen, som använder uttrycket »statens utgifter». Meningen med det gemensamma voteringsinstitutet i vår författning är den, att den gemensamma voteringen skall tillgripas i de fall, när det är nödvändigt t. ex. för att kunna åstadkomma en statsreglering, för att kunna bestämma bevillningen, för att kunna åstadkomma exempelvis reglementen för banko- och riksgäldsverken, som ju äro riksdagens egna verk, men däremot har det aldrig varit meningen med det gemensamma voteringsinstitutet, att man skulle kunna använda det för att genomföra sådana beslut av riksdagen, för vilka det enligt grundlagen kräves, att båda kamrarna fatta likalydande beslut. Om jag ser på det föreliggande fallet, vare sig jag tänker på regeringsformens ord »statens reglerande» eller riksdagsordningens ord »statens utgifter», synes det mig uppenbart, att den gemensamma voteringen skall äga rum i själva anslagsfrågan, en fråga, som gäller statens utgifter, en fråga, som avser statens reglerande, men däremot icke beträffande en fråga, som icke har avseende på detta, och för vilket enligt grundlagen fordras båda kamrarnas samstämmiga beslut.

I föreliggande fall ligger ju ärendet så, att det är nödvändigt att ha gemensam votering i anslagsfrågan. Det är nödvändigt för statens reglerande, och första kammarens beslut innehåller i mom. a) allt vad som är nödvändigt för att verkställa en statsreglering och bestämma statens utgifter. Det innehåller nämligen ett anslagsbelopp av 480,000 kronor, och det får anses förutsätta, att nu gällande villkor för anslagets utgående då bibehållas oförändrade. Å andra sidan står andra kammarens beslut om ett anslag å 450,000 kronor med därtill knutna grunder för anslagets utgående. Och efter min mening är det klart, att första kammarens beslut i mom. b) som icke behövs, kan förfalla utan att därför vålla några svårigheter för statsregleringen, och att detta skrivelseförlag måste anses hava förfallit i och med ett avslag i den ena kammaren. Detta om man tager hänsyn till grundlagarnas ordalag.

Det är emellertid, såsom kammaren alltför väl vet, på det sättet, att det i alla tider rätt tveksamhet i vissa fall beträffande tolkningen av regeringsformens och riksdagsordningens stadganden rörande den gemensamma voteringen. Oenigheten har emellertid i allmänhet icke rört ett fall sådant som det nu föreliggande, nämligen frågan huruvida en skrivelse, som icke är fästad såsom villkor till ett anslag, och som icke utövar något inflytande på anslagets belopp, kan göras till föremål för gemensam votering. Det har icke på lång, lång tid rätt någon meningsskiljaktighet, såvitt jag vet, om en sådan skrivelse skulle anses förfallen i och med endera kammarens beslut. Redan så tidigt som 1867 — enligt en uppsats, som är skriven av numera professor Gränström i statsvetenskaplig tidskrift för år 1912 och där refererats — kan man säga, att riksdagen, alltså i första början av det nya representationsskicket, knäckte denna principfråga genom ett beslut, som fattades i anledning av statsutskottets memorial nr 82 till 1867 års riksdag. I detta var fogat beträffande anslaget till norra stambanan ett tillägg om en skrivelse med anhållan om tillsättande av en kommitté för undersökning av trafikförhållandena, och däri hemställde stats-

Ang. en
voterings-
proposition.
(Forts.)

utskottet vid det tillfället, att skrivelsen skulle ha förfallit. Det uppstod strider om detta, och särskilt var i första kammaren debatten rätt så livlig. Där hävdade man, att kammarens beslut i sin helhet och obeskuret måste ställas mot andra kammarens beslut. Bland dem, som hävdade den uppfattningen, var även professor Rydin, beträffande vilken jag emellertid inom parentes vill säga, att i allmänhet praxis, när det gällde principerna, kommit att utveckla sig mycket stick i stäv mot den mening, som han företrädde. Men bland dem, som uppträdde i debatten om detta, var det ingen mindre än Louis de Geer, det nya representationsskickets skapare, som uttalade den meningen, att skrivelsen icke stod i något verkligt sammanhang med anslagsfrågan; det gällde här två självständiga frågor, av vilka den ena fölle under Kungl. Maj:ts beslutanderätt, och att båda avgjorts under ett klubbslag, betydde i sak intet. Han erinrade vidare om att den gemensamma voteringen vore ett undantag från regeln, och att den därför borde hållas inom snäva gränser. Båda kamrarna följde statsutskottets hemställan. Jag har mig icke bekant, att några tvistigheter sedermera förekommit om denna sak, förrän den nu plötsligt har dykt upp i detta sammanhang.

Professor Gränström säger i sin uppsats, att detta och ett annat precedensfall torde vara fullt representativa för uppfattningen inom riksdagen i förevarande fråga. Det bildar utgångspunkten för en praxis, »som på det hela opåttalt utbildat sig till utskottens favör. Det har för dessa gällt att i varje särskilt fall av komplicerade finansbeslut undersöka, huruvida de till penningfrågorna anknutna skrivelserna, uttalandena o. s. v. varit att anse såsom vid huvudfrågorna fästade villkor eller utgjort i lösare samband därmed förknippade *petitioner*. Då det senare varit händelsen» — det är uppenbarligen här fallet — »har utskottet vid voteringsförslagets uppgörande lämnat dem åsido att förfalla; då de varit av det förra slaget», d. v. s. villkor, »har utskottet låtit dem ingå i voteringspropositionen, såvida det icke gällt villkor, som ej stått i *organiskt* sammanhang med huvudfrågan, under vilka omständigheter utskottet i allmänhet anmält hela frågan förfallen».

Jag har, herr talman, velat beröra detta för att nämna något om praxis. Minoriteten inom statsutskottet har hävdat den uppfattningen, att vi icke blott skola gå ifrån vad, såvitt jag kan se, är grundlagens mening i detta fall, utan att vi jämväl skola bryta en voteringspraxis, som har många årtiondens hävd bakom sig.

Om en skrivelse står ensam mot ett anslag, om exempelvis den ena kammaren i anledning av en motion om ett anslag fattat beslut om en skrivelse, men den andra kammaren fattat beslut om ett anslag, då lär det bliva nödvändigt att votera gemensamt mellan skrivelsen och anslaget, därför att man har ju icke något annat beslut än om en skrivelse i den ena kammaren, och en anslagsfråga måste lösas, för att statsregleringen skall kunna verkställas. Där bör det alltså ske gemensam votering, men om det mot ett klart anslag i ena kammaren står ett lika klart anslag i den andra, och om det till det ena av dessa anslag är knutet ett förslag till skrivelse bör skrivelsen förfalla.

Jag vill inom parentes säga, att det är mycket sannolikt, att ett fullständigt analogt fall till detta kommer att skapas i morgon av andra kammaren vid behandlingen av ett jordbruksutskottsbetänkande.

Jag vill också ha sagt, herr talman, att om vi skola gå ifrån den praxis, som har varit, och gå in för att man skall votera gemensamt även i de fall, där den ena kammaren har fogat ett skrivelseförslag till ett anslag på sätt, som här har skett, då komma vi in på rätt så långt gående konsekvenser. Jag kan taga ett par exempel, som jag framfört i utskottet. Det skulle då icke möta något hinder, såvitt jag förstår, att i fråga om ett anslag å första huvudtiteln votera gemensamt om en skrivelse, som begärde konungahusets avskaffande. Gällde det

exempelvis ett anslag till kyrkliga ändamål, till vilket i ena kammaren fogats en skrivelse om statskyrkans avskaffande, skulle man vara tvungen att votera gemensamt om både anslagsfrågan och skrivelsen. Samma sak skulle kunna inträffa, om det till ett anslag på socialhuvudtiteln knötes en skrivelse med begäran, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning och framlägga förslag till strejklagar eller till lagstiftning till arbetsfredens befrämjande o. s. v.

Det öppnar sådana konsekvenser, om man går ifrån den praxis, som varit, att jag omöjligen har kunnat vara med om ett beslut, vilket skulle innebära ett avsteg från en av grunderna för vår nuvarande författning. Detta har varit det skäl, som har varit vägledande för majoriteten inom statsutskottet. Då det kanske kan komma att bli strid om saken både nu i första kammaren och i framtiden, ha vi ansett det vara önskvärt, att vår ståndpunkt bleve utvecklad till protokollet.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än att den föreslagna voteringspropositionen måtte godkännas.

Herr Edén: Herr talman! Jag är icke beredd att upptaga någon diskussion om den formella fråga, som herr Rydén nu har fört på tal. Jag vill sålunda icke heller uttala något bestämt omdöme, huruvida det skulle vara möjligt med hänsyn till riksdagens praxis och med hänsyn till grundlagsbestämmelserna att ställa den ifrågavarande skrivelsen under gemensam votering. Det må vara tillräckligt att i det avseendet endast göra den lilla erinran, att alltsammans i en sådan fråga, som herr Rydén mycket riktigt påpekade, hänger på det förhållande, i vilket det eventuella uttalandet från riksdagen i skrivelsens form står till själva beslutet om anslaget. Om det finns ett omedelbart samband emellan ett uttalande av riksdagen och en anslagssumma, kan otvivelaktigt gemensam votering äga rum. Nu tror jag knappast, att man kan förneka, att det i realiteten föreligger ett sådant omedelbart samband i den nu förevarande frågan, ty det anslag, som av första kammaren beviljades, var knutet till en viss förutsättning om blivande utredning angående villkoren för användande av samma anslag i framtiden, om också icke för det löpande budgetåret. Jag skall emellertid icke förneka, att det sätt, varpå skrivelsen nu har kommit att avfattas i första kammarens beslut, utgör en viss svårighet att kunna kombinera den med anslagsfrågan i en gemensam votering, och jag skall sålunda icke som sagt på den punkten tillåta mig något bestämt uttalande.

Vad som däremot synes mig kunna vara skäl att framhålla till kammarens protokoll är, att även om denna skrivelse sålunda icke kommer under gemensam votering, och även om sålunda det blivande riksdagsbeslutet, därest det fattas i enlighet med första kammarens mening, icke kommer att innesluta begäran om en utredning i de ifrågavarande punkterna, ligger det i öppen dag, att en sådan utredning i alla händelser måste komma till stånd. Med andra ord, skrivelsen behöver reellt icke vara med i voteringspropositionen för att man vid omröstningen skall ha klart för sig, att det syfte, som skrivelsen avsåg, nämligen utredning, kommer i alla fall att tillgodoses, därest riksdagen skulle biträda första kammarens beslut.

Jag har ansett mig böra göra detta påpekande med hänsyn till den reella betydelse, som man möjligen annars skulle kunna inlägga i den föredragna propositionen. Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Kammaren godkände den i punkten föreslagna voteringspropositionen.

Punkten 2.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

*Ang. en
voterings-
proposition.
(Forts.)*

§ 4.

Härpå föredrogos vart för sig statsutskottets memorial:

nr 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till statsbanan Hällnäs—Stensele; och

nr 97, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anslag till statistiska centralbyrån och dess verksamhet under budgetåret 1924—1925 m. m.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets memorial och utlåtanden nr 98—107, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, bevillningsutskottets betänkanden nr 49 och 50, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 57—62 och 66—69, andra lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 64—68.

§ 6.

Ordet lämnades nu till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum främst bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att träffa förlikning i tvister med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag m. fl.; ävensom att kammaren måtte besluta, att andra lagutskottets utlåtanden, nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, ävensom samma utskotts utlåtande, nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samhällets barnavård m. m., i vad nämnda proposition avser nedan närmare angivna lagförslag, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förmynderskap m. m., i vad denna proposition innefattar förslag till lag angående ändrad lydelse av 77 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, dels ock i förstnämnda ämne väckta motioner, ävensom samma utskotts utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen m. m. måtte, i av mig nu nämnd ordning, uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölles.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Skara—Timmersdala järnväg m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 204, i anledning av riksdagens år 1923 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1922;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag dels för uppförande, inrättande eller inlösen av epidemisjukhus, dels ock för driften av epidemisjukhus jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga löne-tillägg åt vissa kvinnliga skrivbiträden;

från jordbruksutskottet:

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212);

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillämpning i Västerbottens och Norrbottens läns landstingsområden av förordningen den 15 juni 1923 (nr 213) angående skogsvårdsstyrelser och till förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för främjande av skogsvård å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens län samt Särna och Idre socknar;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavefsfond; samt

från riksdagens kansli:

nr 207, i anledning av väckta motioner i tandvårdsfrågan;

nr 208, angående ändring i kungörelsen den 19 maj 1916 med vissa bestämmelser rörande elektriska starkströmsledningars anordnande i förhållande till trafikleder och svagströmsledningar m. m.;

nr 209, angående skydd mot avlyssnande av telefonsamtal;

nr 210, angående statsbidrag i vissa fall för underlättande av långt från skola boende skolpliktiga barns skolgång;

nr 211, angående vidtagande av åtgärder för åstadkommande av en effektivare inspektion inom gruvindustrin; och

nr 212, angående skärpta bestämmelser i syfte att förebygga trafikolyckor till följd av trafikpersonals förtäring av alkoholhaltiga drycker.

§ 8.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om landsting m. m. jämte sex i ämnet väckta motioner; och

bevillningsutskottets memorial, nr 48, med förslag till förordning om särskild skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juni 1924.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Johansson* i Stockholm under 10 dagar fr. o. m. den 28 maj,

» <i>Lövgren</i>	» 10	»	»	» 28	»
» <i>Magnusson</i> i Skövde	» 3	»	»	» 28	» och
» <i>Brännberg</i>	» 2	»	»	» 28	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.